ANUL XXII
29
(899)
Sîmbătă
21 iulie
1979
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

FESTIVALUL NAȚIONAL
«CÎNTAREA ROMÂNIEI»

Constelație de frumuseți

Dacă am compara, printr-un transfer de termeni, mișcarea artistică de masă din cadrul Festivalului Național „Cîntarea României" cu procesul extracției de petrol — iertată să-mi fie această comparație, oricît de prețioasă ar fi în prezent această sursă energetică — atunci ar trebui să conchidem imediat că trebuie să fi fost o mare **presiune de strat** în etapele anterioare — de masă, județeană și interjudețeană — din moment ce la nivel de țară asistăm la o puternică ridicare la suprafață a talentelor, respectiv la prezența, în concursurile diferitelor secțiuni, a peste 1 000 de formații. Presiunea de strat a fost cu adevărat covîrșitoare în condițiile în care manifestările și confruntările etapei de masă au numărat peste 140 000 de formații și cercuri cu circa 3 000 000 membri. Ca să apelăm în continuare la statistică vom consemna, de pildă, potrivit datelor la îndemînă, că în județul Ilfov s-au mai înființat, în cea de-a doua ediție a festivalului, 567 formații și 109 cercuri de activități artistice, că în Teleorman, din cele 1 058 formații participante la etapa de masă 516 sînt tot nou înființate, iar în județul vecin, tot de cîmpie, numărul total al formațiilor cu care s-a pornit a fost de 1 680, cu 28 000 de membri (cu 564 formații și 8 673 membri în plus față de ediția precedentă). O asemenea edificatoare creștere o oferă și o zonă prin excelență muncitorească, Valea Jiului, care, la trecuta ediție, n-a avut nici un laureat în etapa republicană finală și care, la acest nivel, la actuala ediție a promovat cu nu mai puțin de șase formații: Fanfara minerilor Văii Jiului, Corul bărbătesc „Freamătul adîncului" al minerilor din Petrila, Brigada artistică a clubului sindicatelor din Vulcan, Formația de satiră și umor a Casei de cultură a sindicatelor din Petroșani, Grupul vocal-instrumental de muzică ușoară: „Sonor" al aceleiași instituții amintite mai înainte, Formația de muzică folk a Școlii populare de artă din Petroșani. Filonul artistic se dovedește extrem de bogat în această zonă a resurselor carbonifere, unele din formațiile citate mai sus fiind de pe acum laureate. S-ar părea că asemenea salturi spectaculoase le-au înregistrat mai ales zonele cu o tradiție artistică mai puțin dezvoltată. Citeva repere din județul Timiș, cunoscut prin prodigioasa sa mișcare artistică, ne contrazic: la cea de-a doua ediție a festivalului au participat 3 059 formații artistice cu 78 187 membri, 306 cercuri și cenacluri artistice cu 4 798 membri. În etapa de masă aproape 1 000 000 spectatori au vizionat peste 10 000 spectacole și circa 300 expoziții individuale sau de grup. Și, pentru a rămîne la nivelul prezenței unui județ la etapa republicană, pentru a sublinia cît de importantă este presiunea de strat pentru ridicarea la suprafață a unui număr cît mai mare de talente, să notăm că din Timiș au concurat la diferite secțiuni la nivel de țară, cîștigînd deja numeroase titluri de laureat, 46 de formații și soliști, iar la expozițiile de artă plastică, populară și fotografică din luna august au fost selecționate lucrările a 68 de autori precum și 12 filme ale cinecluburilor, dintre care cele mai multe vor rula în cadrul galei pe țară a cinecluburilor. O asemenea participare cu formații numeroase la concursurile etapei pe țară o relevă, printre multe alte județe, Argeșul, care, la numai două secțiuni — cea de la București a formațiilor coregrafice și cea de la Tg. Mureș a celor muzicale — a fost prezent cu nu mai puțin de circa 560 și respectiv 300 de concurenți.

Încă și mai important este faptul că presiunea de strat de care vorbeam în mod metaforic nu a însemnat numai cantitate, număr mare de participanți, ci o uriașă bază de masă pentru lansarea de talente autentice, pentru performanțe artistice în multe cazuri unice. Dacă pe prim plan în realizarea unui indiscutabil salt valoric se situează, confirmîndu-se din nou, vitalitatea și inepuizabilele resurse artistice, tot folclorul, dansul, cîntecul, obiceiul popular — nu-i mai puțin adevărat că și teatrul, jucat de multe ori de colective cu tradiție în arta scenică, brigăzile artistice, estradele, satira și umorul în genere, corurile, montajul literar, dansul cu temă, muzica folk, cunosc și ele, în această ediție, un progres considerabil. Ultimele patru genuri de artă ar putea evolua mult mai sensibil dacă ar dispune de repertoriul de calitate necesar și de o îndrumare competentă. La capitolul repertoriu e în suferință și teatrul și nu mai puțin brigăzile artistice sau formațiile de satiră și umor sufocate uneori de texte prăfuite, plate, datorate unor „șușaniști" specializați în astfel de „creații". Devine în schimb o certitudine a succesului pentru unele formații textul realizat de interpreții însiși sau de membrii cenaclurilor literar-artistice. Rezultatele concursului de creație literară propriu-zisă — îmi permit să fac această indiscreție în calitate de membru al juriului — vor proba și ele prin marele număr de lucrări premiate existența unor forțe ale scrisului extrem de valoroase în toate județele țării.

Trebuie să spunem că de la această îmbucurătoare constatare generală nu fac excepție formațiile artistice ale naționalităților conlocuitoare. Dacă m-aș referi, de pildă, la un centru interjudețean, cel care a reunit Timișul, Hunedoara, și Caraș Severinul aș putea spune că la un moment aveam efectiv impresia că unul din punctele de onoare ale întrecerii dintre ele părea să fie cel al prezentării, pe lîngă formațiile românești, al celor mai bune formații maghiare, germane, sîrbe. Casa de cultură din Sînicolaul Mare, sub genericul **Uniți în cîntec și joc**, a adus în scenă formații românești și ale tuturor celorlalte naționalități mai numeroase care trăiesc și muncesc atît în acest oraș de interferență a populației cît și în România, în genere.

Revelațiile artistice au fost atît de multe și atît de mari — și e regretabil că prea puțini dintre confrați de breasla au

Niculae Stoian

Continuare în pag. a 7-a

La țărm — fotografie de A. Mihailopol

MOROMEȚII — sat și istorie

Personajul principal din cel de-al doilea volum al „Morometilor" este satul. Iar acesta nu este unul abstract, arhetip și expresie a viziunii țărănești arhaice, ci un sat viu, plin de zvîrcoliri și contradicții. Protagoniștii săi nu se manifestă ca un conglomerat nediferențiat, acționînd după modelul normelor tradiționale, ci ca indivizi izolați căutîndu-și fiecare „propriul său vad". Satul nu mai este obștea, unitatea omogenă de săteni, făptuind determinați de instituțiile stabilite prin tradiție și necontestare ; el devine locul în care indivizii, ciocnindu-se, încep să capte conștiința de sine. Și aceasta pentru că timpul nu mai are răbdare, iar „istoria", cu ritmul și transformările ei, pătrunde în inima satului. Comunitatea rurală autarhică nu mai poate face față presiunilor unei noi epoci : normele și structurile ei sînt depășite, își pierd eficiența practică. Individul, frustrat de modelul tradițional de com-

Mihai Coman

Continuare în pag. a 6-a

Lirismul justițiar

Cu ultima carte, **Rază de cobalt** (Ed. Eminescu, 1979) Dumitru Popescu este o voce distinctă în poezia contemporană. De la Labiș încoace lirismul justițiar își găsește un nou reprezentant. Apărut în poezie odată cu „valul de mijloc" (poeți care s-au impus în literatură la răscrucea dintre deceniul șapte și opt) poemele sale au fost, de obicei, văzute ca o completare firească a eseisticii.

„Pentru cel ales" (1968), „Un om în Agora" (1972), „Gustul simburelui" (1974) conțin versuri care impresionează prin lipsa lor voită de muzicalitate. Directitatea tonului, gustul alegoriei (evident și în culegerea de eseuri „Ieșirea din labirint", 1973) moralismul retoric sînt notele comune acestor pagini.

În ultima carte (**Rază de cobalt**) ceea ce părea lipsă de muzicalitate a devenit stil („muzică și idei") expresie dură, sculpturală prin spațialitatea ei : fabula se constituie, în poemele cele mai reușite, ca o viziune asupra lumii : deschiderea este planetară, politicul este absorbit în textul poetic.

Lirica lui Adrian Păunescu, poet de anvergură, aflat într-o zonă stilistică înrudită, e, în primul rînd, patetică în spontaneitatea ei. La Dumitru Popescu patetismul este riguros controlat (așa se explică apariția cezurilor în mod neașteptat, ca zdruncinătura de căruță pe mai vechiul drum de țară, ceea ce dă autenticitate, concretețe discursului).

În primul ciclu (**Conspecte**) imaginea pare a se urni cu greu din locul comun : „În vaduri adînci se răsuceau / bulboane de sînge, înspumate. / șuvoaie de sudoare și lacrimi / se împleteau în bărbile albe, curate." „Noi nu rîvnim la gloria deșartă / a Babilonului reînviat din ruini : / cu mîinile bătătorite scoatem din cuptoare / înmiresmate, aburinde pîini. / Nici nu trimitem către stele soli / să ne boteze flamura în vanități supreme. / În apa limpede a cerului privirea ne-o spălăm / și ploaia darnică-o chemăm la vreme".

În cele mai puternice pagini autorul surprinde „Jocul tragic" al secolului : „Jocul e simplu, amuzant / și cu puțină atenție nu se poate greși : / toți țintesc în fiecare / și doar unul trebuie să nimerească / în cel ce nu va mai fi. / (...) Cel mai bine se trage de sus, imparabil — / o, ce magnific gol — / jucătorii zboară în aer / ca o salvă de vrăbii în stol". Versul devine polemic : inflexiunile stilului arghezian lucrează în schelăria poemului, fraza e rostită într-un spațiu plin de rezonanță care amplifică vocea. O „ars poetica" spune totul : „Acuz de ultragiu premeditat / și înaltă trădare / poemul care leagănă uritul, matern / și-i spală pletele în clăbuce solare. / Condamn de asemenea mintea bine spălată, / privirea glasată, înfășurată în țiplă roz, / dantura strălucind în vitrină / cînd trec inestetice

George Alboiu

Continuare în pag. a 2-a

Pămînt al fascinației

Povestitorul de prieteni, Fănuș Neagu, pare a se fi născut la Hanul Ancuței în timp ce căpitanul de mazili citea în ochiul vinului și-i făcea și pe ceilalți să vadă năluca unui doear trăgind în urma lui un nor de pulbere aurită, cînd într-un cring o ceată arămie și nomadă — cu șișuri, topoare de cupru și brice ascuțite pe cornu lunii — aștepta amenințătoare ivirea unor călători.

După cum recunoaște în propriu-i portret, autorul Cărții cu prieteni nu poate trăi singur ; el vrea să spună că nu acceptă să fie singur nici măcar în somn, iar — astfel — singurătatea constituie pentru el o povară mai insuportabilă decît oricare alta. Sociabilitatea este semnul cel mai distinctiv al personalității acestui mare prozator, prietenia fiind lamura sufletului său. Cine l-ar vedea trezindu-se dimineața, sînt sigur că ar fi impresionat fie graba cu care se îndreaptă spre telefon îngrijorat de soarta celor apropiați pe care nu i-a mai văzut de o noapte întreagă, iar după absența mai îndelungată a vreunuia dintre ei, revăzîndu-l, Fănuș îi recită pe un ton oportun două minunate versuri dintr-o baladă armînă : „Ce-ai pățit / de n-ai venit ?". Unii n-au atîția bani cîți prieteni are Fănuș : poeți, prozatori, pictori, dramaturgi, critici și oameni de toată mina ; huluc sau în parte, ei trec prin sufletul său lăsînd urme ca iumina în bobul de strugure, iar el umblă (precum în această carte) prin viețile și scrierile lor ca un căutător de comori prin țări deschise dar misterioase.

Deși prietenia este cel mai

Gheorge Pituț

Continuare în pag. a 2-a

JURNAL DE POET

Un prieten al României

Ne vizitează țara pentru a treia oară scriitorul și gînditorul Oliver Clement, profesor al unei universități din Paris, directorul revistei Contacte, doctor honoris causa al unei facultăți românești, titlu acordat cu trei ani în urmă, cînd a rostit un discurs de neuitat despre situația literaturii europene, a celei franceze în special din ultimul timp. În cărțile sale, peste zece la număr, Oliver Clement se ocupă și de cultura și spiritualitatea noastră, fiind — alături de bizantinologul Wilhelm Nyssen de la Koln — unul dintre învățații actuali, care pot fi socotiți adevărați prieteni ai poporului nostru. Bucuria întîlnirii cu țara noastră, cu cititorile Moldovei, cu oamenii de la noi, Oliver Clement și-a exprimat-o într-un articol cald, publicat în Figaro-ul parizian.

Cu studii în Grecia, cunoscînd din izvoare tradițiile istorice bizantine și slavone, Oliver Clement cu prestigiul său poate să afirme originalitatea spiritualității noastre, specificul nostru ca popor latin aici în Carpați, dîrzenia cu care am privegheat în a ne păstra ființa de-a lungul veacurilor. Limba cărților sale este una sărbătorească, imnic cugetătoare, mai aproape de bucuria cîntecului reflexiv, lirică, foarte citită în lumea tinereții francez sau în traduceri în alte țări. Cărți ca Celălalt soare, Întrebări asupra omului, Transfigurarea timpului, apoi cele legate de spiritualitatea bizantină, convorbirile devenite celebre, avute la Constantinopol cu Atenagoras care nu-și ascundea o îndepărtată origine română, îl așează pe Oliver Clement în miezul vieții culturale și spirituale a Europei actuale, umaniste și dornice de pace.

Ioan Alexandru

Dialog la scenă deschisă

Sociologia este o disciplină neatractivă pentru cei mai mulți cititori. Ea presupune studiu, statistici, calcule comparative, interpretări ale rezultatelor obținute și altele. Pe lîngă arditatea relativă a acestor cercetări intervine însă și rezistența față de folosirea excesivă a noțiunii în cîmpul criticii literare acum două decenii. Critica literară și-a asimilat cîteva elemente de sociologie, a operat cu ele în cîmpul judecății de valoare artistică și provocînd o reacție îndreptățită față de substituirea criteriilor dar nu și față de disciplina sociologiei. Sub eticheta de sociologism vulgar au fost trecute majoritatea produselor criticii literare din anii cincizeci. Sociologismul vulgar impunea „confruntarea cu viața" dar „viața" cu care se confrunta opera nu era una trecută prin filtrele cercetării sociologice ci un șablon al ei variabil de la persoană la persoană. Sociologia presupune însă cunoașterea cît mai acută a fenomenului viu prin sondaje și anchete efectuate după metode științifice verificate.

Între puținele cărți care încearcă întoarcerea la mijloacele unei discipline compromise nejustificat se află și **Dialog la scena deschisă** de Amza Săceanu care-și propune o radiografiere cît mai aproape de realități a fenomenului teatral bucureștean. Tema centrală a acestei cărți, care premiază rezultatele unei anchete sociologice și o parte din concluziile ei inevitabile, este raportul dintre publicul bucureștean și teatru. Circumscrisă la o zonă geografică precisă și la o sferă artistică bine delimitată. **Dialog la scenă deschisă** oferă o incitantă ocazie de dezbatere pe teme de sociologia culturii. Rezultatele folosite sînt urmarea unui chestionar unic depus la toate teatrele bucureștene într-o unitate de timp dată corespunzătoare unei stagiuni. Oricît de uscate sau plictisitoare pot fi cifrele pentru unii, folosirea lor în sociologie este însă deosebit de grăitoare și pentru nespecialist.

Ce rezultă de aici ? Cîteva trăsături asupra cărora merită să ne oprim. Din punctul de vedere al vîrstei, spectatorii cei mai asidui ai teatrului sînt tinerii. Din punctul de vedere al repartizării profesionale, precumpănesc și aici tinerii prin elevi și studențime. Interesant este că, deși procentul de spectatori din rîndul muncitorilor, tehnicienilor, maiștrilor este mare, el revine însă, la proporția acestei categorii profesionale pe întregul oraș, inferior celui al studenților. Ancheta are în vedere și cauzele, dar nu în chip special, deși această temă poate fi obiectivul unei cercetări separate. O dificultate importantă pentru anume categorii profesionale dintre cele mai largi este situarea excesivă a teatrelor în centrul Capitalei. Cartiere cu o populație care ar alcătui singură un oraș nu au teatre în raza lor de existență. Amza Săceanu atrage atenția asupra anacronismului acestei distribuiri a instituțiilor teatrale în București,

M. Ungheanu

Continuare în pag. a 6-a

LOCURI CARE AU DEVENIT ISTORIE

Pe Mureș și mai departe...

23 AUGUST

X X X V

Iosif Iernuțan s-a mutat din Oarba de Mureș prin '70 ; simțea că picioarele nu-i mai țin aproape de diminețile în care își începea munca la Casa agronomului din Iernut. Așa că s-a mutat în Cipău, ceva mai la vale, peste Mureș, cam în dreptul monumentului ridicat în memoria celor tăcuți prin plumb pe aceste dealuri, în urmă cu trei decenii și jumătate. De ani, a ajuns la 38, de albit, abia un sfert, pe la tîmple, iar de sănătos, nu se plînge, l-au călit drumurile și munca. E sfios cum i se cade unui țăran de pe Mureș și se lasă greu la vorbă. Sprijinim în coate o masă dintr-o încăpere răcoroasă și pavoazată cu semințe de cereale așezate orîndult în borcane ca niște capturi de preț. Ca să poată sta liniștit, se repede să-și lege calul, în curtea Casei agronomului unde mai are încă de lucru.

Ion Longin Popescu

Continuare în pag. a 7-a

Moș Teacă în literatură

A. — Promisesem, în urmă cu cîteva luni, să ne ocupăm de „creația" cuplului Ismail și Turnavitu (recte Monica Lovinescu — Virgil Ierunca). Avem în față, deocamdată, volumul intitulat **Românește**, semnat de al doilea membru al cuplului. Trecem peste momentul de „captatio benevolentiae" insinuat prin titlu, considerîndu-l o urmă a nostalgiei hîtului ins rătăcit, în căutarea unei pîini, pe meleagurile străinătății și care-și suportă greu condiția acceptînd, cu eroism, să-și divulge identitatea.

B. — Cred că titlul vrea să sugereze altceva și anume că autorul lui e singurul individ care gîndește cu adevărat românește, că noi, cei de-aici, ne-am îndepărtat de spiritul românesc. Titlul opusculului cu pricina ar vrea să fie un fel de „memento". Și un avertisment.

A. — Tot ce e posibil. Cele mai detestabile josnicii sînt drapate în cuvinte mari, practică veche a sarlatanismului și ignominiei. Și-apoi, evident, îi dă mina dumnealui să facă tapaj de patriotism românesc de pe caldarîmurile pariziene în timp ce noi, aici, edificăm, cu puterea noastră, cu inerente eforturi, o nouă realitate, în pas cu lumea modernă.

B. — Psihologia chibițului : stă pe margine, dă sfaturi, face observații, propune mutări, dar, dacă-l bagi în joc, pierde de la primele mișcări. Și-apoi eroism față de cine ? Față de patria trădată și înproșcată în mod penibil, cu instrumentele verbale ale unui bufaș ?

Pompiliu Marcea

Continuare în pag. a 6-a

cronica literară

M. Nițescu: POEȚI CONTEMPORANI

Numele lui M. Nițescu e rar întîlnit în periodice (scrie uneori la **Viața Românească**) și opiniile sale, în puținele ocazii în care ni le împărtășește, sînt fără ecou. Cînd apoi le publică în volum, ele apar ca tardive și nu au urmări. Din faptul că cele mai multe comentarii încep printr-o contrazicere a părerilor critice anterioare, rezultă că autorul nu e preocupat singur de a recunoaște și stabili valori, ci mai mult de a modifica viziunea altora. În loc de a face el însuși critică, M. Nițescu face critica criticii, o critică prin opoziție, personală numai în măsura în care e singulară, aparte.

Titlul recentului volum, **Poeți contemporani** (Cartea Românească, 1978) e eliptic. M. Nițescu nu se ocupă de toți poeții români contemporani, nici de cei mai importanți, ci, printr-o selecție proprie, de 19 nume. Figurează întîi Zaharia Stancu, nu și Arghezi, Blaga, Philippide, Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc, Emil Botta. Urmează Radu Stanca, nu și Dimitrie Stelaru; Ion Caraion, nu și Geo Dumitrescu; Ștefan Aug. Doinaș, nu și A. E. Baconsky, Nichita Stănescu, nu și Petre Stoica; Ion Gheorghe, nu și Tudor George; Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, nu și Vasile Nicolescu, Gheorghe Tomozei, Grigore Arbore; Ana Blandiana, Marin Sorescu, Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Sorin Mărculescu, nu și Constanța Buzea, Ovidiu Genaru, Mircea Ciobanu, Dan Laurențiu, Nicolae Oancea; Florica Mitroi, Mihai Ursachi, Emil Brumaru, Cezar Ivănescu, nu Mara Nicoară, Mircea Dinescu, Ion Nicolescu, Adrian Popescu.

„Este greșită părerea că poetul (Zaharia Stancu) e un focos, un violent și un exaltat" — își începe incriminările sale M. Nițescu. Așa spusese G. Călinescu în 1941, văzînd numai primele trei volume ale lui Stancu, nu și celelalte cinci care au urmat. (De ultimul, **Sabia timpului**, nu se ocupă nici M. Nițescu). Poezia lui Zaharia Stancu e, zice M. Nițescu, „o pagină originală și fermecător naivă în lirica noastră". Am fi ispitiți să spunem: „Așa da, mai merge !".

Încercarea de a reduce opera unui poet la o singură formulă este interesantă, dar dificilă și, la M. Nițescu, adesea eșuează. Poate fi definit Radu Stanca prin formula „estetismul disimulării", el, despre care se spune că e „un poet al morții"? Ion Caraion e prezentat sub emblema „lirismul fondului moral", ceea ce nu spune nimic. Nici caracterizarea că este un poet ce „își asumă riscul eșecului", nu acoperă toată poezia sa. La fel că „eritajul cultural e o trăire intelectuală" la Doinaș, nu caracterizează complet specificul poeziei sale care, probabil din această cauză, apare doar ca „Poezia lui Ștefan Aug. Doinaș", fără a mai fi subsumată unei idei sintetizatoare. (M. Nițescu pretinde a ne oferi „sinteze critice"). Cercetînd „ipostazele jocului și ființa" la Nichita Stănescu, criticul descoperă numai defecte (un „efort de creație nul", „conștiință artistică nomadă", „metamorfism gras obscur, grotesc", „platitudine", „deghizare prețioasă a unor locuri convenționale", inegalitate, „căutări nu realizare în sine", „aer funambulesc", „clișeele unei avangarde epuizate", „superficialitate și improvizație", „retorica nimicului", lipsă de „profunzime și substanțialitate"), pentru a afirma, totuși, că „Nichita Stănescu este cel mai important poet din generația sa", „cel mai asiduu explorator care a prefigurat cele mai insolite ipostaze posibile ale poeticului și care în poezia actuală reprezintă cele mai moderne tendințe". Cine și ce sa mai creadă ! Negațiile copleșesc și la Ion Gheorghe, al cărui lirism „se diluează și totul devine adăugare la adăugare monotonă de fapte și întîmplări", are o „viziune pasnică apocaliptică" și lasă „senzația de inadecvare și superficialitate". Ceva mai blînd este criticul cu Cezar Baltag (unicornul acestuia ar fi „simbolul lui unu"). Ioan Alexandru, văzut o dată ca fiind un „Goga blagizat" și Adrian Păunescu, considerat „un ecleziast ne baricade", în vreme ce Marin Sorescu e un „ecleziast grotesc". Ion Gheorghe este interpretat „între mit și realitate". Cezar Baltag „între răsfrîngeri și paradigme", Ioan Alexandru sub eticheta „lirism vizionar". Adrian Păunescu „între metaforă și angajare" (prin „ecleziast" trebuie să înțelegem Ecleziastul ?). După M. Nițescu, Ana Blandiana ar fi doar un caz de bovarism poetic, chiar un „mod simplist" de poezie, poeta fiind „un nume care-și așteaptă opera". Chiar Marin Sorescu, oscilînd între „parabolă și umor" și folosind „travestiul" cu mult „balast", coboară „esențialul la accidental" și oferă cînd „platitudine", cînd „mistificare", „prozaism", „perversitate" sau „comoditate", și „anecdotic" de un „gust plebeu". În total, un „registru minor", din „zona evidențelor". Lucrurile le-a spus Nițescu încă din 1969, după **Tinerețea lui Don Quijote** și le-a repetat și după **La tilleul**, („Marin Sorescu e un Don Quijote călare pe măgarul lui Sancho"). Dimov e investigat „între joc și obsesie", Mircea Ivănescu ar fi în volumele de pînă în 1970 (pe celelalte patru următoare criticul nu le mai citește) reprezentant al „lirismului memoriei", practicînd însă „o poezie de alcov în destrămare, astenică limfatică", de o „anostitate ucigătoare". Mai bună decît Blandiana e Ileana Mălăncioiu, la care ne aflăm „între biografie și simbol", ba chiar și Florica Mitroi (între „eros și metaforă"). Mihai Ursachi e „un romantic cenzurat", singura formulă într-adevăr acceptabilă de pînă acum, deși contrazisă în text, unde poetul se revelă excedat de „frondă" și de o ironie „cam superficială". Dar nici Cezar Ivănescu, examinat și el între doi poli („obsesie și experiență"), cu oarecare îngăduință, nu scapă de două incriminări: meditația sa e „incoerentă", iar versul un „interminabil discurs".

S-ar zice că M. Nițescu este un critic lipsit de entuziasm. Nu. El cunoaște și elogiile, chiar pe cele fără limită. Cîteva exemple: **Odihnă în țipăt** (1969) de Cezar Baltag, „prin valoarea lui excepțională se înscrie între cele mai certe reușite ale poeziei din ultimii 15 ani", (**Monolog în Babilon** din 1967 de Al. Philippide, mai contează ?). Volumul **Internul discutabil** (1966) de Ioan Alexandru „este fără îndoială cea mai viguroasă realizare a poeziei noastre din ultimul deceniu", (**Frunze**, 1961, **Poeme noi**, 1963, **Cadențe**, 1964, **Silabe**, 1965, **Ritmuri**, 1966, **Noaptea**, 1967, de Tudor Arghezi, pot sta alături ?). Poezia **Ascensiunea** din **Vămile pustiei** de același Ioan Alexandru este „poate cea mai frumoasă poezie din lirica noastră postbelică" (Să n-aibă Blaga nici o poezie din postumele sale tot atît de frumoasă ? Nici Arghezi ? Nici Philippide ? Nici Emil Botta ?). În general, exagerează criticii fără o convingere fermă, pendulînd între da și nu, și contrazicîndu-se în interiorul propriilor argumentații.

Cît despre scrisul lui M. Nițescu, el este deslușit, cu unele neologisme prea des repetate ca **ideatic** și nu totdeauna bine folosite ca **apetență**. Acest ultim cuvînt înseamnă în franțuzește **(appetence)** poftă, nu chiar același lucru cu apetiție **(appetition)**, rîvnă. Fapt este că, uneori, ar fi mers mai bine apetiție decît apetență. Exemple: „Doinaș este „stăpînit de apetența sesurilor". Comunicarea lui Nichita Stănescu este excedată de apetența jocului. La Ion Gheorghe există o „apetență temperamentală de exaltare și sublimare a primitivității". Plăcerea formelor, a tiparelor, apetența lor, se satisface la Cezar Baltag într-o apropiere mimetic. „Apetența cuvîntului inedit" e una din particularitățile lui Dimov. La Sorin Mărculescu „gravitatea și dispoziția imnică se însoțesc... cu apetența stigmatizării..." Lirismul lui Mihai Ursachi trebuie înțeles ca o tensiune „între apetența absolutului și a metafizicului și reprimarea acestei apetențe". „Apetența irezistibilă a misterului" este „un cuvînt de ordine în literatura contemporană de aproape pretutindeni". Întoarcerea la vîrsta tuturor disponibilităților e o „apetență de natură romantică" la același Ursachi. În fine, Cezar Ivănescu își „păstrează nealterată apetența" de cunoaștere căutînd pretutindeni relația posibilă între cutare sau cutare situație...". Credem că cititorul va înțelege singur unde M. Nițescu ar fi trebuit să pună apetență și unde apetițe, unde poftă și unde rîvnă, și dacă nu era mai bine să aibă apetiția de a găsi un alt cuvînt în locul ăsta de frecventei apetențe.

Al. Piru

CARTEA DE DEBUT

Jurnalul ca literatură

Concursul pentru debut al editurii **Junimea**, ne propune spre lectură **Însemnări tîrzii** de Traian Olteanu, jurnalul unui profesor dintr-un sat din preajma Galațiului, ținut din septembrie pînă-n iunie, adică pe durata unui an școlar. Evident, așa cum ne și așteptam, este trecută la revistă „parada dascălilor", este vorba de copii, de universul lor, de țăranii pe care profesorul îi întîlnește în sat, fie prin relații de la școală la familie, fie pe alte căi. Fiind vorba de un dascăl tînăr, desigur că aflăm, din paginile însemnărilor sale și despre o poveste de dragoste, evident cu o colegă.

Surprinde, dintru început, constituindu-se într-o reacție de neîncredere, faptul că autorul debutează cu un jurnal sau de regulă povestirea unei activități necunoscute, mai degrabă publicistic decît literar. Pentru ca un jurnal să fie luat în seamă ca literatură trebuie ca autorul lui să fie un nume mare. Este sigur că mulți scriitori țin un jurnal înainte de a se impune dar, în majoritatea cazurilor, editarea lui este posterioară restului operei. Și nu este vorba numai de un jurnal de creație. Pe de altă parte, sîntem puși în încurcătură, totuși, de faptul că **Însemnările...** lui Traian Olteanu au cîștigat girul unui juriu și al unei edituri, ceea ce nu e puțin lucru dacă nu pornim de la o ipoteză de susceptibilitate. Și atunci ne gîndim dacă nu cumva autorul debutant are ambiția să realizeze, printr-o carte de notații zilnice, același efect literar pe care l-ar realiza, să spunem, o nuvelă sau un roman. Căci, pînă la urmă, modalitățile de-a face literatură sînt nenumărate și trebuie să ne învingem prejudecățile unor clasificări restrictive, de ordin mai degrabă didactic. Mărturisim că, judecată cu o asemenea necesară comprehensiune, cartea proousă de editura ieșeană nu ne-a dezamăgit. Autorul se dovedește un bun observator al mediului pe care-l zugrăvește, pe sine se privește cu detașare și discreție, știe să scrie decis, fără amănunte inutile, calități probante și promițătoare pentru o carieră scriitoricească. Oamenii din carte, creionați fugar, au o certă consistență și nu avem siguranța că, scriind un roman al primului an de dăscălie, autorul ar fi fost, prin simplul fapt al adoptării unei alte modalități de narare, mai convingător.

Seriozitatea lui Traian Olteanu ne apare însă mai ales în atitudinea pe care o manifestă față de oamenii descriși. De obicei, contactul unui tînăr dascăl, venit de la oraș, cu mediul pestrit al unei școli rurale urbane (vezi Anton Holban sau Ioachim Botez) este dezamăgitor căci iluziile și chiar învățătura pe care și le formase în cursul studiilor se izbesc de o realitate imprevizibilă, adesea dură, descurajantă. Și atunci, apropie ca o reacție de apărare, se cultiva atitudinea de dispreț, satirică, însingurarea orgoliosă. Colegii sînt obtuzi, invidioși, evident ignoranți, colegele interesate, vulgar provocatoare, directorul sau inspectorii incapabili, stupizi, abuzivi. Mediul din jur, din afara școlii, suferă și el, de regulă, un proces de mimetism, autorul aruncînd asupra lui proiecția școlii. Aproape nimic din toate acestea în **Însemnările tîrzii** în care se manifestă o concreșă și matură comprehensiune față de oameni, văzuți fără invenzionare juvenilă, fără pornirea didacticistă de moralizare, fără șarjă descalificantă. Autorul debutant are, ne dăm seama, convingerea facilității unor atare procedee, lăsînd la o parte eșuizarea lor în scrieri deja notorii, cărora nu aspiră să le devină epigon, asumîndu-și și riscul, poate inevitabil, de a-și dezamăgi cititorul, atît de înclinat spre cancanuri.

Evident, o carte de debut, fie și premiată la un concurs, nu impune, în mod obligatoriu, un autor. Traian Olteanu va trebui să confirme. O probă importantă a fost deja trecută.

Pompiliu Marcea

Lirismul justițiar

Urmare din pag. 1

vici / în frunte cu cei mai sobru și virtuoz. / Nu pipăi, nu vezi nimic, nu poți să te înfiori, / nu simți, / dar e mereu acolo alături, lîngă tine / și umbra de monștri / se lipesc de umpre de sfinți".

În viziunea lui Dumitru Popescu arta calofilă, atrinată de „cercul de fier al esteticii" este o formă de abandonare a realității și, în ultimă instanță, o farsă; poezia ca acțiune sugerează aici o definiție mai adecvată.

Așa se explică și structura poemului: cuvintele se rostogolesc și aleargă spre finalul textului. Discursul punctat de largi perioade, vrea să convingă și finalul devine vîrful poemului, locul de grație unde perspectiva poate să existe: „Degetele mi le plimb distrat / prin blana tîmpului oarbă- / fiara toarce blajin / trăgînd cu laba ghilotina din iarbă." Poemul „Orgoliu" (parabolă existențială) merită, cred, să intre în orice antologie, nu numai „de la Labș incoace".

„Cerul e o mănăstire zugrăvită albastru" mai zice poetul, adică: „Să fie bătrînii toți, fiii mei, / jucării să le fac / din mierurii de pîine, / toată noaptea să cînt / cu vocea răgușită de plîns / pe inimi în ruine."

Pămînt al fascinației

Urmare din pag. 1

vast pămînt al fascinației, din peisajele pe care Fănuș Neagu le face preferaților săi reiese că teritoriul sincerității relațiilor (e vorba aici de mărturia scrisă a acestor relații) trebuie să fie la fel de nețărmurit și totdeauna în primul plan, de aceea „defectele" eltorva confrați n-au fost trecute sub tăcere. Dar grija de căpetenie a autorului, ca și în întîmplări cu scriitori de Mircea Micu, a fost aceea de a inlesni unui public divers apropierea, de la suflet la suflet, de opera și personalitatea unor creatori de valori artistice, contemporani cu acest public entuziast.

Cultul prieteniei îl au foarte mulți oameni, el există în structura aproape a fiecărui om, dar memoria, putința de a scrie memorabil despre acest (cel mai nobil) sentiment le au numai puțini oameni. Prin cea mai recentă carte a sa, Fănuș Neagu dă expresie și celei mai frumoase și adînci solidarități artistice, gîndul său condeiul său neocolindu-i nici pe cei despre care interesate „conștiințe" au lansat false portrete, autorul riscînd poate astfel să piardă mai mulți prieteni labili dar să cîștige cîțiva pe viață. Cine citește atent inventariind numele celor despre care s-a scris în Cartea cu prieteni constată că nu lăcuștii și imanenții retori (mai puțin scriitori) din ședințe sunt interesați vital de perpetuarea unei frumoase și unitar-creatoare vieți artistice, ci tocmai autorul acestei superbe mărturii despre un impresionant număr de visători incurabili. Profilurilor unor confrați, deși dispăruți dintre noi (Al. Ivasiuc, Teodor Păcă), li se conferă aceeași lumină îngrijorată, încît îți vine să crezi că autorul n-a exclus posibilitatea de a-i întîlni a doua zi pe stradă sau la Casa Scriitorilor.

Trebuie subliniat încă o dată că prin cărțile semnate de Fănuș Neagu și Mircea Micu, editura Sport-Turism a inaugurat o colecție care sperăm să se situeze și de acum înainte la înălțimea celor două apariții.

---

viața cărților

poezia

Neliniștea și speranța poetului

● Poeziei solare, optimiste și spontane a lui Valeriu Bucuroiu, ultima sa carte *) îi adaugă zona mai gravă a reflexivității ca o umbră a lucrurilor, dîndu-le profunzime. În aparență, lumea a rămas la fel de absolută, dar i s-a adăugat o nouă dimensiune, o neliniștită căutare a unor certitudini **(Centurile de siguranță)**, ce se reflectă și în construcția lirică. Stilistic, e o distanță asumată de la primul vers al volumului **Ascensor pentru cuvinte** („Profesia mea de bază este bucuria !") la cele de acum: „Pling mîinile de bucurie, / Le-aud cum umblă printre stele / Prin rîul visurilor mele / Cînd arborii de sînge reînvie. / Nici bucuria existenței nu mai e aceeași într-un univers asupra căruia planează tot mai amenințător umbra demenței a unui Ares ce a renunțat la armele-i tradiționale pentru „cuceririle" timpului nostru: „Se-atîrnă cazemate sub comete, / Pe stelele ne-ncinse se mută poligoane / Un aprig zeu cu mîna pe butoane / Aruncă pe pămînt cenușă și regrete". Marile neliniști contemporane nu-l pot lăsa indiferent pe un poet cu o acută conștiință a răspunderilor scrisului înaintea destinului uman: „Eu amintesc planetei că-n-tr-un ceas / Se fac atîtea pentru moarte / Încît viața-i doar o parte / Din clipele ce-au mai rămas". Nebunia modernă a morții a pătruns pînă în cele mai „exotice" și „poetice" locuri: „Printre corali se leagănă torpile / Meduzele își murmură pudoarea / Tot mai adînc se-aruncă desperarea / În apa umezită de reptile". Tematic, acest avertisment al poetului ocupă spațiul cel mai important al volumului într-o gamă largă de expresie de la strigăt pînă la elegie regăsind uneori accentele discursului proletarului eminescian: „Opriți descumpănirea cît mai puteți să știți / Cum lustruiește moartea dezgustătoru-i joc. / Planeta-i încă plină de misiți / Ce fac negot cu noaptea și lumii îi dau foc". Neliniștea firească nu-l poate duce însă pe poet la negarea speranței și a frumuseții vieții: „În ea purtăm, și crimele, și visul. / Dovezi mărunte pentru cel mai tari. / Orgolii pentru solitari / Și flăcări să-necăm tot paradisul / / Dar peste toate cîntă tar lumina / Cînd merii grei în bulgări se prefac / Zăpada lor e cer de liliac / Și spumegă de flori toată grădina". E un sentiment echilibrat, tărănesc prin forța lui masivă, în care unei lumi parcă lesită adesea din țîțini **(Pe unde)** i se opune simbolul germinației grîului: „Peste ghețari veți pune mari broboade / Cu lut încrezător și afînat / De unde spicul, marele-mpărat. / Va-mpunge cerul cu-ale lui arcade". Mecanicii absurde a „nopții" rațiunii („Centurile de siguranță ! / / Planeta e în alternanță / Cu timpul zeului isteric / Între lumină și-ntuneric / Centurile de siguranță !") îi răspunde atunci ironia pentru tîlogicele preocupări politice: „E multă hărnicie pe planetă. / Se fură încă mult și des / Cu-același tonic interes / Și-ntr-o dinamică paletă. / / E vremea viguroaselor tratate / Se-mpart și stelele din cer — / Adoarme logica-n voios mister / Și multe zboruri mor trucate. / / Se-mparte grija față de grenade / Cu dragostea pentru copii / Și se-mpreună comedii / Cu singeroase ambuscade". O tonalitate nouă e sarcasmul și ironia folclorică, ca la Marin Sorescu. Dincolo de unele naivități ale versului asumarea condiției poetice se face cu o gravitate frumoasă ce se răsfrînge asupra cuvintelor: „Am pus zid între mine și-ndoială. / Am pus zid între mine și abis. / Stelele curg în neistovită beteală / Peste nopțile mele de vis". Nouă nu e aici numai interiorizarea neliniștii exterioare ci și deschidere spre o mai puțin senină viață lăuntrică: „Mă doare ora ce / se-arată / Și trupul ce aleargă-n / mine. / Mă doare-a timpului / erată / Cînd cerul se rotește / pe galbenele-i sîne / Vreau să ajung / întreg și teafăr. / E drumul meu, eu l-am / ales. / Mă doare frica de / luceafăr, / Mă doare cît mai am / de mers". Sentimentului rotund al împlinirii **(O roată de foc)** i se opun uneori viziuni mai sumbre, neașteptate **(Cutreieră mereu)**. Versul limpede, aforistic adesea, este învăluit acum într-o melodie mai tulburătoare, cu tonalități melancolice. O anume apăsare a timpului ce revine frecvent **(În trecerea lui dreaptă)** este compensată de certitudinea adîncă a împlinirii acelei datorii, atît de simple în aparență, a existenței autentice: „Ne trecem repede ca frunzele ce ies / Din cîrcubeul trunchiului bătrîn / Cînd stelele miros a fîn / Și întrebările se-ntorc mereu mai des / / Arunc moneda așteptînd să cadă / Peste porunca mea un vis întreg / Din care vreau mai bine să-nțeleg / Cît poți purta cu tine o dovadă. / / Dar eu nu cer prea mult, eu cer dovada / Că am trecut pe-aici, pe acest loc, / Prin bucurii, tristețe și noroc / Făcînd la timpul cuvenit rocada".

Prin prezentul volum, poezia lui Valeriu Bucuroiu își lărgește nu numai problematica, ci mai ales dobîndește o dimensiune a profunzimii, o zonă de umbră și relief, datorată asumării condiției omului contemporan ca meditație și răspundere.

Dan Alexandru Condeescu

*) **Valeriu Bucuroiu: „Centurile de siguranță". Editura „Cartea Românească", 1979.**

---

proza

Spațiul analizei

● Ca și în romanele precedente — de altfel autorul reia personajul din **Anchetatorul apatic** — în recenta carte a lui Virgil Duda *) substanța nu este materia epică ci pretextul analitic, demersul sinuos și aleatoriu al observării unor relații cu o optică a gestului infim, a recepției abia perceptibile, a reticențelor și a elanurilor reprimate. **Măștile** este un roman al virtualităților proiectate parțial, al comunicării întrerupte. Confesiunea rememorativă este o modalitate predilectă de expresie a personajelor, dar ea se produce mereu în contratimp cu disponibilitățile ascultătorului, distrat, grăbit sau chiar numai la suprafața aparenței a mesajului conținut în amintire. Hotărîtoare este, pentru proza lui Virgil Duda, ceea ce un personaj al său numește „bogăția concretă a atitudinilor și impulsurilor" individului.

Romanul trăiește într-un regim al stărilor confuze, al prelungirilor unei educații afective neîntrerupte rechemînd „măști" diverse la suprafața lucidă a memoriei și lăsîndu-le să dispară din nou în adîncuri fără a descifra „tîlcul lecției" încercînd în raport cu ele o „distantare" și renunțînd apoi la elucidarea lor. Ca roman al virtualităților, **Măștile** conține un spațiu al posibilului, al unor posibile relații consumate însă în gesturi întrerupte, în confesiuni ratate, într-o comunicare numai aparentă, nu și reală. Prietenia anchetatorului cu doctorul Tanicevski este un complex de stări contradictorii sau confuze, între cele două personaje relațiile fiind instabile și efemere. Real este numai ceea ce aparține spațiului copilăriei comune, rememorate parțial. Legătura dintre cele două personaje este deci numai o posibilă prietenie, ca și relațiile imprecise dintre tînărul procuror și grupul de medici cărula îi aparține Tanicevski. Romanul conține nuclee epice autonome în jurul cărora gravitează posibilitățile la care se renunță sau care sînt lăsate să se consume aparent. Un asemenea nucleu este posibila poveste de dragoste dintre procuror și Alexandra, ființă vitală, capabilă de o fervoare care își găsește însă obiecte derizorii, înzestrată cu o feminitate derutantă, atrăgătoare, disponibilă. Povestea de dragoste rămîne însă o șansă pierdută pentru că tremătătoarei Alexandra bărbatul îi răspunde cu apatie sau cel mult cu o neliniște provocată de contrarietate. Tentația atitudinii analitice, dublată de tendința rememorării împiedică nucleul epic să-și realizeze valențele, intorcînd mereu înăuntru fasciculul privirii, anulînd gestul capabil să concentreze relațiile umane, prin observația infimă. Urechea se ascute pentru a percepe tremolou interior, lăsînd să se piardă chemarea realului acum. Fascinația reactilor subtile și confuze ale unui eu prea atent la propria-i existență, prea interiorizat, prea cornic de nuanță și de reverberațiile propriei emoții, transportă scrisul lui Virgil Duda într-un spațiu al latențelor sufletești ofilite în lipsa conflictului real, regenerator. Lumea lăuntrică în care realul se reflectă prin ecouri filtrate de o sensibilitate egotistă exacerbată conține similitudini cu spațiul subacvatic modificînd mișcările, sunetele și contururile și este o lume străină și seducătoare în felul ei. Dar persistența într-un asemenea spațiu care anulează forța conflictului, pulverizat în particule percepute și proiectate separat în conștiință, diminuează pregnanța cărții. Ramificarea, proliferarea reactilor analizate pînă la vibrația infimă, dincolo de subtilitatea pe care o presupune, devine de la un moment dat manieră și reclamă, pentru ca această eflorescență subiectivă să nu se dizolve în ea însăși, un suport epic mai pregnant și un conflict capabil să confere romanului consistența necesară, adecvată resurselor reale ale prozatorului.

Sultana Craia

*) **Virgil Duda: „Măștile", Editura „Cartea Românească", 1979.**

---

eseu

Un eseu despre Eminescu

● Elena Tacciu a publicat recent o carte unitară și incitantă despre **Eminescu și poezia elementelor**. Cercetătoarea, manipulînd un limbaj deopotrivă riguros și potetic (uneori exagerat), are o apetență clară pentru analiza poeziei. Dovadă sînt lecturile concentrice ale mitologiei romantice byroniene și preeminesciene, capabile să selecteze și să edifice „domul" de semnificații, etajările sensurilor, lecturi atrase în același timp de actul critic ca reverie, veghe și vis al poemului. Cartea despre Eminescu ni se pare cea mai bună a autoarei, o adevărată construcție critică, capabilă să se emancipeze de modelele și grilele bibliografiei, în stare, în fine, să-și domine exaltările și acea nevoie a criticului de poezie de a evada din propriul său limbaj auster într-unul mai „inefabil", parafrazînd obiectul investigat, ceea ce-i reduce demersul la o stîngăcie și uneori hilară tautologie. Eseul Elenei Tacciu asupra imaginației materiale în postumele de tinerețe ale lui Eminescu, așadar, impune prin insuși ca acestea: concentrice transformare a psihanalizei imaginarului eminescian „într-o poetică materialistă a conotațiilor, grupate în jurul celor patru semne (pămîntul, apa, focul, aerul) arhetipuri ale imaginației creatoare; independența ochiului critic față de o bibliografie parcursă cu conștiinciozitate și deschidere, prin asumare iar nu superbă ignorare. Contribuțiile fiecărui critic român și ale fiecărui autor străin utilizat sînt făcute vizibile, incorporate însă într-o arhitectură personală care, departe de a avea vanitatea singularizării, se modelează atent în funcție de obiectul studiat. Nu avem în față un Eminescu citat prin Bachelard, Călinescu, C. G. Jung, Ion Negoițescu, Mircea Eliade, Vladimir Streinul, Perpessicius, Gilberd Durand, Paul Diel, Matila Ghika, dicționare de simboluri, ci un Eminescu care face neîncăpătoare, confirmă, nuanțează, particularizează și completează la modul excepțional universul poeziei teoretizat de aceste studii. Elena Tacciu are forța să ne arate în repetate rînduri locurile în care Eminescu completează spațiile goale și chiar neprefigurate din tabelele elementelor poetice construite. Autoarea particularizează „obsesia complexului lui Atlas" la Eminescu cu analiza **Domului montan** enumerată între reveriile voinței de Bachelard. Comentînd postumele eminesciene în capitolele intitulate **Impietrirea, Complexul Meduzei**, cercetătoarea exclamă pe bună dreptate: „Finalul poemului eminescian ar fi făcut delicilile epistemologului francez lăsînd în urmă textele mult mai puțin inspirate care îi servesc drept argumente..." Se arată că poetica eminesciană depășește ca amploare și complexitate nu numai textul bachelardian ci, lucru important, pentru poziția în universalitate a lui Eminescu, chiar citatele date de interpretul francez. E bine că motivațiile psihanalitice iși alătură și motivația estetică, fără de care primele se exercită în gol cînd e vorba de analiza artei. Sînt semnalate divergențele, pluurile față de analiza bachelardiană în capitolele despre **Metale, în Hala și Șpelunca, Apele adînci, Mormîntul și domul marin, Apa pură și „amară", Apa vie, Domul uranic și astral**. Interesele sînt paralele Bachelard—Călinescu, Negoițescu—Edgar Papu. Tot timpul sînt reliefate momentele cînd poetica eminesciană îmbogățește studiile teoretice. Elena Tacciu mai arată, în analiza consacrată chtonismului eminescian, că acesta e „fără egal în lirica universală". Eseul adaugă motivațiile etice, sociale care potențează elementele, reverie materiei **(Focul purificator, Focul inițiatic, Focul prometeic)**.

Ar mai fi de adăugat perspectiva unitară a eseului care, alegînd postumele spre analiză, nu vrea să insinueze inferioritatea antumelor precum și **Addenda** unde se demonstrează, prin trei lecturi sintetizatoare ale simbolismului, elementelor **(Strigoii, Luceafărul, Mai am un singur dor)** „unicitatea lui Eminescu".

Doina Uricariu

*) **Elena Tacciu: „Eminescu și poezia elementelor" Editura „Cartea Românească" 1979.**

---

compendiu

Tudor Ștefănescu: „Orașul cu amintiri"

Editura Ion Creangă, 1979

● O istorie a Bucureștiului alcătuită prin alăturarea unui șir de portrete ale principalelor personalități care i-au marcat evoluția și evocarea celor mai importante locuri unde fiecare obiect poate însemna o cotitură a istoriei ne propune prin acest volum Tudor Ștefănescu. Fișele sale dominate de o intensă preocupare pentru exactitate, concretizată și prin prezența netrunchiată a documentului istoric propriu-zis, reprezintă fără îndoială un instrument util pentru introducerea tînărului cititor în complexul fenomen al înțelegerii întregii noastre istorii naționale.

Printr-un limbaj adaptat necesităților evocării, autorul contribuie la menținerea interesului și a curiozității cititorului. Paginile emoționante ca și cele spectaculoase (de exemplu **Mazilirea lui Vodă Brîncoveanu și Fanteziile fanariote**) nu rămîn simple consemnări, ci capătă dimensiunile unei lumi și a unei atmosfere a căror retrăire o datorăm forței creative a autorului.

Importanța faptelor și limbajul pitoresc valorifică încă o dată evenimente cunoscute, dar ale căror semnificații produc o rezonanță mereu nouă în conștiința cititorului.

Viorel Cacoveanu: „Singurătatea unei femei frumoase"

Editura Dacia, 1979

● Prozatorul Viorel Cacoveanu face din „faptul divers" principiul de bază al cărții sale, însușindu-și cu exactitate știința de a doza efectele pentru a stoarce toate aspectele de spectaculozitate și interes dintr-o acțiune de obicei foarte comună și alăturîndu-i o concluzie moralizatoare, autorul produce fără ezitare și greșeală acel gen de texte care expun superficia relațiilor interumane și își asigură un incontestabil succes de public. Deși impresia de ansamblu este a unor situații melodramatice, Viorel Cacoveanu alunecînd mereu pe panta „dulce" a lucrurilor, trebuie să recunoaștem că mai avem uneori nevoie și de astfel de cărți. O povestire ca **Rătăciri** schițează pe de o parte formalismul și superficialitatea unor relații sociale, dar încearcă să și insinueze o atitudine critică. Chiar dacă pare confecționat după un canon ușor reperabil, conflictul își păstrează eficiența. Secretarul Ion Ambrozie își menține atitudinea principială pînă la capăt în fața actului antisocial al fiului său Victor, însă membrii adunării generale dînd dovada unei deosebite înțelegeri îi acordă tînărului o ultimă șansă. Sînt și aici cîteva momente neverosimile, totuși starea de tensiune ținînd încordată atenția cititorului se menține constantă. „Complicațiile" sînt simple, abandonîndu-se în convențional. În **Singurătatea unei femei frumoase** am remarcat luciditatea constatărilor, dar nu și a analizei, Viorel Cacoveanu fiind preocupat de înregistrarea faptică, a momentelor expresive și spectaculoase, urmărind consecințele nehotărîrii individului, iar nu cauzele acestela. Intîlnim biografii complicate, cețoase, dar moralizatoare și deși nefericite, marcînd definitiv eroii. Coincidențele, posibile par adesea exagerate pentru a produce cu orice preț tensiunea și interesul acțiunii (vezi **Zile în care murim**). În această carte, înainte de toate, lumea iubește, bea, se bucură, își mortolește tristețile, adică trăiește.

Andrei Roman

Cristina Maria Angelescu: „Veșmînt și podoabă"

Editura Albatros, 1979

● La prima vedere, moda pare a fi un domeniu frivol, despre care nu se pot scrie decît texte de efemeră jurnalistică. Iată însă că Roland Barthes a publicat **Sistemul modei**, o carte cu adevărat pasionantă, în care descrie retorica și limbajul ce pot fi întrevăzute în modul de a se îmbrăca al oamenilor din diferite epoci. Această carte a atras atenția asupra unei realități semnificative nu numai pentru sociologie, ci și pentru eseistica interesată în egală măsură de diversele aspecte ale condiției umane și de expresivitatea obținută din jocul liber al ideilor.

Cartea semnată de Cristina Maria Angelescu însumează tablete apărute vreme îndelungată la rubrica susținută de autoare, sub pseudonimul Annunziata, în revista „Săptămîna". Fără a avea pretenția marilor generalizări, volumul conține texte ingenioase, care ating de multe ori cota la care ideile și informațiile fuzionează pentru a da naștere unor autentice eseuri. În mod constant, autoarea folosește un ton ironico-umoristic, nu numai în raport cu faptele la care se referă, ci și chiar cu posibilitățile ei inși de a le comenta.

De bun augur sînt și asociațiile livrește, pe care autoarea le introduce cu dezinvoltură, asigurînd astfel discursului o necesară altitudine de intelectualitate.

Desigur, oricîtă atenție ai avea, nu pot să scrii peste două sute de pagini despre modă fără a mai cădea, din cînd în cînd, în locurile comune (emfatice sau doar pretențioase) ale publicisticii rutiniere. Trebuie însă să arătăm că autoarea reușește, de cele mai multe ori, să ocolească această posibilitate, reușind eseuri fluente, ironice, inteligente și nostalgice.

O mențiune specială pentru frumoasele desene luxuriante și tandre aje lui Nicăpetre.

Voicu Bugariu

BIOGRAFIA CĂRȚILOR NOASTRE

Ion Lăncrănjan:

«Politicul facilitează nașterea valorii, îi pune în față șansa de a escalada cele mai înalte trepte ale sublimării»

Fotografie de Ion Cucu

— Între Suferința urmașilor și Cordovanii există o înrudire tematico-temporală. Poate fi considerat ultimul dv. roman drept o versiune nouă a trilogiei cu care ați debutat ?

— O întrebare asemănătoare s-a pus și după apariția nuvelei **Eclipsă de soare.** Cineva, un confrate, un om care a fost și este „îndrăgostit" de literatura mea, urmărind-o cu o fervoare ciudată (omul acesta a făcut tot ce putea să nu apară **Drumul cîinelui**, a amenințat că va demisiona din toate funcțiile, dacă va apărea **Caloianul**, s-a neliniștit la maximum, cînd s-a publicat pe undeva o cronică mai „bună" despre una din cărțile mele etc. etc.), a mers mai departe, creind o ruptură între **Cordovanii** și **Eclipsă**, acuzîndu-mă de necinste, pentru că am scris într-un fel despre sat, în roman, altfel în nuvelă. Omul greșea, bineînțeles, greșea mult și adînc. Nu voi stărui însă asupra greșelii acesteia și nici asupra relațiilor mele cu acest om. Cred totuși că scrierile care au urmat **Eclipsei de soare — Drumul cîinelui, Suferința urmașilor, Caloianul** chiar — au arătat că nu e vorba de nici o ruptură și nici de reluarea, într-o nouă versiune, a trilogiei cu care am debutat. **Suferința urmașilor**, mai ales, se situează în afara „încadrărilor" de acest fel. Romanul se deosebește structural de Lac, iar dezbaterea din **Suferința urmașilor** se deosebește, prin dimensiuni și prin acuitate, de confruntarea din **Cordovanii.** Aș stărui puțin asupra acestui aspect, asupra deosebirilor, ținînd cont de faptul că a existat și mai există o anumită prejudecată, în virtutea căreia o carte consacrată satului contemporan trebuie să fie o carte a colectivizării. **Suferința urmașilor** a fost abordată, în perioada premergătoare apariției, cît și după aceea, din acest unghi : al felului cum este „redat" în carte „procesul de colectivizare", fără a se vedea, din cauza grabei sau din cauza miopiei, că e vorba de alt conflict, că se merge mult mai departe de data aceasta, atît în privința angrenării în conflict a vechiului individualism țărănesc cît și a tendințelor de uniformizare a omului (prin birocratizare), care au „funcționat" și continuă să „funcționeze" în cadrul realităților noastre noi. Se poate vorbi, pe primă față, de relația dintre putere și răspundere, dintre dreptate și nedreptate. Se poate vorbi totodată de o dezbatere care are rezonanțe și în alte „zone" ale vieții. Am nutrit mai demult aceasta convingere : că un roman construit astfel nu se poate justifica, astăzi, decît cînd ridică și pune probleme mari, „valabile" pentru orice cititor, indiferent ce este el, profesor universitar sau muncitor, țăran sau activist de partid. Asta nu înseamnă că am fost și mai adînc unor simple „transplanturi conflictuale", înseamnă, dimpotrivă, că am militat pentru adîncirea problematicii țărănești și pentru ridicarea ei la un „rang filozofic" cît mai înalt, prin dezbatere, desigur, prin conflict și prin persoane, fiindcă proza, din păcate (sau din fericire), nu se poate lipsi de aceste elemente esențiale, cîte modernizări ar suferi și suferă, cum e normal. Nu mă voi lansa în autoaprecieri în privința romanului aflat în discuție, voi spune doar că acest roman — **Suferința urmașilor** — arată pînă unde am reușit să duc aceste căutări, în rodnicia cărora am crezut și cred.

— Impresia de fir continuu nu poate fi însă înlăturată. Scene sătești din vremea colectivizării, personaje comune chiar, apar și în Caloianul. Tema din Suferința urmașilor, pare a vă fi urmărit și a fi suferit mai multe metamorfoze. Este oarecum Caloianul matca unui viitor ciclu românesc ?

— **Caloianul** nu e matcă (și nici „cloșcă" nu e, deși văd că a început să scoată pui, iar puii, pricăjiți și cam piperniciți, văd că sînt numiți „replică artistică", nu se mai cheamă parafrazare sau „preluare creatoare"), așa cum nu e nici o simplă rezumare a unor posibile cărți. E, din contră, o carte de sine stătătoare, neprevăzută, e adevărat, în planurile mele mai vechi, legată totuși de ceea ce am făptuit și făptuiesc. Cartea aceasta se aseamănă, într-un fel, cu volumul de povestiri **Fragmentarium.** Cînd am scris povestirile din acest volum, am făcut-o ca să-mi lărgese aria tematică, să-mi fixez, singur, noi jaloane pentru proza proprie. Cînd am scris **Caloianul**, am făcut-o ca să am un semn în față, să mă feresc de risipirea în van a unor străduanii, să nu fiu niciodată cum e Alexandru Ghețea. N-a fost singurul motiv, dar a fost unul dintre motive, unul din punctele de pornire. Pe urmă, în procesul de elaborare, s-a ajuns și la alte probleme (mai mari), ținînd de relația, în contemporaneitate, dintre artist și societate, ținînd de felul cum se face promovarea și stimularea valorii, în condițiile noastre ; ținînd de consecințele, nu o dată dezastruoase, ale falselor angajări ; ținînd de conjuncturalism și de oportunism, dar și de ispita pe care o scoate în fața artistului, la tot pasul, o realitate aflată într-un proces adînc, de schimbare, în cadrul căruia minorul poate părea de multe ori major, nesemnificativul — semnificativ ; ținînd, în ultimă instanță, de adevăr și de minciună, cu toate nuanțările care pot și trebuie să intervină într-o dezbatere de asemenea proporții. Ghețea trăiește drama unei întregi generații de scriitori, fără a fi, aș zice eu, un simplu exponent, fără a reprezenta pe cineva, anume, cum s-a șoptit pe alocuri, aici dar și în alte părți, fiindcă șoaptele, mai ales șoaptele de un anumit tip, trec mai întîi prin morile care macină vînt pe undeva pe lîngă Munchen și-abia după aceea se îndreaptă spre noi, ca o ploaie de scrum, ca o pulbere a zădărniciei.

— Un critic, Marian Papa, considera romanul Caloianul „unul dintre cele mai importante romane politice postbelice". În Nevoie de adevăr, publicați un articol despre romanul politic. Cum definiți dv. romanul politic, mai exact spus, ce credeți că nu poate lipsi dintr-un roman politic ?

— Noțiunea de roman politic s-a extins mult, a cunoscut și cunoaște nuanțări atît de numeroase încît tinde să dispară, practic, pulverizîndu-se în minor, racordîndu-se, fiind racordată, de fapt, la tot felul de tendințe, — începînd cu exaltarea cotidianului de realitate și terminînd cu „edificarea" unor simboluri palide. E o boală mai veche a vieții noastre literare, a căutărilor care o animă mereu. Cînd se „alunecă" într-o parte, se alunecă cu totul, — cu cai cu tot, cum se zice. Cînd se scrie roman amplu, sau epopeic, toată lumea își încearcă puterile în această direcție, indiferent de înclinații. Cînd se scrie roman scurt, sau „roman-pilulă", toată lumea se înșiră pe această „direcție". Nu e vorba de căutări artistice, de profunzime, ci de simple ravagii ale modelor, care copleșesc sau pot copleși căutările adevărate, de profunzime.

Altfel, dincolo de aceste inevitabile „alunecări de terenuri", noțiunea de roman politic se justifică pe deplin, prin căutările care i-au animat și îi animă pe cei mai buni prozatori, prin cărțile care s-au scris și s-au publicat în acești ani ; prin **Principele**, mai mult decît prin **Gruma** ; prin **Delirul**, mai mult decît prin **Moromeții** ; prin **Vînătoare regală**, mai mult decît prin **Împăratul norilor** ; prin **Îngerul a strigat**, mai mult decît prin **Nebunii marilor orașe** ; prin **Marile iubiri**, mai mult decît prin **Singuri** ; prin **Fețele tăcerii**, mai mult decît prin **Absența** ; prin **Drumul cîinelui** și prin **Caloianul**, ca mai spune eu, fără a avea sentimentul că mă agăț de un tren aflat în mers, mai ales că unele dintre cărțile amintite aici nu fuseseră scrise cînd s-au scris și s-au dat spre publicare cărțile care îmi poartă semnătura.

Nu e vorba, bineînțeles, de o notiune tampon sau șablon, de un nou pat al lui Procust, cu ajutorul căruia să ajustăm tot ce nu ne place. E vorba, mai degrabă, de o direcție care este și poate fi, în continuare, fertilă, în măsura în care i se înțeleg posibilitățile, în măsura în care i se respectă cerințele. Fiindcă există totuși niște deosebiri între un roman social „obișnuit", indiferent cum este realizat el, cu ajutorul unor „procedee clasice", sau cu sprijinul unor „metode mai noi", și un roman care se angajează mult mai direct, prin întreaga sa structură neactivă, în confruntările politice ale epocii, situîndu-se mult mai transant de partea **noului**, de partea revoluției. Fără a fi însă simplă declarație patetică, fără a fi doar afirmație goală, sau simplă bîlbîială demagogică. Păstrînd, dimpotrivă, toate însemnele specificității, bizuindu-se în alcătuirea sa pe orice modalitate artistică. Cerînd, mai mult decît atîta, noi modalități de exprimare, revendicîndu-și căutarea și inovația. Fapt mai mult decît important, politicul și politica fiind considerate de către unii subtili incompatibile cu valoarea artistică. Dar iată că acum chiar politicul facilitează nașterea valorii, îi pune în față șansa de a escalada cele mai înalte trepte ale sublimării. Ceea ce, aș mai spune eu, nu se poate întîmpla decît într-o societate care a fost și este răscolită de inovații.

— În ce măsură se încadrează Suferința urmașilor propriei dv. definiții asupra romanului politic ?

— În articolul pomenit adineauri — **Romanul politic** — făceam o paralelă între **Caloianul** și **Cordovanii**, spunînd despre **Caloianul** că este roman politic în timp ce **Cordovanii**, ziceam eu, nu este. Tot acolo spuneam despre **Suferința urmașilor**, raportînd cartea la **Fiul secetei**, că nu este roman politic. Problema rămîne deschisă, cum e normal, fiindcă o carte nu poate fi „înghesuită" într-o singură definiție decît prin „reducerea" ei la esențial, iar reducerea aceasta e sinonimă cu simplificarea, mai ales în cazul cărților mai complexe, a căror „bătaie" e, vrînd-nevrînd, mai lungă și mai puternică decît „bătaia" unei simple rezumări.

— O invitație către romanul politic al trecutului și prezentului de luptă al clasei muncitoare și al P.C.R. a rostit, la Neptun, în fața scriitorilor, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Ca autor al Caloianului și al Suferinței urmașilor, romane care reconstituie peisajul unor conflicte sociale și politice puternice, deci ca scriitor care acționează de la sine în această direcție, ce orizonturi umane și probleme poetice credeți că are a-și revendica proza contemporană ?

— Am militat și am pledat mai demult pentru reflectarea în literatură a marilor momente ale istoriei noastre naționale, pentru reflectare și nu pentru ilustrare. N-am fost clar de la început, nu mi s-a limpezit deodată un program anume, pe care să-l urmez pe urmă pas cu pas. Am fost călăuzit de intuiție mai întîi, după aceea am fost ajutat de ceea ce au săvîrșit alții înaintea mea (în veci îi voi fi recunoscător lui Sadoveanu, pentru că mi-a pus în brațe o operă care valorează, ea singură, cît o întreagă literatură), fiind ajutat, în egală măsură, și de ambianță, de realitatea social-politică a țării. După aceea, mai tîrziu, am fost „ajutat" de ceea ce săvîrșesem eu însumi, gîndindu-mă din ce în ce mai stăruitor de la un timp la tot ce aș putea și ar trebui să scriu, gîndindu-mă la lucrurile **acestea ca la un întreg.** Nu zic **operă**, să nu se **sperie** vecinii, zic **un întreg** și nu mă gîndesc la fixarea lui în spațiu și nici la „întinderea" lui de-a lungul timpului. Mă gîndesc la **cărțile** care îl vor alcătui, care trebuie să fie, fiecare în parte, de sine stătătoare, ținînd prin propriul său erou, reliefînd totodată, reliefînd și completînd tabloul adît de amplu și de dramatic, tragic nu o dată, al răspunsurilor și afirmărilor noastre, de astăzi și de ieri.

Motivele acestea, și altele, la fel de temeinice, ținînd de formarea și de afirmarea mea scriitoricească, m-au determinat să primesc cu interes și cu entuziasm sugestiile și îndemnurile date de tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cadrul întîlnirii din vara trecută, de la Neptun. Interesul și entuziasmul meu se justifică prin faptul că am fost și sînt mereu cît un scriitor, un singur scriitor, nu poate slăvi cineva ce poate și trebuie să săvîrșească o întreagă literatură, realizînd proprie răspundere-se limpezi și desăvîrșit decît într-un context în care se realizează și alții, în perioade de mare avînt, a întregii literaturi, vremea demolatorilor de profesie, trimiterile nepotrivite coincidînd cu declinul unor literaturi. Nu e cazul literaturii noastre, dar pare-mi-se ar vrea să fie, numărînd-se exclusiv altfel valorile lor necontestate, străduințele pe care le depun toți cîștigînd și distincte, afirmarea prin edificare, prin sondaje, nu puțindu-se acumula oricum cu profilarea pe care și-au desăvîrșit-o acești scriitori, pe vremea proiect-cultului și mai înainte.

Revenind la sugestiile și datele tovarășului Nicolae Ceaușescu, aș spune că ele nu pot deveni realitate vie și concretă decît dacă adăugăm și entuziasmul nostru se vor materializa în fapte, dacă vor trece peste pragul declarațiilor de intenționalitate. E de remarcat, de altfel, că unii colegi de-ai noștri, specialiști în declarații și adesiuni, au-au spus și de data aceasta cum ce ar trebui făcut, ce și cum, vizînd-și pe urmă de propriile lor trăiri, scriind altceva, față de ce au făgăduit, sau nescriind nimic. S-a mai întîmplat ceva asemănător și atunci cînd s-a pornit o „campanie" mare pentru edificarea **epopeii naționale**, s-au dat declarații, s-au adăugat proiecte, s-au realizat „planuri concrete", pe urmă au intrat toate în uitare (atenționînd, din cauza atmosferei de la Uniunea Scriitorilor, din cauza anumitor factori care se mișcă mai greu, cînd e vorba să influențeze și să stimuleze dezvoltarea literaturii și artei, pe o durată mai mare și pe un ansamblu cît mai cuprinzător și mai diversi) ; din cauza neasumării a scriitorilor, pînă la urmă, fiindcă nimeni nu te poate opri să scrii o carte, dacă aceasta rămîne „la dosare", dacă nu mai poți trăi pînă ce ai de scris.

De fapt, aceasta cred că e problema principală, aceasta ar trebui să fie problema principală, pentru obște și pentru fiecare scriitor în parte : **scrisul**, fapta și nu vorba, cartea și nu făgăduiala, munca și nu cariera, construcția și nu veșnica și atîta de stupida și de îngrețoșată demolare.

Marile teme cer o însușire totală, cer o implicare desăvîrșită, cer, pe lîngă talent și cunoaștere, sinceritate multă și multă dăruire.

— La ce concluzii a ajuns consfătuirea prozatorilor convocați la București, la Uniunea Scriitorilor ?

— Nu știu, deoarece nu am participat la această consfătuire.

— Se știe că romanele pe care le scrieți și care au astăzi sute de mii de cititori displac unei bune părți a criticii noastre literare. Dacă le-ar fi citit Camil Petrescu cred că le-ar fi aprobat. Fac această supoziție pentru a marca poziția anticalofilă a autorului Suferinței urmașilor și cea calofilă a criticii literare. Ce consecințe are pentru proza de astăzi ceea ce am numit aici „calofilia" criticii noastre literare ?

— Despre critica literară nu mai am nimic de spus, față de ceea ce am spus, ca simplă părere personală, în cîteva articole publicistice, incluse unele dintre ele în **Nevoia de adevăr**. Articolele acestea sînt, după mine, tot atît de actuale și astăzi, deși au fost scrise acum cinci sau cincisprezece ani.

— Există scriitori despre care s-a spus că dăunau propriei opere. Reacțiile dv. publicistice sînt după unii cauzele frigidității sau agresivității criticii. Credeți că un scriitor este obligat să riposteze la orice obiecție a criticii ? Dacă sînt în discuție principii generale și criterii obiective atunci obiecțiile la obiecțiile criticii se justifică. Dar nu toți criticii merită categorisirii definitive. C. Ungureanu a arătat că e capabil de o „revizuire" substanțială. Ce ne spuneți despre gestul lui ?

— Ideal ar fi ca scriitorul să nu se amestece deloc în „dezbatere", să nu răspundă criticii literare, chiar dacă îi răstălmăcește cartea, chiar dacă o denigrează. Asta presupune însă o ambianță ceva mai civilizată, nu perfectă, nu lipsită de exigență, capabilă în orice caz să împingă spre margine subiectivismul mărunt și răfuitor, rapacitatea gîștilor și lăcomia de bani și de glorie a unor „persoane particulare". Dar dacă nu se întîmplă asta, dacă ambianța nu e capabilă să cearnă și să descearnă, îngăduind hăcuirea și vendeta, cred că e bine să intervină și scriitorul, mai ales atunci cînd se depășește o anumită limită, a inevitabilului, nu a îngăduitului. Se va vedea, de altfel, dacă se vor cerceta „intervențiile" mele publicistice, că nu am dus „campanii" împotriva criticii literare, cum au pretins unii, n-am schilodit nici un critic, cum au zis alții, n-am dat pe nimeni afară din „post", pentru că m-a „iuțărat". Și nici n-am băgat pe nimeni „în pușcă", pentru că m-a lăudat, m-a servit și m-a deservit. Nu știi întotdeauna cîștigarea perfecțiunii, binecuvîntarea de folosul ună nu am folosit niciodată, în scopuri personale, mijloace care aparțin colectivității, cum au făcut și fac alții, de ani de zile. Fie că e vorba de o revistă, de o editură mărunță sau de vreo „pergolă organizatorică" din cadrul obștei noastre scriitoricești. Intervențiile mele, atîtea cîte sînt, au fost deschise și strict personale, limitîndu-se doar la aspectele mai semnificative, fiindcă dacă ar vorba să discutăm „problema întregii problematici", ar fi multe de spus.

Atitudinea lui Cornel Ungureanu m-a surprins și m-a bucurat. Dar nu numai pentru că el s-a referit în mod favorabil la creația mea, ci pentru că a trecut cu detașare peste o „dezbatere" care a avut loc între noi, dovedindu-se superior din toate punctele de vedere, arătînd prin faptul și cu prin vorbă, că e interesat, în primul rînd, de literatură și nu de relațiile personale dintre cei ce scriu. Gestul lui semnifică, ca semnificație și ca importanță, atîtea atitudine față de o carte sau față de un scriitor, fiind un model spre detașare și obiectivitate.

— În Suferința urmașilor se petrece semnificativa scenă : Monu intră într-o librărie și cere cărți despre țărani, în care vînzătoarea îi oferă Desfășurarea, Bărăganul, Pîinea albă, Porțile de aur, Drum deschis, Pămînt deșelenit. Monu e mulțumit că toate aceste cărți vorbesc numai despre țărani care „se înscriu". Întrebare : nu era potrivit ca în acest șir să figureze și Cardovanii care are și el un erou care „se înscrie" pînă la urmă ?

— Includerea printre cărțile care i se pun în față lui Monu a unui roman semnat de Alexandru Ghețea spune totul despre sensul ușor ironic al scenei acesteia, căreia i s-a acordat o atenție mult prea mare, unii critici nemaivăzînd nimic din cauza ei, lansîndu-se în considerații de-a dreptul aberante, în raport cu conținutul real al cărții. Fiindcă **Suferința urmașilor** nu e cartea unui țăran care nu se înscrie în colectivă, atît și nimic mai mult, așa cum nici **Cordovanii**, aș mai zice eu, fără a stărui, nu e cartea unui țăran care se înscrie în colectivă, atît și nimic mai mult.

— Țăranul este personajul principal al cărților pe care le-ați scris pînă acum, desigur nu fără unele excepții. Există voci care consideră primată proza care-și ia drept personaje de căpătîi țărănimea. Este o opinie îndreptățită ?

— Într-adevăr, țăranul a fost, este și va fi eroul principal al prozei mele. Mai mult decît atîta, el va fi, sper, axul de simetrie al unei lumi pe care aș vrea s-o adun laolaltă prin tot ce voi scrie. Și asta nu pentru că aș vrea să dau înapoi ceasul istoriei, cum pretindea mai deunăzi un oarecine, nici pentru că aș vrea să tulbur sau să deviez evoluția firească a literaturii, ci pentru că am considerat și consider că straturile și substraturile noastre cele mai adînci sînt țărănești, țăranii fiind, cel puțin aicea, la noi, întemeietori de țară și de lume. Ei au fost, de fapt, singura noastră clasă nobiliară, ei au fost adevărații noștri voievozi și regi, pe care i-a incoronat cîteodată „sfîntul Soare", pe care i-au lovit în față, de nenumărate ori, grinzile invaziilor și ale opresiunilor. Ei au adunat și au șleifuit prin ani nestematele folclorului nostru, alcătuind o comoară rară, dacă nu chiar unică, în centrul căreia strălucește diamantul unei vechi și limpezi concepții filozofice. Și nu e păcat, aș mai spune eu, să fie ignorate asemenea comori, asemenea filoane de aur și de uraniu ? ! Ba eu cred că da, perimată fiind, după părerea mea, nu literatura care se ocupă de țărănime, ci opinia amintită aici, în alcătuirea căreia au intrat și intră fel de fel de reziduuri extraliterare, pe care au alimentat-o și o alimentează necunoașterea și disprețul. Nu obligi pe nimeni, firește, să zică ce zic eu, să creadă ce cred eu, în ce mă privește însă am construit și construiesc pe această bază, am năzuit și năzuiesc, fără a fi partizanul exaltărilor deserte și al inflăcărărilor de moment, să-mi alcătuiesc, în timp, o viziune anume, pornind de la aceste temeiuri adînci și vii, considerînd că resursele adevărate ale modernizării se află înăuntrul unei culturi și nu în afară, ceea ce vine din exterior avînd rolul unei inviorări și nu al unei plămădiri — plămădirea fiind întotdeauna a pămîntului pe care calci, a straturilor și a substraturilor.

— Excesul de roman monografic, de roman frescă a dus la demonetizarea speciei, la minimalizarea ei declarată sub mai multe condeie. Este firească astăzi prelungirea acestei minimalizări a unei formule care exprimă plenar vocația epică a unei literaturi ? Nu este acest refuz dovada unui program literar limitativ ?

— Orice scriitor este înclinat să-și teoretizeze înclinațiile proprii : povestitorul din născare va spune că scriitorul român e povestitor din născare și că nu poate fi nicicum romancier ; coloristul va spune că scriitorul român e producător de smaluturi și de clopoței, strălucitoare și scăpătătoare toate ; stilistul va susține că scriitorul român e, prin tradiție, producator de metafore ; analistul, dacă există, ar spune că singura șansă a literaturii române este analiza psihologică etc. Dincolo de aceste „teoretizări", dincolo de preferințele acestora firești, se află posibilitatea unei și dovada a literaturii române, în cadrul căreia freasca s-a avut și ia are justificarea ei, înțelegînd prin freasca nu numai redare și mărturie, ci extensie, pe suprafață mare, ci și reflectare și interpretare de adîncime. Indeosebi. De fapt, de aceea cred că s-a demonetizat freasca, pentru că i s-a dat o dimensiune : adîncimea, ceea mai importantă. E de precizat, în afară de asta, că hărțuirile nu există niciodată în „stare pură" și că nu e bună și nu e folositoare „poezia", fie freasca sau pe roman psihologic, pe roman eroic sau pe roman modern, necesitînd scriitorilor armonie fără la ordinea zilei. Iar spațiile cer preocupări cît mai largi, cerînd totodată o putere de generalizare mult mai mare, o temperatură a sublimărilor mult mai înaltă, capabilă să topească accidentul din și nicăieri, menită să rască noi alaje, în cadrul cărora vechile elemente albe dacă se mai pot distinge.

Vocația epică a literaturii române este o realitate, dar ea nu trebuie să fie supraevaluată, nu trebuie să fie ocoșită celorlalte „realități". În ce mă privește, de pildă, m-am bucurat și mă bucur de această vocație esențială, mă subordonez ei prin tot ce săvîrșesc, asta nu înseamnă însă că trebuie să le pot și altora să fac ce fac eu. Să fie fiecare cum crede de cuviință, să-și ducă fiecare gîndul creator pînă la capăt, dar să și-l ducă cu adevărat. În felul acesta provoc eu diversitatea de soluții, am înțeles eu „democrația culturii" sau prin hărțuirea „tablourilor", ci printr-o completare permanentă a lui, prin creșterea permanentă a întregii literaturi, în cadrul căreia scrutu, dacă e bună sau foarte bună, se justifică tot atît de mult cum se justifică romanul amplu, bun sau foarte bun. Sînt ispitit, iată, să afirm că romanul are totuși alte posibilități, se poate impune cu mai multă forță, dar nu afirm așa ceva, n-am afirmat-o. Asta pentru că dimensiunile sînt neesențiale, în literatură. Existența romanului politic, amintit de mai multe ori în această discuție, nu e conditionată de dimensiuni, romanul politic putînd să fie „scurt" sau „lung", depinde de subiect, depinde de conținutul său intrinsec.

Tragismul, pe de altă parte, reprezintă o mare posibilitate a literaturii noastre, insuficient exploatată, cum spuneam cu alt prilej. Nu voi cere însă nimănui, deși sînt partizanul acestei posibilități, să înceapă să „tragedizeze", se potrivește, nu se potrivește. Mai mult decît atît, voi spune că chiar în cadrul unei singure opere nu e bine să fie imnusă tuturor subiectelor o perspectivă tragică. Perspectiva trebuie să vină din interior, să fie dată la iveală în chip firesc, de natura însăși a conflictului abordat, de predispozițiile reale ale personajelor.

— Recent membrii juriului Asociației de București v-au pus candidatura la premiul pentru proză al Asociației de București, în discuție fiind SUFERINȚA URMAȘILOR, care găsesc că mai firesc ar fi fost să ia premiul Uniunii scriitorilor. Juriul a hotărît acordarea premiului. Ați refuzat acest premiu ? De ce ?

— Am făcut, e adevărat, și „prostia" asta : am refuzat un premiu. Dar n-am făcut-o pentru că am vrut să stirnesc vîlvă în jurul meu, ci pentru că am vrut să-mi exprim astfel, printr-un refuz, opinia mea față de felul cum se distribuie premiile literare la Uniunea Scriitorilor, al cărei membru am fost și sînt, contribuind, direct și indirect la alcătuirea fondurilor Uniunii, din care se înfruptă pe urmă alții. Se alcătuiesc, e drept, juriile necesare pentru decernarea premiilor (în fiecare an este ales alt juriu, avîndu-se grijă, totuși, ca premianții dintr-un an să facă parte din juriul anului următor, rotația rostogolindu-se așa, cu mici și neesențiale schimbări, peste alți și alți ani). Ele, juriile, își aleg un președinte, se întrunesc pe urmă și iau în discuție „totalitatea lucrărilor literare publicate" (cum s-a spus anul trecut, despre anul 1977) sau „totalitatea lucrărilor valoroase" (cum s-a spus anul acesta, despre anul 1978), oprindu-se mai apoi, după îndelungi și temeinice dezbateri, care nu sînt premerse niciodată de nici o idee preconcepută, nu au în vedere nici o listă, alcătuită dinainte de către un „grup de tovarăși" (sau de domni), au în vedere doar „totalitatea" menționată, din „sînul" căreia sînt detașate cărțile care sînt mai valoroase decît valorile admise în turnir. Isprava se încheie cu un comunicat pe care îl ratifică întotdeauna Biroul de conducere al Uniunii, îl ratifică fără obiecții, sau, altfel spus, o mînă spală pe cealaltă și astfel se împart daruri în stînga și în dreapta, în numele unui **patronat** care își plătește **aderenții** cu banii obștei. Aceasta e, de fapt, mascarada premiilor de la Uniune, de cîțiva ani buni, nu de ieri sau de azi, din cauza asta am refuzat premiul de care vorbeai dumneata, pentru că nu vreau să am nici o legătură, nici măcar una tangențială, cu această **afacere**. Nu voi uita să precizez că au fost premiate pe parcurs și cărți merituoase sau chiar valoroase și că au fost și jurii (mai mult pe la asociații decît pe la Uniune) care au procedat cu mai multă „grijă", **dominanta** însă a fost și este a combinațiilor de grup și de gașcă, a necititului și a „schimbului" de voturi (dacă tu votezi pentru „omul meu", votez și eu pentru „omul tău"), a sfidării celui mai elementar bun-simț, nu a obiectivității, nici a principialității, ci a bunului-simț, trecîndu-se în acest ultim an, după părerea mea (greșită, desigur, subiectivă, pătimașă, revendicativă, speculativă, sămănătoristă și poporanistă etc. etc.), peste limita îngăduitului, arătîndu-se astfel, direct și concret, ce înțeleg unii confrați prin **valoare** și cum văd ei realizarea în practică a **democrației literare.**

— Scriitorul Fănuș Neagu atrăgea atenția asupra faptului că un poet de talia lui Mihai Beniuc, (despre care I. Negoițescu scria „Beniuc cel mai percutant poet al iubirii, din literatura noastră, după Eminescu" este ocolit sistematic de premiile Uniunii scriitorilor, iar Pompiliu Marcea în FLACĂRA observă că tot vorbind despre injustițiile trecutului nu le observăm pe cele ale prezentului. Este Mihai Beniuc una din ele ?

— Mihai Beniuc nu e „un caz", e un mare poet, iar ceea ce se întîmplă cu el nu e o injustiție, reparabilă, ca orice injustiție, e o anomalie, o infirmitate gravă, dar nu a lui, ci a literaturii din care face totuși parte, cu voia sau fără voia unora. Infirmitatea rezidă în incapacitatea unei literaturi, fie ea și temporară, de a-și integra firesc toate valorile pe care le are, contemporane sau clasice. Incapacitatea aceasta, la rîndul ei, poate fi de natură obiectivă, poate fi impusă din afară, prin presiune sau prin măsuri administrative (cum s-a întîmplat pe vremea dogmatismului, cînd au fost excluse din circuitul de valori o serie de opere de seamă, o serie de scriitori mari), dar poate fi și subiectivă, venind din chiar sînul colectivității scriitoricești, fiind rezultatul opacității criticii literare, sau al unor deficiențe organizatorice, reflectînd, cel mai adesea, interese precise de grup sau individuale, ale unor personalități de „carton presat", care s-au „edificat" pe vremea cînd personalitățile autentice erau scoase din circuit. La această oră ne aflăm noi acum, la ora determinărilor de tip subiectiv, din cauza asta nu încap unii de Mihai Beniuc, pentru că nu încap nici de alții, pentru că starea lor firească este starea de înghesuială, pentru că ei, sau dinții, sau dumnealor, nu încap nici de Ioan Alexandru, pe care îl birfesc și îl desigrează peste tot, căruia au reușit să-i devieze de pe „linia apariției" un volum de versuri, cu ajutorul șoaptelor, cu sprijinul **referatelor** ; nu încap nici de Ion Gheorghe, pe care, de asemenea, îl foarfecă și îl bolcotează, căruia, de asemenea, i-au respins nu demult de la publicare o carte excepțională, în numele unei pretinse și cam incropite exigențe ideologice ; nu încap nici de Adrian Păunescu, deoarece scrie prea mult, „face" o revistă, „face" un cenaclu, în loc să-și fi rezervat și el o masă la „restaurantul literatorilor", să-și mănînce fleica în liniște ; nu încap nici de Paul Anghel, pe care au reușit să-l „încurce" deocamdată cu o piesă de teatru ; nu încap nici de mine, dar nu pentru că i-aș incomoda în vesnicele lor excavări carieriste, ci pentru că lucrez, pentru că scriu. Dumnealor, sau dinții, sau ei, — vechii și înrăiții corifei ai intoleranței, cu ajutorul căreia au făcut carieră, dar și rău au făcut, literaturii române, întregii culturi — nu încap, de fapt, nici de Călinescu, nici de Iorga, nici de Arghezi (pe Sadoveanu îl îngăduie, nu se știe însă pînă cînd). Din cauza asta se petrec „injustiții", nu pentru că cineva nu l-ar agrea pe altcineva, din cine știe ce motive mărunte, ci pentru că sînt oameni care ar vrea să reducă literatura română la același numitor, care nu pot trăi dacă nu dărîmă, dacă nu demolează, dacă nu judecă, dacă nu condamnă, dacă nu stirnesc încordare și derută în jur. Pentru că au existat și există scriitori care cred (ce stupizenie !) că ei sînt mai mari și mai impunători, dacă nu mai sînt alții pe alături, dacă nu se mai vorbește deloc de alții, ci doar de ei și de ai lor : pentru că s-au inaugurat serii de scrieri din te muri cine, în loc să se reediteze **Istoria** lui Călinescu ; pentru că s-a prostit hîrtia pe fel de fel de traduceri „rentabile", în loc să se „pornească" o mare ediție Nicolae Iorga, sau să se încheie, cum s-ar fi cuvenit demult, ediția Eminescu. Acesta e sensul real și de profunzime al ostracizărilor la care sînt supuși unii scriitori, care nu se pot petrece decît pe un fundal de inechitate și de rapacitate. Nu vreau să devin patetic, nu vreu să transform în verdict o simplă părere personală, dacă se admite însă că literatura unei țări este un întreg inestricabil, atunci trebuie să se admită că dacă se urmărește compromiterea unui scriitor, indiferent cum și ce este el, mare sau mic, clasic sau contemporan, se lovește în întreaga literatură, stînjenindu-i-se, dezvoltarea, punîndu-i-se plumb în aripi, sau tăindu-i aripile cu foarfecele grosolane ale intoleranței, ale căror clănțăniri sinistre le luminează unora ochii, îi dinamizează, îi pun în stare de luptă. Bine, i-au luminat și i-au verticalizat în 1950, în 1960, în 1968, dar pînă cînd să ne tot închinăm noi în fața strălucirilor acestora false și deșarte ! ? Pînă cînd și de ce ? Nu trebuie să se înțeleagă din întrebările acestea ale mele că aș vrea, la rîndu-mi, să răspund demolatorilor care tot asaltează literele române cu o demolare generală. Eu vreau altceva, mai simplu : vreau o viață literară ceva mai liniștită și puțin mai democratică (democratică pentru toți, nu numai pentru unii), vreau ca scriitorii care lucrează efectiv să fie lăsați în pace, să lucreze, să nu fie lăudați, să nu fie premiați, dar să fie lăsați într-ale lor, să-și scrie cărțile pe care vor ei să le scrie, iar ceilalți, cei care nu mai au ce scrie, să-și încaseze liniștiți pensioarele și să se mai ducă la vînătoare și la pescuit, să nu mai stea toată ziua călare pe Uniunea Scriitorilor, nu de alta dar au adus-o într-o stare foarte rea, cum nu a fost ea niciodată, cum nu ar trebui să fie, fiindcă e, oricum, organizația noastre profesională, a tuturor scriitorilor, nu numai a unora.

— Cînd numeam CALOIANUL un posibil „roman matcă" mă gîndeam nu numai la personajele comune cu SUFERINȚA URMAȘILOR ci și la capitolul FIUL SECETEI care e și titlul anunțat al noului dv. roman. Romanul dezvoltă paginile din CALOIANUL ? Este o scriere complet independentă ?

— Între romanul **Fiul secetei** și capitolul cu același nume din **Caloianul** e tot atîta legătură cîtă este între **Cordovanii** și nuvela de la care am pornit cînd am scris acest roman ; sau între schița **Copca** (din **Fragmentarium**) și **Suferința urmașilor.** E vorba, deci, de o carte nouă, despre care vom discuta, sper, altădată.

M. Ungheanu

nicolae dan fruntelată

Dreptul ce ne poate fi dat

Azi am băut un riu. Şi-am respirat
Ozonul a zece păduri de foioase
O cîmpie proaspăt tăiată e pusă în lăzi
A afacere bună ziua miroase.

Copiii mei au în casă o pază de cerb
Împuşcat de un blitz drept în frunte
Discuri cu greieri nebuni le-am adus
În timpul lor liber pot să le-asculte

Am muncit, n-am ucis, nu e drept deci, acum
Submarine de gînduri să-mi înoate prin sînge
Nu e drept să aud de departe din mine
Amintirea altora în tîmpane cum plînge

Nu e drept pentru noi, continent de sătui,
Să ne cadă pe masă bumerangul uitat
Al tristeţii altora şi al morţii mai rar.
Dar e singurul drept ce ne poate fi dat.

Cum ne facem

Ai, ai, cum ne facem că nu ne pasă
Uităm ferestrele deschise
Şi trăim viaţa fără o aripă
Ne astupăm urechile şi curgem
Peste semne de întrebare ca peste un polei
Ai, ai, cum ne facem că plouă
Şi nu vedem că ploaia e ciudată
Încenuşată şi înnegurată
Şi cade mereu în altă parte
Ca o haină de moarte.
Pămîntul meu, bradul meu,
Cineva aprinde frunze
Cineva fură răşina
Cineva acoperă lumina
Ţi se răsucesc crengile şi strigă
Umblăm peste cimitire de ferigă
Ai, ai, cum ne facem că nu ne pasă
Şi ne simţim şi ne purtăm ca străinii
Acasă, acasă, acasă.

Cum se moare astăzi

Am citit ziarele şi astăzi
Aveau o pagină care mirosea
A pucioasă şi-a sînge
Aveau o pagină de întîmplări
Prin care omenia lumii plînge.
E linişte şi pace pe planetă
Ici-colo doar, cîte-un pogon de morţi
Ici-colo doar, cîte-o ţară arătă de tancuri
Şi case fără copii, şi curţi fără porţi.
Ieri la orele XGMT, anul cutare
O paralelă tăiată de un meridian
A sîngerat ca o arteră deschisă
Noi auzeam, noi ştiam, noi citeam
Ce uşor se moare, o, ce uşor
Cum se respiră, cum se trăieşte, cum se face
Dragoste şi aritmetică o disperării
Clipă de clipă, de cîteva milenii încoace.
Am citit ziarele, n-aş mai fi citit
Cuvinte reci şi elegante de terpar
Oglinda nebuniei care bate-n
Tîmpane surde fără vreun habar.

Gardul de sîrmă

Viii ară, morţii sînt araţi
Primăvara plouă cu cenuşă
Fiii mamei s-au făcut soldaţi
Casa noastră nu mai are uşă

Doar un gard de sîrmă, să privim
Soare de privit prin gard de sîrmă
Ce îmbătrîniţi putem să fim
Către veacu-acesta ca o urmă

Toţi plugari se cheamă că erau
Fiii maicii mele-nneguraţi
Între noi pereţi de sîrmă stau
Viii ară, morţii sînt araţi.

ioana proca

Revărsat de zori

Aud cum cade roua prin revărsat de zori,
Sub candela iubirii ecoul pare urlet,
Se strepezesc de-o vreme mirosurile-n flori,
Şi-un fîlfîit de aripi e brumă şi e tunet.

Trag clopotele-n trestii, iubirea o amîi,
Nesocotind pornirea voită care sînt,
Sub stele căzătoare o tămă tu rămîi
Amurg pictat pe simii femeii-necuvînt.

Repeziciunea trecerii

N-am uitat să ascult marea,
n-am uitat să prind fluturi,
— albi, roşii, galbeni, negri —
prevestind fiecare ceva,
N-am uitat culoarea
ciuturilor obosite de singurătatea buduroaielor,
n-am uitat să fiu uitare,
n-am uitat să-mi arunc pletele
prin faţa ploilor,
n-am uitat aburul pămîntului
sub mustul ierbii retezate,
n-am uitat porumbeii,
n-am uitat pacea copiilor,
n-am uitat că pot fi mamă,
n-am uitat răsăritul
ca o vilvătaie în Rusalii,
n-am uitat repeziciunea
trecerii printre cuvinte,
n-am uitat, n-am uitat, n-am uitat.

Şi, totuşi,
plîng a răzbunare
că am uitat să revin.

Dangăt de flori

Abia de-ţi ştiu viaţa cu mine localită,
Flăpîndă tremurare a trestiei pe baltă,
Se lasă ca şi roua pe-un jurămînt cu flori
Trec anii peste mame ca fulgerele-n nori.

Dangăt de flori la ursitori pe tîmple,
Şi ingeri de lumină stau gata să se-ntîmple,
Să creşti frumos copile ca un ulcior din lutul
Olarului ce simte în mîini necunoscutul.

Ce făt din carnea mea o să răsară
Cînd o să vină vremea dusă-n vară ?
Cu ochii-nsouraţi de iarbă crudă,
Vom fi părinţi, vom fi străini sau rudă ?

Tăcere obligatorie

Ţi-aş spune că mi-e dor de siguranţă,
ţi-aş spune că sînt carbă de dezastru,
ţi-aş spune că la ultima instanţă
m-aş zugrăvi pe cerul tău albastru.

Ţi-aş spune că mi-e greu în libertate,
ţi-aş spune că altfel sedeam ce vine,
ţi-aş spune că fac zilele 'uitate
cît liniştea mi-o mai găsesc în tine.

Însă acum cînd noaptea ne-nspăimîntă
şi florile intîrzie să-nfloară,
de bănuieli mă las uşor infrîntă
şi sufletul s-a tulburat de-o vară.

Ţi-aş spune că sînt tristă şi mi-e bine,
Ţi-aş spune că sfîrşitul nu m-ajută,
Ţi-aş spune despre tot ce ne mai ţine
Dar uită-te la mine că sînt mută.

dragoş vicol

DRUMUL SPRE TOTDEAUNA

Am rămas cu mama. Coca a plecat la serviciu, băieţii s-au dus la şcoală. Am rămas singur, cu mama. Aşa cum mama a rămas singură, cu mine. Nu ştiam nici unul dintre noi ce este în sufletul celuilalt. Nu ştiam nici unul ce să ne spunem. Mama nu mai avea cuvinte şi pesemne nici gînduri. Eu aveam şi gînduri şi cuvinte, dar nu aveam ce face cu ele. Le ţineam în mine cum ai ţine în buzunar nişte bani cu care umbli printr-o piaţă goală, în care n-a mai rămas nimic de cumpărat. I le-aş fi spus totuşi, i le-aş fi spus, ca să împrăştii tăcerea aceea insuportabilă din cameră, ca să-i opresc nelinişteа necontrolată a mîinilor care înnodau şi deznodau capetele tulpanului şi să fac să-i strălucească măcar cît de cît privirile, să descopăr în ele măcar un strop de înţelegere, de conştienţă. Trebuia să vorbesc cu ea, cu orice preţ, trebuia să-i povestesc ceva, să o fac să-şi amintească ceva, poate că o amintire ar fi putut aduce după ea o altă amintire şi vălul acela opac s-ar fi rupt, s-ar fi sfîşiat. Fiindcă aşa cum zăcea în pat, într-o rînă, cu privirile goale de orice semn de viaţă interioară, părea să nu fie mama. părea să fie cineva străin, cineva foarte ursuz, cineva necunoscut. Mama nu ştia să tacă, nici măcar cînd ar fi trebuit să tacă. Mama vorbea cu oricine şi cu orice. Adică şi cu lucrurile. Cînd se simţea prea singură, o lua prin sat. Vorbea cu satul. Adică povestea. Femeile torceau, sau alegeau fasole, sau băteau grîu în piuă, iar mama povestea. „De unde le ştii, doamnă ?" o întrebau. „Parcă mai ştiu de unde le ştiu ?" Nu ştia nici ea de unde le aflase : din cărţi, din povestirile altora, din sinea ei ? Dar asta nu avea nici o importanţă : important era că le ştia şi le putea povesti. Nu exista o voluptate mai mare pentru mama decît povestitul. Chiar şi al celui mai mărunt fleac. Cum l-a fugărit pe băieţii lui Ghiţă din pomăt, de pildă. Sau cum s-a oust porumbaca...

Doamne cîte mi-au povestit mie, mamă, în viaţa ta !... Ţii minte, acolo la Condreni, pe malul Dornei, la cotitura apei unde soarele cade pieziş prefăcînd apa în aur topit ? Acolo ne aşezam „noi doi" în zilele unor veri în care erai tînără încă, şi îmi citeai din „Haplea". Citeai, citeai şi pe urmă îmi povesteai mai departe ce-ţi trecea ţie prin cap despre Haplea. Şi eu le căutam pe cele povestite de tine în carte şi nu le găseam. Şi te trăgeam pe tine de mînecă : „De unde le ştii ?" „De la Haplea le ştiu... Mi le-a spus mie, celui ce-a scris cartea nu i le-a spus".

Mă asculţi, mamă ? Acum vreau să-ţi povestesc eu... Mă asculţi ? Am rostit cu glas tare :

— Mamă !

Ea a tresărit şi şi-a întors privirile la mine.

— Mă auzi ?

A mişcat uşor din cap, în semn că da.

— Vrei să-ţi povestesc ceva ?

Aceeaşi mişcare uşoară, abia perceptibilă.

— Bine, ascultă !...

— Mă trăsniseră la cazarmă : nu aveam voie să ies în oraş, n-aveam voie nici măcar să mă apropii de vreo poartă, santinela avea ordin să mă scamene şi dacă mă încăpăţînam cumva să păşesc mai departe, să tragă. Nu, eu nu eram ca toţi ceilalţi soldaţi, nici puşcă nu-mi dăduseră, nici la instrucţie nu mă scoteau. În schimb, îmi făceau, cît era ziua de mare, acte, fel de fel de acte. Mă chema cînd şeful mobilizării, cînd comandantul batalionului, cînd cel de companie, şi fiecare pe rînd, mă privea ca pe ceva de pe o altă planetă, încercînd să-mi pătrundă cu privirile reci şi scormonitoare în creier, să descopere acolo cine şi ce sînt eu cu adevărat, ce gîndesc şi, mai ales, ce anume uneltesc. Mă priveau minute în şir şi, din cînd în cînd îmi aruncau cîte o întrebare rea, cum ar arunca cineva o pîatră într-un cîine, ca să-l încerce cît e de rău. „De ce n-ai vrut să pleci ?" „Voi acasă credeţi în dumnezeu ?"... „Cine te-a sfătuit să refuzi ?" „Ce naţionalitate ai ?" „Cine sînt prietenii tăi ?" „Tatăl tău de partea cui e ?" Întrebările se adunau zi de zi şi răspunsurile mele umpleau hîrtii după hîrtii şi hîrtiile deveneau acte şi actele un dosar pe zi ce trecea mai voluminos. Eram atît de bîntuit de deznădejde că nu mai ştiam ce să răspund, ce anume e bine şi ce anume nu e bine să spun, şi ce anume să cred despre mine însumi. Şi peste toată deznădejdea aceea răsuna şi se contura parcă, din nişte flăcări, un cuvînt care-mi îngheţa sîngele : Front... „Vei fi trimis pe front !"... „Va trebui să mori pe front ca să..." „Ce cauţi tu aici ? Locul tău e pe front, trebuie să-ţi speli ruşinea cu sînge". „Cu sîngele inamicului şi cu sîngele tău !" „Ceea ce ai făcut tu înseamnă dezonoare militară... Pe front !" Ce făcusem la urma urmei ?... Îţi mai aduci aminte, mamă ? Tu îţi aduci aminte, pesemne, crispareа aceea disperată care se sfîrşea cu : „Ajutaţi-mă, am să fiu ucis !" pornită din spaima cuvîntului front. Ştiam ce e pe front, ştiam şi ce se întîmpla cu cei trimişi să se „reabilitieze" pe front, ştiam tot, de aceea vă scrisesem. Cu trei săptămîni înainte de a vă scrie scrisoarea aceea, eram un elev la şcoala militară de ofiţeri de rezervă, la fel ca oricare altul. Mă trezea goarna la şase dimineaţa, săream ca fript şi intram în automatismele militare : program administrativ, încolonarea pentru masă, masa, plecarea la instrucţie „cu cîntec, înainte, marş", fie ploaie, fie vînt, fie ger, fie arşiţă, nebunia unei jumătăţi de zile undeva pe un cîmp plin de gropi şi de movile, reîntoarcerea la cazarmă cu o foame de lup, masa, program administrativ şi altă jumătate de zi de nebunie şi „cîntec înainte marş". Dintr-o asemenea nebunie m-a scos într-o zi colonelul însoţit de doi ofiţeri hitlerişti. Pe mine şi pe alţii cîţiva. Ne-au cîntărit din priviri, ne-au măsurat, ne-au bătut prieteneşte pe umăr şi ne-au trimis la Bucureşti. Acolo ne-au pus să alergăm şi să sărim peste nişte ştachete, să escaladăm nişte obstacole şi eu alergam în rînd cu fostul meu coleg de bancă Eugen Gherasim, un băiat bun ca o pîine caldă, l-ai ştiut atît de bine doar, şi el mi-a şoptit pe cînd escaladam obstacolul : „Plecăm la Berlin !... Ne facem ofiţeri de stat major ! E minunat... !"

Eu am înlemnit. Nu, eu nu voiam să mă fac ofiţer de carieră, eu visam să ajung cu totul şi cu totul altceva. Ce să caut eu la Berlin ?... „Hai, elev, mişcă, ce stai ?" a răsunat un glas, glasul ofiţerului care cronometra proba. „Ai depăşit timpul, dom'le, ce faci ? !" Eu nu făceam nimic. Eu stăteam locului, lîngă obstacol, ca paralizat. „Hei, măi băiete, în-o din loc, las'că te trec pe fişă în barem, fiindcă, uite, vine altă serie din urmă... „Domnule căpitan, am îngăimat eu. „Nici un domnule căpitan ! Întinde-o !" Am întins-o, deşi voiam să-l rog să nu mă treacă în barem, să lase totul aşa cum era de fapt, fiindcă eu nu voiam să plec la Berlin, dar nu s-a mai putut. Şi în afară de asta ar fi fost inutil. În teza cu subiect perfid : „Drepturile românilor asupra Ardealului", subiect rostit de un ofiţer hitlerist care vorbea româneşte, la numai doi ani de la Dictatul de la Viena, teză pe care trebuia să o scriem în germană, eu am scris doar atît : „Feifen, fief, geflelter", şi totuşi am primit nota nouă. Da, totul ar fi fost inutil, fiindcă ei aveau nevoie de nişte inşi oarecare, de un număr de inşi, indiferent dacă ştiau să treacă un obstacol sau care sînt drepturile românilor asupra Ardealului. Subiectul tezei încerca, pesemne, o atîtare a orgoliului naţional. Mă înţelegi ce vreau să spun, mamă ?

Brăduţ Covalciuc : „Pămîntul copiilor"

Am repetat întrebarea, fiindcă ochii mamei n-au scîlţîit cîtuşi de puţin la încercarea mea de mai înainte. De data aceasta, a mişcat abia perceptibil din pleoape. Eu am continuat :

— Asta a fost nenorocirea mea. Pînă la urmă după un cumplit război de nervi, m-am dus şi am declarat că nu vreau să plec la nici un fel de şcoală de ofiţeri activi şi pentru asta m-au pedepsit. Întîi m-au dat dezertor de la şcoala de unde fusesem dus la Bucureşti. N-au putut dovedi dezertarea şi au „găsit" că sînt un „caracter infamant" şi că am comis grave greşeli împotriva demnităţii. Şi fiindcă şcoala tocmai se termina m-au dat în seama unui coleg — l-au înarmat cu pistol-mitralieră şi cartuşe de război — să mă ducă la regimentul 21 Sing-Sing, cum i se zicea din cauză că era un regiment disciplinar, plin de băieţi de bani gata care „lucrau" la mobilizare sau la cazarmare, şi de tot felul de borfaşi, hoţi de buzunare, proxeneţi, excroci, tîlhari la drumul mare, fel de fel de pedepsiţi, care alcătuiau batalioanele de marş şi mureau apoi ca potîrnichile cînd ajungeau pe front, la partea activă. Unii mureau de schijă sau de ger, alţii de glonţ şi de multe ori de glonţ venit din spate... Dar oricum ar fi fost, mureau „eroic în sfînta încleştare cu inamicul..."

Aşadar, în cloaca aceea mă aflam cînd ai venit tu, mamă, să mă ajuţi. Aşteptai la poarta principală şi rugai caporalii de schimb să mă aducă să mă vezi, dar pe mine nu mă putea aduce nimeni tocmai acolo, la poartă, de unde se vedea lumea. Eu n-aveam voie să văd lumea. Eu eram un fel de puşcăriaş acolo în cazarma aceea. Am reuşit doar, ajutat de un sergent milos, să urc la etajul doi al cazărmii şi să te privesc de la geam. Erai la poartă şi te ţineai de zăbrelele gardului, înalte şi dese, şi erai îmbrăcată cu o ie înflorată şi cu o fotă, cu tulpan frumos pe cap. Te îmbrăcaseşi anume aşa, ca să atragi atenţia şi, într-adevăr, o atrăgeai, se oprea lumea pe stradă şi se uita la tine şi te întreba de unde eşti, pesemne, şi tu răspundeai ce răspundeai şi iar te întorceai spre santinelă şi o rugai.

Şi ai venit zile la rînd acolo la poartă sperînd într-o minune. Şi te-am mai văzut şi eu de cîteva ori, de-acolo de la fereastra aceea de la etajul doi al cazărmii — te vedeam bine, clădirea nu era prea departe de stradă, dar nu aveam voie să deschid fereastra, — nu mă lăsa sergentul, bietul. „Mă bagi la pirnaie, don'elev ! Am să-l apun eu să se uite încoace". Şi ţi-a spus... Pe unde-o fi sergentul acela cu inimă bună oare ?

Într-una din zile, te-a găsit colonelul acolo. A oprit birja şi te-a întrebat ce hram porţi la poarta cazărmii. I-ai spus. El s-a încruntat puţin să-şi aducă aminte ceva. Şi şi-a adus. Ştiu ce şi-a adus aminte ! Şi-a adus aminte că atunci cînd i-am fost prezentat, de către colegul meu din şcoala militară, cel ce m-a adus cu pistolul-mitralieră încărcat, ţinut mereu pregătit pentru orice eventualitate, colonelul s-a ridicat din fotoliul său, s-a apropiat zimbind de mine — şi eu m-am bucurat că, în sfîrşit, cineva mă înţelege probabil — şi cînd a ajuns la un pas de mine mi-a trăsnit două palme încît m-a umplut sîngele. „Du-l la chiuvetă să se spele !" i-a ordonat colegului meu şi m-am spălat şi am revenit în faţa biroului său ca să-i spun, luînd poziţia de drepţi „Să trăiţi, domnule colonel, sînt teterist !" În subtext asta înseamnă : „Vă este interzis să mă loviţi !"

Ochii colonelului s-au umflat ca nişte cepe, faţa i s-a învineţit, a început să spumege, a smuls de pe birou o cravaşă, cravaşa pe care o purta cu sine peste tot, şi a început să mă lovească unde nimerea, urlînd : „Tu eşti teterist ? Eşti un gunoi !... Nu ai nici un viitor, nu mai ai nici nume, nimic !... Te strivesc ca pe un vierme !"

Cine ştie pe cîţi teterişti ar fi vrut să-i bată în cariera sa colonelul, dar l-a oprit mereu un anume paragraf din regulament. Atunci, însă, s-a răzbunat. Cu vîrf şi îndesat. Şi mi-a fost dat mie să îndur pentru toţi...

Da, asta şi-a adus aminte colonelul atunci cînd s-a împiedicat de tine, mamă. Şi aducîndu-şi aminte, s-a răstit la tine, mi-a spus tot sergentul: „Să pleci numaidecît de aici!.... Fiul dumitale este pedepsit să plece pe front !... Pentru totdeauna, înţelegi ?".

Dar tu n-ai plecat. Ai continuat să vii în fiecare zi la poarta cazărmii şi să plîngi. Îmi trimiteai prin sergentul acela milos pîine şi ţigări, şi scrisori. Bateai în fiecare zi la alte uşi, urcai sute de trepte, rosteai zeci de rugăminţi ca să-i convingi pe oameni, pe fel de fel de oameni puternici sau mai puţin puternici, că fiul tău este cel mai bun fiu de pe lume, că nu merită să fie dezonorat astfel şi aruncat în gura morţii fără vină. Umblai pe jos întrebînd oamenii unde se poate căpăta dreptate în Sodoma aceea, şi oamenii te îndreptau ba într-un loc, ba în altul şi tu închideai uşi şi coborai trepte şi iar întrebai. Uneori ţi se mai lăsa cîte o speranţă.

O simţeam şi eu înfiripîndu-se ; eram chemat să dau din nou declaraţii. Le dădeam şi aşteptam înfrigurat. Dar nu se întîmpla nimic. Odată doar, s-a întîmplat ceva. Comandantul un căpitan mereu trist, unul Druică, m-a chemat la el şi m-a făcut furier. „Nu primeşti ordine decît de la mine, elev. Ai înţeles ? Tot e mai bine decît să fii singur", mi-a spus. Într-adevăr, era mai bine ; aveam o ocupaţie, mai puteam să uit, lucram toată ziua în cancelaria companiei şi rămîneam acolo şi peste noapte ; dormeam adică acolo pe o saltea pe care o ascundeam după un dulap, ca să scap de ploşniţăraia din dormitoare. Drumurile tale, mamă, tot mi-au ajutat la ceva...

Şi a venit şi ziua plecării. N-am să uit, era în septembrie, batalionul fusese adunat pe pla-

teatru

Cui îi e frică de „musical"?

La modă, aici şi aiurea — aş putea spune chiar modern — popular, pînă într-atît încît trezeşte invidii şi categorisiri grăbite din partea celor ce văd în succesul de public germenii concesiilor ieftine, musicalul este o întoarcere a teatrului către alte arte, dar nu în servă pirueţă şi nici în magnifică, condescendentă luare în posesie, ci în deplină egalitate. Cu alte cuvinte, arta muzicii, a dansului, a replicii se întîlnesc, se întrepătrund, trăiesc şi izbîndesc, dacă pot, împreună.

Musicalul nu e o invenţie a deceniilor noastre „rock", „bamp". Poate fi descoperit fără trudă, şi la antici. Dar nuanţa novatoare îl individualizează. Nu e operetă, nici revistă, nici vodevil ; tonuri grave, de ideatică vigurosă, răsună în leit motivul complexei partituri ; de obicei arietele sînt cîntate de actori cu voci anonime, fără ambiţii, şi tot ei dansează, cum ştiu, după puteri. Musicalul e teatru-teatru, la marea sa altitudine artistică, cîntat şi dansat. Poate fi Shakespeare, poate fi Cervantes.

La Teatrul Mic e Oproiu. Nu sînt Turnul Eiffel (pronunţia rămîne nibelungă) este (şi o spun cu bucurie) o piesă care şi-a păstrat intacte forţele, după o lungă zacere, atrofiantă pentru mulţi, o piesă care, aidoma unei pietre scumpe, s-a luminat în timp de noi sensuri şi sclipiri, cristalul metaforelor s-a pietrificat, Ecaterina Oproiu ne-a arătat prin acest „Turn Eiffel", o operă cu vocaţia veşniciei (pentru că, deocamdată veşnic e ce trăieşte mai mult decît noi). Pendulaţia real-magic, urcuşul abrupt din [illegible] în celest, căderile neliniştite în cotidianul cazonier, desprinderea poetică de el, această punte evanescentă între vis şi adevăr pe care păşesc eroii Ecaterinei Oproiu, iată solide însemne ale Artei. Adaosurile din 1978 — perioada preestivală — sînt doar parţial reuşite. Pînă acum, toate personajele sinusoidau pe ipotenuza miraculos-real, într-o unitate sigură. Fizionomiile recent introduse sînt de categorii sancho-iste, cu tălpile umite în sol, fracturînd angrenajul iniţial al piesei. Neliniştea ei vitală, simbolurile ei puternice sînt altceva. Sînt diatr-un interviu, nu din marele turn.

Cătălina Buzoianu — cu ajutorul uneori neavenit al unui cadru labirintic, strălucitor dar sufocant prin aglomerare, semnat de Andrei Both — a juxtapus diferite stiluri spectaculare ce străbat scenele, cu clară intenţie parodică. Victoria e fermecătoare. Înscenarea e compusă din tablouri şi scenete excelente (întrerupte adesea de dans şi muzică). Actorii — Carmen Galin şi Ştefan Iordache (extraordinari, încîntători, fără seamăn), Mitică Popescu, Leopoldina Bălănuţă, Elena Pop, Papil Panduru precum şi întreaga trupă joacă şi se joacă cu plăcere şi talent.

În ansamblu, o piesă şi un spectacol foarte bune.

Radu Anton Roman

film

Sensuri iniţiatice

Cenuşa evoluează fidel construcţiei romanului lui Stefan Żeromsky, care în 1904 a devenit cel mai citit romancier polonez, tocmai datorită interesantei evocări a războaielor napoleoniene şi a influenţelor lor dramatice în istoria Poloniei. Romanul istoric, puternic, cunoscut în Polonia dar şi în întreaga lume, l-a tentat pe Andrej Wajda, şi cum spuneam, urmărindu-i fidel istoria şi construcţia, a dat o **Cenuşă** nouă, încărcată de sensuri şi subtilităţi, pentru care întîmplările istorice înregistrate nu-s decît pretexte filmice, prin care, imaginile să povestească mult mai mult, să tulbure mult mai mult decît întîmplările în sine. Filmul prinde şi reda cele mai fine nuanţe ale întîmplărilor cărţii, e un film pătrunzător dar în acelaşi timp şi greu de pătruns, tocmai datorită profundei fineţi ce-l caracterizează. Revăzut, o dată, de două ori, de trei ori, de cît de multe ori se poate, el se încarcă în sensuri. Povestea relatată (care uneşte multe poveşti într-un amestec în care pe rînd, cîte una, fiecare poate absenta — de fiecare dată cînd am văzut filmul, a lipsit din proiectare, din neglijenţă de serviciu, cîte un sfert de ceas de imagini, toate extraordinare, toate răscolitoare, fără ca filmul să-şi piardă sensul, înţelegerea sau frumuseţea) nu mai atenţionează, filmul rămîne însă obsedant prin valenţele ascunse dar implicate. Rafal Olbromsky, tînărul primelor secvenţe, trăieşte în acest film un proces de iniţiere, de la spectaculoasa intrare în loja francmasonică, pe care natura şi educaţia lui sănătoasă, cît şi vitalitatea vîrstei o primesc ca pe un teatru, cu un amuzament discret, vag mirat şi înnobilat de o uşoară flaterie, pînă la iniţierea în sacrificiile cumplite solicitate de deşertăciunile vieţii, printre care gustul gloriei războinice, sub stindardul unui patriotism mincinos şi distrugător, constituie simburele. Dacă în **Dueliştii**, capodopera lui Ridley Scott, confruntarea are loc între fanatism şi cavalerism (deci educaţie şi noblete), în **Cenuşa** ea are loc între crezul patriotic — lupta şi jertfa pentru ţară şi adevărul care-l foloseşte şi-l nimiceşte : fanatismul unui Napoleon I. Căci „Trăiască Împăratul !" devine în gura mutilatului, căruia numai vocea l-a mai rămas umană, elogiul unui nebun adus altui nebun. Rafal urcă treptele iniţierii prin durere. Dacă filmul s-ar fi încheiat cu secvenţele în care Rafal îşi construieşte casa, el ar fi dat cîştig vitalităţii eroului dar era imposibil ca atîta distrugere să nu afecteze frumosul. Aici filmul cutremură, Răul răstoarnă şi valoarea celui ce l-a slujit în numele Binelui, îl atrocizează, îşi pune semnul, orbirea lui Rafal devine simbolică, ca şi dansurile din saloane, care în contrast cu cele din petrecerile sincere, sînt de fapt un langaj social, un simbol de castă. Fiecare **re-vedere** a filmului, desvăluie încă un secret, face posibilă întîlnirea cu încă o semnificaţie. Ne obişnuim cu vandalismul trupelor uzurpatoare, dar prin **re-vederea** filmului depăşim cunoaşterea iniţială, denăsim limitele realităţii filmice descriptive şi ne apropiem de o esenţă universal valabilă, care poate exista şi în afara faptei istorice relatate direct. Fiecare **re-vedere** e o treaptă de iniţiere în tainele filmului **Cenuşa**.

Corina Cristea

televiziune

Drumul eroilor

Serialul **„Drumuri europene"** (realizator : Aristide Buhoiu) consacră aniversării a 35 de ani de la 23 august 1944 o ediţie specială — „Calea eroilor". Nefiind numai un documentar, această ediţie reconstituie cu mijloace poematice itinerarul de glorie şi jertfă al armatei române angajată în luptele cu armata fascistă pentru eliberarea atît a propriului teritoriu, cît şi a celui cotropit de purtătorii svasticii în ţările vecine. Primul episod a însumat mărturisirile de recunoştinţă ale celor eliberaţi faţă de eroismul cu care au luptat soldaţii şi ofiţerii armatei române. Drumul glorios al învingătorilor apare pe drept marcat de monumentele eroilor români, cît şi de amintirile martorilor oculari şi ale urmaşilor lor care nu vor uita jertfa eroică. Mărturisirile localnicilor au impresionat profund prin emoţia cu care au fost rostite, readucîndu-ne în memorie chipurile şi gesturile eroice ale celor care, neprecupeţindu-şi viaţa, au participat la nimicirea fascismului, redîndu-le oamenilor libertatea, luminîndu-le privirile cu inimile lor generoase.

☆

O piesă a lui Petre Ispas — **Musafirul de duminică** — în regia lui Nae Cosmescu, prezentată marţi, 17 iulie, a impus, dacă mai e nevoie s-o spunem, necesitatea prezentării în cadrul teatrului TV a unor teme de actualitate, de larg interes, corespunzătoare dimensiunilor „scenei" micului ecran. Piesa, în ciuda unor stîngăcii ale regiei, a impresionat prin căldura cu care a pus în dezbatere destinele unor oameni confruntaţi nu numai cu problemele funcţiilor lor, ci şi cu cele personale. Eroii piesei, activişti cu munci de răspundere, nu se rezumă numai la a-şi bifa sarcinile (importante şi ele, desigur) cu creionul roşu, ci îşi analizează cu luciditate slăbiciunile şi neîmplinirile, pe care şi le recunosc cu demnitate şi curaj. Actorii, între care Colea Răutu, Cornel Coman, Ştefan Radoff, Florina Cercel, Dana Dogaru, Vladimir Găitan şi Irina Răutu, şi-au interpretat bine partiturile, contribuind la succesul meritat al spectacolului.

☆

„Tot înainte" emisiune pentru pionieri, şi nu numai pentru ei, îşi realizează în mare parte ţelurile, bucurîndu-se de audienţă. Ar fi poate şi mai bine dacă, totuşi, emisiunea nu şi-ar pierde uneori însemnele copilăriei, căzînd în didacticism. Desigur, prezentarea preşedintelui unei unităţi distinse cu titlul de Erou al muncii socialiste este cît se poate de binevenită. Cu condiţia ca realizarea să nu sufere de schematism cum s-a întîmplat recent, unor întrebări îndelung elaborate de reporteră (Eugenia Ciobanu) neputîndu-li-se răspunde de către cel intervievat decît cu „da" (Nu-i aşa că...). Acelaşi sentiment îl degajă şi intervenţiile tinerei prezentatoare care lasă să se înţeleagă că ştie răspunsurile încă înainte de a-şi formula sau a i se formula întrebările. Ori vîrsta celor cărora li se adresează emisiunea de faţă este vîrsta firescului, nu ?

Iulian Neacşu

tou în ținută de război. Căpitanul cel trist, Druică, primise comanda lui. Era în careu, pe un cal murg, mai trist ca oricînd. A ordonat drepți, și-a scos casca și a zis : „Să spunem Tatăl nostru, camarazi". Și am spus tatăl nostru cu glasurile tremurînd, cu privirile tulburi, cu sufletele umbrite. Nu ne dădeam seama dacă e dimineață sau seară, dacă e soare sau nour pe cer ; nu auzeam nimic decît cuvintele rugăciunii, deși la numai o sută de metri de noi, la poartă, în stradă, răsunau plînsete de femei. Deodată, a început să sune o goarnă peste cuvintele noastre, trist, sfîșietor. Și sunetul ei a pătruns în noi ca o presimțire stranie a morții. În clipele acelea m-a cuprins o disperare demențială. Îmi venea să ies din front și să urlu, să strig că nu vreau să mor, să încerc pistolul și să trag în oricine s-ar apropia de mine. Da, îmi dăduseră pistol, trebuiseră să-mi dea, plecam pe front doar, și cu ce aveam să mă reabilitez dacă nu cu pistolul ?

M-am reținut cu greu înfigîndu-mi unghiile în carne și spunîndu-mi în gînd și repetîndu-mi pînă la obsesie că zarurile au fost aruncate, că nu mai există nici o scăpare. Mi-am auzit hohotul de plîns interior curgînd un timp ca o cascadă, apoi m-am liniștit brusc. Căpitanul Druică a ordonat „Acoperiți și pe loc repaus". Ne-am pus căștile în cap, am dus piciorul drept înainte, ne-am potrivit pentru a nu știu cîta oară ranițele în spate și am început a culege cîte unul, cîte două, cuvintele căpitanului Druică în zborul lor greoi și nesigur peste noi și printre noi : „...să nu uitați... vitejia străbună... rămas bun... veacul... regele... eroii noștri..." Le culegeam, le răsuceam de cîteva ori prin creier apoi le lepădam ca pe niște lucruri fără rost. N-aveam ce face cu ele. Nu ne spuneau nimic sau ne plictiseau, ni se spuseseră atîtea altele, asemănătoare, în anii aceia, încît aveam nevoie de ceva nou. De cuvîntul nostru, de gîndurile noastre, foarte ale noastre, și le căutam în noi, le chemam, prilejul era trist, e adevărat, trist și plin de spaime încă ne pe deplin lămurite ; astfel încît nu aveam timp de cuvintele altora și pentru alții. Da, aveam nevoie de cuvintele noastre și de gîndurile noastre și eu am început a mă gîndi la tine, mamă, și la toți ceilalți, la tata, la Coca, la Oltea, la Emilia, și am rostit cuvintele mele de rămas bun. Nu știam că am să te mai văd și încă în ziua aceea...

Căpitanul cel trist, Druică, și-a sfîrșit cuvîntarea după care a ordonat pornirea la gară. A trecut, pe calul său murg, în fruntea coloanei, de undeva au izbucnit sunetele unei fanfare și am pornit. Poarta regimentului s-a deschis larg, ferestrele cazărmii deasemeni, și în pervazul celor de la birouri am zărit fețele rubiconde ale învîrtiților privind cu interes spectacolul. În urma noastră, măcar încă vreo șase luni, la regiment avea să fie liniște. Iar „învîrteala" lor de front era achitată pentru cel puțin încă șase luni...

Plutoanele ieșeau pe poarta largă, rînd pe rînd, despicînd în două mulțimea de femei mai ales adunată în stradă. Fanfara suna acoperind strigătele de nume, plînsetele. Batiste fluturau, mîini se întindeau cu daruri mărunte pentru cutare sau cutare soldat din compania cutare.

Eram buimăcit de mulțime, de ropotul pașilor pe pavaj, de sunetele și bubuiturile fanfarei și nu mă uitam nici în stînga, nici în dreapta. N-aveam de ce, așa socoteam, fiindcă nu aveam pe nimeni acolo în furnicarul acela, pe tine te știam întoarsă acasă, de mult, cu toate speranțele spulberate. Nu, n-aveam ce vedea nici în dreapta, nici în stînga, și nici înainte. Da, nici înainte, pentru înainte nu mai exista speranța. Plecam pe front, plecam spre totdeauna cum îți spusese colonelul cînd te-a găsit la poarta regimentului. Ți-aduci aminte ?

(Iarăși un semn abia perceptibil din pleoape).

— Nu mai știu exact cînd m-am trezit cu tine alături. Eram într-un șir de margine, pe stînga, și tu, care nu plecaseși sau te întorseseși, ai țîșnit de pe trotuar și te-ai agățat de mine, de brațul meu și ai început să pășești cu mine în rînd. Și eu, încă m-am speriat și ți-am spus „Mamă, nu e voie, au să te ajunge..." dar tu n-ai vrut să înțelegi. „Cum nu e voie"... „Nu ești fiul meu ?... Mai întîi al meu și pe urmă al lor !"... Ți-aduci aminte ? Un ofițer a strigat la tine, dar tu nu i-ai dat nici o importanță, n-aveai timp de el. Ție îți curgeau lacrimile și te țineai cu amîndouă mîinile de mine, și-mi tot spuneai ceva și eu nu puteam înțelege ce anume din cauza fanfarei. Și ofițerul care strigase la tine a rămas în urmă și a vrut să mai zică ceva, să-ți poruncească ceva, dar n-a avut timp, fiindcă văzîndu-te pe tine, femeile și copiii și bătrînii de pe trotuare au năvălit și au intrat în rîndurile noastre, fiecare la al lui, și nimeni n-a mai putut face nimic. „Nu pleca, Ioane, unde te duci ? !" „Tată, mai tată, n-auzi ? !" „Nu te lasas !" „Nu te lasas !"... răsunau glasuri împrejurul nostru, iar fanfara își chinuia alămurile și tobele mai avan, ca să acopere strigătele.

Așa am mers pînă la gara aceea de mărfuri nu mai știu care din tot București, într-o neorînduială cumplită, cu fanfara care își cheltuia sufletul degeaba, chinuiți de gînduri și neizbutind să le tălmăcim în cuvinte. Și acolo în gară, după ce ne-au suit în vagoanele de marfă, și după ce a început să se întunece, numai tu te deslușeai din mulțime, în ia ta albă, înflorată și în fota aceea cu betelă sticlind în lumina becurilor electrice. Îmi făceai cu mîna fluturînd o năfrămuță albă și rămăseai acolo. Și nu știai nici tu, nu știam nici eu încotro, pe unde anume, mi-i drumul. Și nu știai nici tu, nu știam nici eu dacă ne vom revedea vreodată... Și totuși, sufletul îmi era mai ușor decît înainte. Îmi luaseși tu se vede o parte a poverii lui de teamă și de neagră presimțire. Ce mult a însemnat pentru mine faptul că atunci, în clipa grea a plecării, n-am fost singur... Asta am vrut să-ți povestesc astăzi, mama, deși tu știi doar atît de bine totul. Numai că dacă nu-ți povesteam eu, nu-ți aminteai, nu aveai nici un motiv să răscolești prin amintiri. E adevărat, mamă ?

În privirile mamei s-a ivit încet-încet, o zare de lacrimă.

vasile nicolescu

din ciclul «SALONUL OLANDEZ»

Vînătoarea mistrețului

(Joos de Momper)

Cu cîtă onestitate, cu ce lipsă de șiretenie
se năpustește natura asupra făpturilor ei
și cum avertizează cu-o mie de semnale pe cel osîndit :
arborii tremură și vorbesc între ei ; înflerbîntați
caii încep să tornăie bătînd din copite ; cîinii
schelălăie ca muscați de șarpe în timp ce hăitașii
urlă cu ochii ieșiți din orbite
și fără să-și dea cineva seama
s-au creat toate condițiile
ca lupta să fie de la egal la egal.

Portretul artistului rîzînd

(Rembrandt)

Iată și clipa cînd după deznădejde
și înaintea deznădejdii,
după naufragiu
și înaintea naufragiului
exact la jumătatea drumului dintre două pomnale
amenințînd la cele două capete ale aceluiași culoar
exact în clipa cînd călăul îsi dă năduși cagula-ntr-o parte
și isi îndeasă pe chip masca martirului,
exact în clipa cînd zgomotele de tobă decapitează
aluziv frunzele
și-ti pregătesc un sfîrșit pe cinste,
tocmai atunci
te inundă
rîsul,
rîsul groparului nebun care-și descoperă fiica-n sicriu,
rîsul soldatului într-un bivuac ospătînd cu generalii alături,
rîsul suspendat al celui care vede prima oară marea,
rîsul celui care își spune : „fie ce-o fi, nu contează !"
și mai trage o dușcă pe gît,
rîsul talazului îmbrăcînd țărmul în spume,
drojdie a oceanului, drojdie a timpului,
rîsul celui care spune în zeflemea :
„Lasă-te domnule de șotii,
nu vezi că nu se poate ?"

Cei doi stejari

(Van Goyen)

Ca să înduplece trăznetul
cîte povești n-or fi înșirat ei,
cîte vrăji n-or fi făcut ei norilor,
cîte păsări n-or fi lăsat să-și întemeieze cuibul
în sufletul lor,
cîte uscăciuni, cîte arșiți or fi îndurat — sclavi ai
neantului —
cîte noiane de frunze n-or fi trimis ei mesageri
în toate părțile,
cîte ferestre or fi văzut ei aprinzîndu-se, cîte case
scufundate în beznă,
cîte coroane și-au schimbat ei privind zădărnicia,
cîți dezertori și pungași, samsari, milogi prefăcuți,
drumeți fără merinde,
orbi tîrîndu-și sabații,
care s-au aciuiat de grindini,
cîți nori, doamne, cîți nori au văzut sfîșiindu-se
în înalt
și cîți oameni au văzut sfîșiindu-se aici, pe pămînt,
cît soare i-a pîrjolit și cîtă durere,
cîtă singurătate a lăsat să-i strivească
și cîte și mai cîte au făcut
ca să înduplece trăznetul !

Peisaj în asfințit

(Rembrandt)

Atît ai fi vrut să te dizolvi pe neștiute
ca aurul tremurat al acestui soare,
să te pierzi
în spatele tuturor lucrurilor, să luminezi
cumplitul fir de iarbă.
caravanele de furnici care-și cară ouăle-n spate,
să luminezi cerul fără să-l vezi și roua care se prelinge
pe cozile cailor,
botul cîinelui credincios și albina care se-ntoarce
transfigurată la stup,
să prelungești muzica dintre lucruri, să-nvălui
cu ceață de aur formele în timp ce-și schimbă ritmul
și linia
și gîndul care te răpune, umilința, apăsarea, dezastrul,
bătaia regească a inimii tale alergînd prin noapte
ca un iepure
înaintea farurilor.

ion segărceanu

Tărîm

Acest pămînt gemînd de flori și grîne,
acest meleag de cîntec și visări,
acest Eden carpatic, instelat,
acest albastru soroneț din,
aceste nalte porți de Maramureș,
aceste arme vechi,
aceste noi unelte,
aceste frunți,
aceste brațe treze,
acest popor,
această casă,
această vatră,
această țară – România,
patria și dragostea mea,
tărîm pentru o fi,
a vrea
și-a dura...

și unde cresc crini
albi, albi și nevinovați
ca lacrimile mele...

Aeternum Vale

Nu,
nu-i Vale a plîngerii,
ci vale a soarelui
cu fluturi și arbori rotați
unde licăresc în fîntîni
înalt – rotitoarele stele

Ciocîrlia

E satea pămîntului
de azur și de cîntec...

Priviți-o în zori
cum țîșnește din lan
drept și înalt
în frenetic elan
către-abisuri de cer.

Ascultați-i trilul vrăjit
revărsîndu-se de acolo
din zenit
ca un imn de triumf
peste înrourata cîmpie.

Doar, ce altceva
este ea, lia-ciocîrlia
decît
un bulgăre înaripat de pămînt
născut în văpaie de soare
și cînt !...

Desen de Constantin Bocîu

Rime pentru inima mea

O, inimă de dor de-aș vindeca-o
El, dorul, tot ar încolți în ea
Și n-aș putea, nu, o o vinde ca o
Deșartă, simplă amară de nea.

Căci inima mea-i un potir de soare
Cu crini ce stau asupra-i să se-ncline,
Ca harfa-n vînt, prelung-duios tînsare,
Ca ramul tînăr ce de floare plin e.

Noian de sentimente e încearcă-n
Roirea lor de umbre și lumini :
E tristă, vai, cînd luna-i doar un cearcăn
Și veselă cînd cerul-i nalt, senin.

Departe de aș fi de-ai mei, de casă
Ea pururea mi-ar spune să revin
Aici, unde adastă blînd pe masă
Azima dulce, cana cea cu vin...

...Cînd inima de vis e-nflăcărată,
Atunci și dragostea mai vie ți-i :
Bătaia ei – o clipă în durată,
Un vers în marele poem al vieții...

ion murgeanu

Metafizica practică

1.

Țara nu este un serial
seara la luminare în fața televizoarelor
nu-i un scandal tectonic
o frunză tăiată în patru
pentru uzul gîndacilor goi cu mers nesigur

o ideie de l scopul în sine al metafizicii
practice

o delegație cosmică
o grea răspundere pe umerii porumbeilor
(putem zice cum s-a mai zis : a porumbeilor
păcii)

2.

Un învățător sînt al lumii un băiat dintr-un sat
nedeprins de la bun început cu electricitatea
cu noveta cu tehnica buzunarului sport
prin care astăzi îmi curg poeziile

trag fermoarul să le rețin
le scriu în tramvaie pe străzi
le import

bani ? pe ce bani se cumpără lumea
ideia mea sigură că alături de ea
poți ajunge în rai

însă lumea ca Țară
un rai cît de cît sigur

3.

Un grelaire țîrîind mă învață tăcerea
Țara
aproape de tîmpla izvoarelor
sub pădurea de brazi
(căci pădurea rămîne)

orașele (cineva prevăzuse) vin
se apropie tot mai mult cad orbește
aripi mari obosite bat peste
ferestrele încă deschise ale pădurilor

lunea pe urmă din nou
faruri aprinse în ceața de după ploaie
gustul umed al somnului neatins
(mai mult de pămînt gustul)
pe saltele de plastic în căsuța la camping

tatăl meu bine stilcea (cred c-a făcea
dinadins)
cîteva noi substantive din vocabularul
comerțului – el îmi spunea :
obiceiul nucului e să crească în vie
vița de vie e-o plantă domestică.

4.

Nu cred că nucul din via bătrînească
a fost tăiat să-i facem scaun
vreunui învățat de duzină
director pe gîndurile altora
mă deprind dialectic să preîntîmpin orice
înălțimea severă a funcționarului
care așteaptă la cotitură („Mîine
lucrarea pleacă" dar el o va întîrzia sigur
parcă el ar fi conceput-o nu eu)

o garnitură nouă nouță de fete
bine rujate o tandră încărcătură
pe state în preajma cabinetelor
dar pe mine nu mă intimidează
urc de se poate prin față
traversez locul acesta de două de trei
dacă-i nevoie de zece ori
ziua și noaptea la amiază și seara
oricînd sînt în preajma voastră
provocat de orice și oricine mă vede

gîndesc fără milă : încrederea unora
din cînd în cînd trebuie încercată
trebuie pus pe covorul din casă
aspiratorul deschise ferestrele
nu sînt din acei care perie haina
în magazine pentru ocazii

5.

Sincer și drept
simplu

un încărcător la vagoanele cu prai de cobalt
(tatăl meu s-a dus și el între timp :
neoplasm !)

fără rost de-acum îmi veți zice
insă nu-i chiar același lucru
să vorbești bine e meserie sigură
dar să scrii (cînd nu scrii ca roțile bicicletei)
memorii despre steaua căzută aseară
despre un parc devastat
despre importanța primei îmbrățișări
la fetele absolvente abia de școală
despre reluz

6.

O, țara mea
generoasă și sigură
și neliniștită
inimă care mă însemnezi
cu semnul încrederii tale

7.

Țara unii e tac calivie de dropii
unii cresc lîngă munți dromadere nurci vidra

sînt însă stări ale țării în schela de stele
țara ca luna ca semn ca morminte
ca literă ori ca cetină
un curs de civilizații vechi

drumuri bătătorite prin codri
răscoale colinde
Metafizică zilnică
nouă nouță ca o cămașă
pe care nu doar în sărbători o îmbraci
Cinste ce singură !

radio

r

Memorie și rigoare

Ediția de miercuri a emisiunii **Memoria pămîntului românesc** a fost consacrată cărții de istorie. Interesantă emisiune, demonstrînd fără ostentație sensul și rezultatele eforturilor ce se fac în momentul de față în domeniul istoriei. Cele cîteva recenzii de carte istorică și comentariile unui editor au sugerat că în prezent istoricii români construiesc cu migală și desăvîrșită responsabilitate științifică instrumentele de lucru, sintezele și interpretările necesare unei solide culturi istorice. Fiindcă, deși am avut și avem, știm cu toții aceasta, istorici străluciți, s-ar părea că teritoriul ce mai rămîne încă de acoperit este imens. Cum spuneam, ascultînd emisiunea de miercuri am avut impresia că istoricii noștri se supun rigorilor nobile ale unui edificiu cultural-științific monumental. Piesele într-un sens mai mici, așa cum ar fi o cronologie a învățămîntului românesc, istoria românilor dintre Dunăre și Marea Neagră, sau dicționarul de eroi ai luptei pentru Independență din 1877—1878, „piese" indiscutabil utile în sine, pot fi cuprinse evident într-o sinteză a istoriei românești realizată cu maximă competență. În aceste tot mai fine aproximări ale timpurilor trecute ce ne explică și pe noi și ne învață, descifrăm, dincolo de sobrietatea cercetărilor științifice, sentimentul tulburător al creației și viziunii.

Mărturisim că ne-a atras cu deosebire atenția comentariul lui Dinu C. Giurescu în legătură cu o foarte prețioasă carte de istorie care a apărut recent, anume **O istorie a Romei Antice** de Horia C. Matei. Este poate exemplul cel mai bun pentru sugestia pe care ne-a dat-o întreaga emisiune, că cercetătorii intru istorie s-au asternut la lucru făurind uneltele, prezîntîndu-și terenul. **O istorie a Romei Antice**, spunea comentatorul, e o enciclopedie cronologică în date, o operă de pionierat în literatura română (și chiar străină) de specialitate. O realizare deosebită, deoarece a reușit să concentreze pe spațiul unei cărți de dimensiuni mai degrabă restrînse vastitatea de evenimente și de fenomene ale marelui imperiu — și aceasta fără a sărăci nimic din esențialul materiei în discuție. Dimpotrivă, o anumită geometrie de redactare și organizare a informației expuse, firește, cu o concisă obiectivitate, o anumită decantare a sensurilor proiectează pentru cititor, ca pe un ecran, o splendidă alegorie a lumii antice, o lume din care și noi ne tragem.

Radioul își oferă cu generozitate timpul subiectelor de istorie, mai ales istoriei noastre. Se fac dramatizări istorice pentru copii și pentru oameni mari, se fac mese rotunde pe diverse probleme istorice etc., etc. Emisiunea pe care am discutat-o, realizată de I. I. Diaconu, a fost dintre cele mai convingătoare.

Ioana Ieronim

plastică

p

Un pictor și o graficiană

Ceea ce ni se pare cu precădere interesant la CORNELIU VASILESCU (Galeria „Simeza") este modul cum încearcă să asigure o coerență interioară fiecărei imagini, fără să se preocupe deliberat de realizarea unei unități stilistice, de menținerea în cadrul unei formule în construcția ansamblului compozițional. Pentru artist, înainte de a fi un act de rigoare, o tentativă de elaborare a unei reprezentări, imaginea trebuie să fie o proiecție a propriei sensibilități, un ecou direct al unui mod specific de percepție. Aceasta se desfășoară fără ritualuri convenționale, fără o judecată prealabilă în virtutea căreia pictorul trebuie să creeze o corespondență strictă și reglementară de normă între ce vede și ce așterne pe pînză. Reorganizată de imaginație, realitatea se transformă pentru Corneliu Vasilescu într-un spectacol al culorilor în care suprafețele lucrurilor devin oglinzi reflectorizante. Privind conglomeratul acesta de reflecții cu satisfacția spectatorului, pictorul vrea să li confere o structură anume, corespondentă unei proiecții mentale. Dialogînd cu pînza, pictorul, zimbind complice, ne propune o lectură cordială a unor reprezentări care, în linii mari, pot fi definite ca ceea ce a mai rămas din lucruri după stergerea impresiei de materialitate. Este de reținut faptul că nedisimulata sa jovialitate, izvorîtă dintr-o autentică plăcere a întrebuințării tonurilor și suprafețelor calde, nu este lipsită de o anume gravitate. Reflexele lucrurilor, reorganizate pe pînză, se propun adeseori precum construcții cu caracter simbolic. Reținem în acest sens insistența cu care revine în pictura lui Corneliu Vasilescu imaginea arcului. Factor ordonator al compozițiilor, el întrunește totodată unitatea peste timp a memoriei afective, memorie prin intermediul căreia ne este restituită, în mod iluzoriu, materialitatea la care ne refeream mai sus.

☆

Faptul că MILIȚA SION (Sala Institutului român pentru relații culturale cu străinătatea) practică arhitectura este vizibil în acuratețea și vigoarea construcției multora dintre desenele sale. Cînd se apropie de peisajul rural sau urban preferă fie imaginea frontală, fie perspectiva plonjantă care transformă obiectele în simple contururi pe teren. Tot din arhitectură Milița Sion a deprins valoarea grafică a semnului pe care o speculează cu inteligență oferindu-i spectatorului posibilitatea de a descifra singur sensul reprezentării. Peisajele ei sînt uneori reducții la contur. Cu profunzimea cadrului limitată, tîndind spre bidimensionalitate, multe din desene se constituie în imagini cu o înșelătoare perspectivă decorativă, în realitate cu o potențială încărcătură simbolică. Ele pot fi astfel raportate la un univers posibil, la peisaje imaginare. Acolo unde Milița Sion preferă impresia directă, vie, după natură, rezultatul se exprimă prin schițe rapide, în tușa puternice. Calitățile principale ale lucrărilor Militei Sion trebuie căutate în siguranța liniei și precizia compoziției. Experiența dintr-un domeniu aflat în legătură directă cu cel al artelor figurative se arată aici fertilă.

Grigore Arbore

muzică

m

„Pelerinaj la Beethoven"

După romantica tehnică a „vaselor comunicante", în care evenimentul vieții e omolog celui din vis, în permanentă relație cu el, cu condiția exprimării la nivel egal, Richard Wagner încheagă în „Pelerinaj la Beethoven" (Editura Muzicală, București, 1979, traducere de Adrian Hamzea, eseu introductiv de Aurel Ion Brumaru) nu doar o teoretizare a esteticii sale, ci o nuvelă scrisă după toate regulile temei „călătoriei imaginare". Asemenea lui Gerard de Nerval (de altfel, Wagner este născut în aceeași zi cu Gerard de Nerval !) Wagner descoperă astfel calea călătoriei spre sine (întîlnirea cu Beethoven fiind doar pură închipuire, după cum autorul însuși mărturisește). Posibilitatea ruperii ordinii timpului, apropierea imaginilor din vremi diferite, face din această „nuvelă pariziană" scrisă în 1840 un document estetic, un „adevăr mai adînc decît realitatea" creației wagneriene. Wagner discută cu Beethoven despre drama muzicală, așa cum avea s-o realizeze el însuși mai tîrziu, îi pune în seamă nelinistile și descoperirile sale, într-un cuvînt se anticipează pe sine. Comentînd, de pildă, Simfonia a IX-a, imaginatul „Beethoven wagnerian" găsește creația poetică neputincioasă, o situează pe planul al doilea, „cine ar fi în stare să cuprindă poezia în cuvinte care să stea la temelia unei astfel de concordii a tuturor elementelor ?" Un „Beethoven mai beethovenian" ar fi spus poate că avea nevoie de cuvînt ca element de contrast, pentru a dovedi importanța muzicii pure — nu „pîngărirea puității simfonice" ci tocmai reliefarea ei.

De altfel în „al doilea pelerinaj" („Beethoven", 1870) „tot o călătorie imaginară, dar acum pe calea concepției, configurația esteticii wagneriene este mai clar conturată. „Muzica — arată ce nu reprezintă ideile conținute în fenomenele lumii, dar care, în schimb, constituie ea însăși o idee și anume una ce își apropiază lumea — include de la sine drama, întrucît aceasta exprimă unica idee de lume adecvată muzicii. Drama se înalță deasupra tuturor barierelor artei poetice, întocmai cum muzica depășește limitele tuturor artelor...".

Farmecul paralelei între un text literar și unul muzicologic, păstrat într-o bună traducere, va facilita fără îndoială accesul la această estetică fundamentală în domeniul dramei muzicale. În această direcție, Editura Muzicală ar putea să publice în integrime „Nuvelele pariziene", dar mai cu seamă textele dramelor muzicale wagneriene, atît de necesare și atît de frumoase.

Grete Tartler

Aurelian Bolea : „Venus"

În căutarea unui termen

Un singur cuvînt *întru* sintetizează meditațiile filozofice ale lui Constantin Noica. Acest *întru* în interpretarea sa dobîndește virtuți miraculoase fiind pus să vorbească despre toate sensurile lumii deodată. Dar pentru a întîlni cuvîntul i-au trebuit lui C. Noica decenii de căutări dramatice și o evoluție sinuoasă. Drumul său și contextul ideologic în care evoluează se poate caracteriza prin cunoscuta parabolă a „fiului risipitor" pe care C. Noica o tîlmăcește de mai multe ori în scrierile sale. Avem în epocă cea mai mare scindare a gîndirii filozofice europene de la Renaștere pînă azi, între raționalism și iraționalism. Raționalismul e „fratele" fiului risipitor care vrea să construiască forme universal valabile și o morală inflexibilă, cu riscul de a fi prea statică, interzicînd viața și instinctele vitale. Iraționalismul interbelic se află în postura „fiului risipitor" care neagă universalul, morala, în numele autenticității vieții, a trăirii necenzurate de rațiune, în numele scurgerii și devenirii. Tipul reprezentativ pentru „frate" e raționalismul kantian iar pentru „fiu" — vitalismul nietzschean. Traducător al lui Kant și Descartes, cercetător pozitivist al acestor filozofi (ultimului îi consacră în 1937 o monografie), C. Noica se situează succesiv, dar în chip propriu, pe ambele poziții, părăsindu-le pe rînd ca insuficiente și căutînd cu stăruință conceptul care să unifice determinațiile variate ale existenței.

În *Mathesis sau bucuriile simple* (1934) gîndește conform raționalismului modern, cu metoda lui Kant din care și citează o propoziție fundamentală: „Rațiunea nu află de la lucruri decît ceea ce pune ea în ele". În centrul lumii ar fi deci un eu rațional în sens kantian, o rațiune care construiește forme științifice, universal-valabile. Toată cultura europeană, provenită din cea greacă, e una de tip matematic și „ceea ce caracterizează de la început o cultură de tip geometric este idealul ei: știința universală, *Mathesis universalis*". Acestei culturi de tip geometric i se opune istoria sau cultura de tip istoric care „face parte din ordinea naturii" și presupune cufundarea în cotidian, în viața imediată, efemeră, „trivială". „Acestei vieți vrem să-i punem capăt..." De remarcat că autorul se opune violent terminologiei trăiriste: „Ar trebui să încercăm o dată o rezistență împotriva istoriei, împotriva curgerii, împotriva vieții joase". „Aici vă stă greșeala: ați voit unicitate, dar ați uitat să cereți și eternitate! La voi lucrurile se consumă, ard, mor. Dar în schimb ce idee a murit de la facerea lumii încoace?" Un raționalism cam auster, cu rezonanțe parmenidiene: „să oprim orice mișcare"... „Omul e singura ființă care poate să stea. Toate curg, omul poate să nu curgă..." „Văd un solid mare, o lume fixă, stătătoare". Susține omul moral al lui Kant, imperativul categoric, ironizat de vitaliști întrucît „nu dă curs liber pornirilor sale", „nu trăiește prin instincte", ci prin „scheme": „Da, să fii schemă. De ce nu? Cultura noastră așa ne vrea: schematizați, formalizați, geometrizați". Să reținem termenii specific trăiriști: istorie, curgere, instinct, unicitate, respinși de autor în întregime.

În *De caelo. Încercare în jurul cunoașterii și a individului* (1937) avem aceeași poziție de tip kantian, colorată cu nuanțe neocreștine. E poziția morală, chiar moralistă a „fratelui": „Lui a vroi îi revine creșterea fără zgomot, fără faimă".

O atitudine eclectică, între obiectivism și subiectivism, o aflăm în *Schiță pentru istoria lui Cum e cu putință ceva nou* (1940). „Fratele" începe să privească înspre lotul „fiului" cu tendința de a se cufunda în viața fără stagnări a mobilului. Ceea ce și face în *Jurnal filosofic* (1944), unde întîlnim un arsenal terminologic contaminat de filozofia vitalistă. „Numai noi oamenii, leibnizieni înnăscuți cerem ca programul să preceadă fapta. Ființe întoarse de la viață, ființe teoretice și absurde ce sîntem"... „Poate că prima și ultima problemă a filozofiei e: curgerea, pierderea, viața". Refuză acum și moralismul kantian atît de admirat în *Mathesis*. Termenii de curgere, înstrăinare, luați în sine, nu pot afecta un simț filozofic echilibrat și complex. E vorba în ultimă instanță de mișcare și devenire, termeni hegelieni și marxiști, proveniți, mai vechi, din „panta rei" a lui Heraclit. Dar trăiriștii români îl primeau prin filieră nietzscheană, deși îl combăteau pe Nietzsche pentru devenirea fără țintă. Cum simțeau nevoia unui universal, dar refuzau universalul raționalist, au crezut că pot îmbina vitalismul cu creștinismul în varianta ortodoxiei. Lucrurile sînt greu de legat, vitalismul cu ascetismul, amoralismul cu moralitatea necondiționată (răspunde răului cu bine), încît relația pe care se străduiau s-o realizeze nu era o supunere a nietzscheanismului la creștinism, ci mai curînd o convertire a creștinismului la nietzscheanism. Creștinismul însuși e golit de esența lui fundamental etică și transformat într-o simplă metafizică amorală. Respingerea raționalismului rigid nu justifică însă respingerea moralității: eroarea nietzscheană e preluată de vitaliștii români. În fond morala e o dimensiune a vieții umane înseși, iar nu doar o categorie logică. Iar mobilitatea, dinamismul vieții e un semn al moralității înseși a vieții și ceea ce se poate nega e o interpretare îngustă a eticului iar nu eticul însuși care ține de ce e mai viu în existența umană. Alunecarea acestor disocieri din concepția trăirismului a dus la consecințele cunoscute: aprecierea unor tendințe sociale care credeau că pot răsturna o morală perimată, burgheză, prin suprimarea moralei în genere, a eticii fundamentale a vieții omenești. „Elanul vital" nu e vital decît atît, întrucît este moral și invers, morala nu este morală decît atît, întrucît este vitală. C. Noica e unul din filozofii care sesizează îngustimea vitalismului în care personal credea a fi găsit o dimensiune absentă din gîndirea „fratelui" (raționalistul rigid din *Mathesis*) — dinamismul.

constantin noica

la 70 de ani

Fotografie de Vasile Blendea

mișcarea, negate acolo fără rezerve. De altfel se și explică în finalul *Jurnalului*: „Căci sînt eu însumi fratele care caută... împăcarea cu lumea: cu fiii ce vin, cu fiii ce pleacă în lume". Individual și universal, rațional și vital erau categorii egal de necesare dar se aflau separate în diversele filozofii ale timpului. Voința de armonizare este la C. Noica evidentă și caută termenii și conceptele integrative. Întîlnirea cu Hegel va fi salvatoare și-i va oferi prilejul unuia dintre cele mai captivante eseuri ale sale: *Fenomenologia spiritului de G.—W.—F.—Hegel, istorisită de Constantin Noica* (1962). Aici va descoperi o rațiune dialectică superioară raționalismului formal [illegible] din alte izvoare, un concept, Conceptul cu majusculă care „deci are tăria celui gîndit de Hegel — este la propriu Calea, după cum e la propriu Adevărul și Viața". Universalul, individualul și mișcarea trăiesc corelate în raționalismul dialectic hegelian. Aceasta nu mai e poziția „fratelui", constructor de generalități fixe, nici a „fiului" abandonat elanului vital, e aceea a [illegible] care le cuprinde pe amîndouă într-o singură unitate. Că eseistul ajunsese la sinteza spre care tindea se vede și dintr-o altă lucrare *Douăzeci și șapte trepte ale realului* (1969), în care, [illegible] cu interes prin științele moderne și [illegible] teoria undei electromagnetice, o asociază [illegible] categorii fundamentale pe care n-o aflase în filozofia clasică: „Unda [illegible] toate categoriile trecute: e și stare și mișcare, și identitate și alteritate, după cum e [illegible] unitate, pluralitate, totalitate". De aici pînă la *Sentimentul românesc al ființei* nu mai era decît un pas. [illegible]

Marian Vasile

Sentimentul românesc în filosofie

Cu filosoful Constantin Noica te întîlnești firesc precum cu țăranul vechi la margine de ogor. Nu poți să-ți datezi întîlnirea primă pentru că, în fapt, cu dînsul te reîntîlnești. Cînd ți-ai făcut, dacă ți-ai făcut vreodată, întîia oară cunoștință cu tine însuți? Spune! La finele unei vîrste și la-nceputul alteia. Poate, dar cum să precizezi hotarul inefabil dintre ele? Ar fi ca și cum ai lega în snop razele soarelui și te-ai mai și fuduli că ai dat snopul prin treierătoare.

Totuși, vreo trei luștri de ani or fi fiind trecut de atuncea... Iar dacă nu-mi pot rememora întîlnirea dintîi, mai că m-aș încumeta să descriu pur și simplu o întîlnire cu dînsul, fie a nu știu cita.

După cuvintele de binețe, simple, netrucat sfioase și austere, trădînd un rafinament aristocratic tot atît de bătrîn ca al oierilor și țăranilor din veac, înțeleptul intră de-a-dreptul în *temă*. În care? În aceea pe care o stîrnește dezinvolt oricare dintre laturile contingentului. Pentru că înțeleptul nu face nici o ierarhie între subiecte. Toate îi sînt la fel de îmbietoare. Întru filosofare toate sînt bune și de la toate poți pleca. Amănuntul cel mai insignifiant, bine ocolit și încadrat în umilul lui context, și dacă știi să-l privești cum se cade, și dacă știi să-l asculți cum se cere, te ridică însuși în zona la care oricum trebuie să ajungi. Și de unde toate se așează în relație și nasc armonie. Ci dacă nu ești în stare să salți amănuntul pînă la cota de la care începe să dea și el seamă despre întreg, atunci — și trebuie să-ți mărturisești neputința — amănuntul parcă începe să plîngă și se retrage, închircindu-se, pentru a doua oară în umilitatea lui latentă. De bună seamă că a învins iară o prejudecată care se bizuie țanțoșe pe un citat leibnizian.

Amănuntul poate fi un cuvînt (chiar o biată de prepoziție) de cele mai multe ori, o „maladie" (de șase ori) sau o simplă treaptă, una din cele „douăzeci și șapte trepte ale realului".

Te trezești ascultîndu-l cu ochii măriți de uimire și din cîte sentimente complexe ți-i dat să trăiești în preajma sa, unul, nu știu cum se face, unul te ocolește cu desăvîrșire: jena neștiinței. Îți dă încrederea în tine însuți că dacă astăzi nu știi ceva poți ști mîine, poate chiar mai mult. Prin vocație e învățător. Te învață fără să te sfideze în condiția ta de învățăcel. Nu se disimulează, ca filosoful antic, în omul care, chipurile, n-ar ști cine știe ce. Știe că știe ceva și iarăși știe, dintr-o privire, ceea ce nu știi tu. Așa fiind, nu-i rămîne decît să expună tema. Întîmpinările tale, din ce în ce mai rare, le acceptă sau le combate cu argumente, în orice caz le ia în seamă. „O fi, dar n-a fost să fie !...". „Nu este, dar va fi să fie !..." El îți dă sau îți redă frumosul sentiment românesc al filosofării.

De cîțiva ani de zile îl vedem tot mai rar, pe străzile capitalei: s-a retras în mărginimea Sibiului, azi într-un sat, peste două săptămîni în alt sat. Mărturisește că se simte bine printre „corăbierii uscatului", cum definea tot el, cîndva, păstorii. Așa se face că în loc să ne vedem mai des cu omul de la care să ne împărtășim fie în neștiința noastră, fie orgoliul de a fi stat cît mai mult în preajmă-l, ni-i dat să ne întîlnim tot mai frecvent cu cărțile sale de înțelepciune. Cum le scrie pe acolo, și mai ales de unde își recoltează bibliografia, rămîn mistere. Ori poate că „bibliografia" s-a cuprins întreagă și s-a ordonat de multă vreme în mintea dumnealui, iar acum îi vine la îndemînă lesne și firesc ca unui muncitor unealta de fiecare zi.

Eu parcă totdeauna îl revăd și-l văd în anotimpul iernii. Așa l-am văzut în cartierul Berceni cîțiva ani, așa, mai mulți ani, în cartierul Drumul Taberei. Ziua e puțin cețoasă și fulguiește rar și straniu, nu ca altădată în copilărie. Un om aproape măruntel de stat, îmbrăcat într-un palton mare, lung, cu căciulă îndesată pe cap, cu un fular lat îmbrobodit peste față lăsîndu-i la vedere doar vîrful ascuțit al nasului, cu ghetre de postav petrecute peste pantofi (de unde le-a cumpărat sau de cînd le are?), pășește încet, luptîndu-se cu vîntul, gata în orice moment să părăsească trotuarul. Și de fiecare dată cînd îți ajunge în față îți zice: „Iartă-mă, dragul meu, dacă am întîrziat puțin, dar nu am mai luat autobuzul..."

Văzîndu-l cum vine prin fulguiala rară și vîntul ușure, nu o dată am avut impresia că pe stradă trece o întruchipare aidoma unei umbre misterioase. Nu de cine știe de unde din Europa, ci de aici de la noi, una însă care — după vorba poetului căruia i-a închinat dealtfel jertfă — ține-n degetul cel mic universul. E înțeleptul a întins un curcubeu peste acest univers, de care [illegible] dar de care totdeauna ne rezemăm, ca să-l vedem mai „departe", ceea ce vrea să zică și cu mai puțină [illegible].

La ultima întîlnire din fața Casei Scriitorilor [illegible] ne-a spus față și Pavel Anghel de față: „Trec printr-un ceas bun. Tot ceea ce gîndesc cristalizează". Ce-i putem dori noi, acum cînd filosoful a împlinit șaptezeci de ani, decît ca acest „ceas bun" să se rotească necontenit și rodnic prin anii ce vor veni, cît mai mulți, de aici înainte!

Gheorghe Suciu

Moromeții

Urmare din pag. 1

portament, trebuie să acționeze în conformitate cu un alt ideal uman, încă incert și nedefinit.

Dimensiunea fundamentală care marchează conturul noului sat este **politizarea** intensă a vieții sale. Satul iese din amorțeală, începe să se frămînte. Oamenii vor să participe la fiecare eveniment, să-și spună părerea, să prindă pulsul istoriei. Ei simt că ceva se schimbă, nu-i mai lasă indiferenți. Sătenii vor să se exprime ca personalități individuale și sociale, chiar dacă ei nu știu prea bine ce li se cere.

Odată cu această mișcare generală, ierarhiile satului, rînduite aparent pentru totdeauna, devin inconsistente și lipsite de sens. Inițial ele aveau o bază economică: proprietarul de pămînt își impunea propriile interese. Aristide și Năstase dominau viața satului pentru că, într-un fel sau altul, majoritatea sătenilor le erau datornici. Pămîntul posedat conferea prestigiu social și putere politică. Acum însă, odată cu acest val de necunoscuți, care fac ca satul să pară „o groapă fără fund", pe prima scenă a vieții sale se impun cei care posedă funcții de conducere. Ei stau la cîrma satului, de ei depind deciziile celorlalți. Obscuri pînă acum, ei devin treptat personalități centrale ale comunei Siliștea-Gumești. Pentru sat ei sînt Isosică, Ouăbei, Mantaroșie, Zdroncan, Bilă etc., iar oamenii nu îi cunosc după nume ci după poreclă. Aceasta înseamnă că ei nu au „neam" adică antecedente, poziție și prestigiu social, fiind prezenți în conștiința satului doar ca indivizi periferici, cu ciudățeniile lor (de unde și poreclele respective). Ponderea lor în viața politică a satului duce la anihilarea ierarhiei tradiționale dominată de două-trei neamuri, și înlocuirea ei cu o alta, mult mai dinamică. Faptul că prestigiul noilor conducători nu este garantat decît de însăși activitatea lor socială și politică explică urcările și căderile lor, ciocnirile dintre diversele grupuri.

În același timp se petrece o deschidere, violentă chiar, a satului către restul lumii. Sătenii sînt puși în fața unei informații necunoscute, și a unor semnificații al căror cod nu îl posedă. Evenimentele copiate ale acestei perioade nu au pentru el înțelesul lor deplin. Izolarea lor, ignorarea istoriei, îi face acum să nu poată cuprinde pulsul epocii.

Pe de altă parte, viața politică a satului începe să devină o realitate vie. Înainte existau „liberali" și „conservatori", dar numai că pentru săteni aceste cuvinte nu aveau semnificație curentă, ei neparticipînd în mod concret la deciziile conducătorilor. La fierăria lui Iocan nu se dezbat problemele politice și nici nu se iau hotărîri; se discută pentru plăcerea cuvîntului. Participanții sînt detașați, ironici chiar, căci ei nu se simt implicați în evenimentele respective. Discursurile lor sînt comentarii, traducerea savuroasă a faptului istoric, din perspectiva și în termenii mentalității rurale. Pentru acești oameni maturi, rînduiți, ziarul (și lumea adusă de el) este echivalentul universului fabulos al basmului, gustat însă doar de copii. El este acel „altceva" care satisface jocul liber al imaginației și spiritului. Odată însă cu intrarea istoriei în arena satului nu comentariul, ci discursul, luarea de poziție domină adunările oamenilor. Evenimentele îi ating direct și ei trebuie să ia decizii imediate. În această vîltoare detașarea nu e totdeauna posibilă: de aceea nici ideile și intențiile nu sînt foarte clare.

Ilie Moromete își păstrează însă luciditatea necesară conștientizării și exprimării nelămuririlor obscure resimțite de toți ceilalți săteni. În discuțiile sale cu Nicolae el se referă mai puțin la ordinea imediată a evenimentelor, cît la aspectul lor esențial, la raportul lor cu o anumită problematică general-umană. Dialogul dintre tată și fiu relevă două serii de opoziții decisive pentru înțelegerea mecanismelor care au zbuciumat satul. În primul rînd este vorba despre distanța dintre modelul ideal și realitatea imanentă. În timp ce țăranii nu cunosc decît situațiile concrete, Niculae are în față o perspectivă mai amplă, posedă imaginea satului de mîine și a mijloacelor ce vor duce la materializarea ei. În al doilea rînd (și aceasta este problema esențială) o adevărată prăpastie se cască între felul în care sătenii văd profilul viitor al satului și felul în care istoria îl va configura. Moromete și prietenii săi, etichetați ca „foști liberali", sînt acuzați de Nicolae pentru felul în care au condus țara și consecințele acestei guvernări. Dar Ilie și ceilalți fuseseră tot atît de puțini „liberali" (în sensul politic al cuvîntului), pe cît de „conservatori" fuseseră alți consătenii ai lor. Apartenența lor politică era o formă fără conținut și fără sens, căci structurile capitalismului nu atingeau cu adevărat viața satului. Atît timp cît acesta putea fi exploatat, conta prea puțin organizarea și viața lui internă. În circuitul ei închis comunitatea rurală perpetua străvechi orînduieli și instituții sociale. Vechimea lor le făcea să apară ca norme necesare ale vieții.

Socialismul, aducînd o modificare coperniciană a relațiilor sociale, nu putea rămîne indiferent în fața inegalităților satului. Atins de ciclul înnoirilor acesta va vedea puse la îndoială structuri sociale ce pînă atunci păreau imuabile. Și mai mult, el va vedea pusă sub semnul întrebării chiar existența lui ca sat tradițional.

Pentru toți epoca noastră este una a promisiunilor: o lume mai bună va lua naștere. Dar ce înseamnă oare „mai bun"? Pentru generația lui Ilie Moromete, înseamnă perpetuarea străvechilor rînduieli tradiționale, în sensul întăririi obștei sătești. Revoluția implică însă schimbarea radicală a feței satului, intrarea lui în alt circuit valoric. Altfel spus, este necesară „urbanizarea" satului, anihilarea lui ca sat arhaic. Din sentimentul acesta al pierderii unei lumi, al alienării de propriul său univers ontologic se nasc frămîntările generației bătrînului Moromete. Gîndul deposedării, al ireversibilului bîntuie nostalgiile sale. „Se face un sat nou și se distruge ăla vechi, fără să te mai întrebe nimeni dacă ăsta nou e mai bun sau mai rău ca ăla vechi, îl face și s-a terminat și n-ai unde să te mai întorci, ci trebuie să te arajezi cu ce e." În fața acestor întrebări fără răspuns a stat și s-a zvîrcolit satul romanului lui M. Preda.

Tîrziu, cînd suflul istoriei năruise structurile arhaice, oamenii au uitat de neliniștile lor. Satul însuși n-a mai fost ce fusese odinioară ciclul ceremonial, expresie a viziunii sale despre existență, s-a degradat și s-a golit de sens. O nouă viață, un nou univers, cu legile și ritmul său, își urma drumul neabătut. Oamenii înșiși modelați de noua istorie, priveau cu mirare vremile zbuciumului și neînțelegerilor. Făurari ai destinului lor nou, gîndul lor bătea cărările viitorului. Iar Ilie Moromete murise.

Dialog la scenă deschisă

Urmare din pag. 1

anacronism plin de consecințe asupra raportului unei mari părți a publicului cu viața teatrală. Actuala distribuire a teatrelor cere publicului să se adapteze la condiția sa. O altă distribuire geografică în interiorul Capitalei ar pune foarte probabil teatrelor problema adaptării lor la public. Autorul nu avansează în această direcție, dar subliniază necesitatea efortului de a apropia partea cea mai numeroasă a populației bucureștene, muncitorimea, de teatru.

Există și tabele care reprezintă tipul de literatură dramatică pe care-l preferă spectatorii bucureșteni. În trecere, Amza Săceanu notează interesul pentru piesa istorică a acestui public, dar demonstrația propriu-zisă nu e făcută. Interesant este ce autori preferă diversele categorii de spectatori. Mulți notează cu precădere numele lui Aurel Baranga și Paul Everac, de unde se poate trage concluzia interesului pentru subiectele de actualitate. De observat în aceste „top"-uri de metodă sigură că I. L. Caragiale nu ocupă unul din primele locuri. Întrebarea este dacă aici vina e a spectatorilor sau a teatrelor care nu joacă în suficientă măsură pe Caragiale. Credem că mai curînd a doua parte a frazei noastre se apropie de adevăr. Constatarea de incontestabil interes este că, deși nu-și motivează preferințele, spectatorii dau ca autori de preferință pe cei cu înclinații către satiră. Preferința unui public românesc înclinat mai ales către comedie pare a-și găsi aici un serios punct de sprijin. Dar rugați să selecteze spectacolele predilecte s-a văzut că totuși precumpănesc dramele (aici probabil nu puține piese istorice). Gustul pentru comedie este, deci, serios contrabalansat de cel pentru dramă sau tragedie. Shakespeare nu lipsește de altfel din insele autorilor preferați. De un mare interes pentru literați ar fi fost o cercetare exclusivă asupra dramaturgiei române contemporane.

În sfîrșit, se poate alcătui și un clasament al teatrelor și al actorilor plecînd de la chestionarele depuse. Teatrul Național ocupă primul loc aici, după care urmează Teatrul Bulandra, Teatrul de Comedie și Teatrul Nottara. Interesant ar fi fost de stabilit însă ce dictează aceste preferințe. Prestigiul teatrului, al repertoriului, inerția adeziunii, etc. Scriem toate acestea deoarece întîietatea pe care publicul o acordă Teatrului Național într-o etapă în care superioritatea Teatrului Bulandra a fost vizibilă trebuie să-și aibă explicațiile ei. În aceeași categorie de curiozități intră și preferințele pentru actori din care Radu Beligan este așezat înaintea lui Toma Caragiu. Dar aceste preferințe au fost chestiuni laterale ale cercetării și nu li s-a acordat suficientă atenție.

Ceea ce ni se pare binevenit în această carte de cercetare sociologică a fenomenului teatral este încercarea de a face din ea un instrument de cunoaștere și de acțiune, de modificare a concepției despre teatre, repertorii, actori, despre public mai ales. Utilitatea unei cercetări sociologice reușite stă tocmai în caracterul ei stimulator. **Dialog la scenă deschisă** tinde să dea acest caracter anchetei sociologice numind factorii care îngreuiază dificultatea contactului dintre public și teatru. Cartea lui Amza Săceanu, interesantă, inteligentă, fructifică în bună măsură datele acestei anchete. Ele suportau însă o interpretare și mai acută, o împingere a interpretării pînă la ultimele consecințe. Oricum însă, **Dialog la scenă deschisă** contribuie la redeschiderea gustului pentru cercetarea sociologică, dimensiune necesară a fenomenului cultural de astăzi.

MOȘ TEACĂ ÎN LITERATURĂ

Urmare din pag. 1

A. — Nu fii violent! Cred că termenul cel mai potrivit este cel de **bișnițar**. Vinde și el ce-a cumpărat din buticurile istoriei contemporane. Meserie grea, trudă mare, dar [illegible] gras. Pentru că specia devine din ce în ce mai rară, privită chiar pe plan mondial. [illegible] lor, al lui Ierunca și al consoartei, ar sta tocmai în statutul de unicat. Iată, deci, cum din „exemplu Europei".

B. — Consemnăm, prin urmare, un nou fapt de... protocronism, nu-i așa? Dar spune, n-au toate națiile [illegible] lor, adică [illegible] stipendiați?

A. — Au, desigur, dar parcă Ierunca și Tarnavițu au atins note greu de egalat, performanța de [illegible].

B. — O să-i vedem, poate, [illegible] la o Olimpiadă a Calomniei. Trebuie să aibă [illegible] și așa ceva.

A. — Să lăsăm digresiunile și [illegible], să vedem ce-i cu volumul **Româneşte**, apărut, ca să vezi, la celebra, pe plan mondial, editură pariziană „Fundația regală universitară Carol I", în anul de grație 1964.

B. — !!! Să trecem la conținutul „operei" [illegible]. Care este, ca să o luăm metodic, universul ei tematic?

A. — Este un spațiu enciclopedic, reflectînd multiplele și amplele preocupări ale semnatarului: literatură (română și universală), arte plastice (românești și universale) muzică (idem), filosofie (la fel), sociologie, memorialistică, jurnal de lecturi, [illegible] și politică. Mai ales politică. Română și universală. Toate, în circa 300 de pagini normale.

B. — Care va să zică un fel de ghiveci intelectual. Am înțeles de ce s-au înghesuit editurile occidentale să-l publice. La noi, o atare mixtură ar fi putut merge ca un volum de „Reminiscențe", ca o „Addenda", prin urmare ca o operă postumă, urmînd Marei opere.

A. — Lasă-l, domnule, publică și el ce are. Asta-i marfa, asta-i negustorul. De mărunțișuri. De unde nu-l... știi bine, nici Dumnezeu nu cere. Sau pe [illegible]: „Ex nihilo, nihil".

B. — Dar tot n-am înțeles. Ai spus că volumul este „mai ales" politic, ceea ce nedumerește la un om „[illegible]" care proclamă, de ani de zile, autonomia esteticului.

A. — În afara articolelor strict politice, ocupînd mai mult de jumătate din pagini, textele despre scriitori și artiști sînt transformate în registru strict politic.

B. — Explică-te! Dă-mi măcar un exemplu, două.

A. — Îndată. Ocupîndu-se, să zicem, de Tudor Vianu, pentru toată lumea esteticiăn, filosof al culturii și critic literar, cunoscut în cercurile intelectuale europene de multă vreme, Ierunca nu-i discută nici sistemul estetic, nici pe cel critic, nici stilul, nimic. Exegetul, la care ne-am fi așteptat, devine subit **informator**, comunicînd că Vianu „a cerut să intre în partidul comunist", că a devenit „satelitul perfect al lui Ralea" (a se citi comunistului Ralea), că a depus activitate la UNESCO „în serviciul României comuniste", că „a hotărît să nu rămînă exilat intern", punîndu-se în „serviciul regimului comunist".

B. — Mă bîntuie o idee teribilă: aceste date, de cazier politic, nu crezi că erau menite să atragă atenția unor anumite organe și organizații rezidente în occident? Mai ales că Vianu stătea mult pe-acolo.

A. — Nu cred nimic. Să-ți mai dau un exemplu, să vezi cum „comentează" esteticul „subțire" Virgil Untaru (numele adevărat) o altă personalitate a culturii noastre: Geo Bogza. Domnia sa informează că Bogza e „o sensibilitate [illegible]", că e un scriitor „declarat" de cînd s-a dat cu comuniștii, că [illegible] „drept principiu [illegible] ca stil de existență", că „s-a tînat deci [illegible] de [illegible]", că „e mai deranjat decît [illegible]". Observi că de „cultură" comentariu?

B. — Dar ce-i — acest Ierunca? Ce [illegible] mai leamne? Că mă pune a idee... literat? Greu de crezut după textele ce le avem în față.

A. — Lasă-l, domnule, că, acum vrei să-l faci și la cutiere?

B. — Pe cine mai atacă în [illegible] cu [illegible]? Ca să-i vedem [illegible], adică [illegible].

A. — Iată, la întîmplare: Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Iorgu Iordan, Al. Rosetti, G. Oprescu, Șerban Cioculescu, G. Călinescu.

B. — Adică numai mari personalități ale culturii românești. Curat „românește"!

A. — Urmează o tradiție deja consacrată a detractorilor ce se numesc Nicolae Baciu, George Cocoș etc. Tot unul și unul.

B. — Sau c-a avut o polemică cu Călinescu. La ce împrejurări?

A. — V. I. a scris, la enciclopedia Pléiade, ediția 1956, capitolul despre literatura română, 14 pagini în total. Un text lamentabil, cel mai compromițător pentru literatura noastră, mai ales contemporană.

B. — Cineva mi-a spus că, luat în comparație cu cele despre alte literaturi, [illegible] mai vechi și mai bogate, textul despre noi este cel al unui semidoct dublat de un răuvoitor.

A. — Este literalmente exact. Am citit comparativ și m-am convins, cu o imensă tristețe, de acest adevăr.

B. — Și eu care, în naivitatea mea, credeam că, dacă și-a trădat țara, măcar îi iubește literatura, arta ei.

A. — Călinescu, în **Contemporanul**, la vremea, semnalînd incredibile lacune, între care Grigore Alexandrescu, Duiliu Zamfirescu, Ionel Teodoreanu, nici măcar pomeniți. Apoi tot atît de incredibile aberații, cafe de interpretare. Prins în flagrant delict de ignoranță și impostură, ipochimenul reacționează furios, „demascînd", în stilul și după obiceiul său, adeziunea lui Călinescu la noul regim, „pactizarea cu comuniștii". Autorul atîtor cărți ce ar putea strivi, prin simpla pondere, fragilitatea craniană a lui V.I., e numit „criticul de la București" (ceea ce avea să spună că nu este ca el, de la Paris), fiind acuzat că „face elogiul „Arlusului" și al maternității de scroafe din comuna Ciocioc" etc. O strașnică fișă politică.

B. — Chestia asta, cu „maternitatea de scroafe" parc-am mai întîlnit-o undeva... Cu ce mijloace se apără în răspunsul dat lui Călinescu?

A. — Individul e confuz, își scuză omisiunile și erorile zicînd că și Călinescu are opinii de multe ori discordante și citează pe bucăți, denaturînd textele călinesciene. Procedeu de avocat ratat. Evident că-și arogă merite și e de tot hazul să cităm declarația că și-a propus „a situa pe Eminescu altfel decît pînă acum", că umilul său articolaș despre marele poet n-ar fi fost înțeles de cel care scrisese, pînă atunci, nu mai puțin de șase cărți despre Eminescu. N-ai haz dacă nu ești și fudul. Și ca să dăm o mostră de comentariu, reproduc literal: „Eu, zice V. I., am ajuns la concluzia, dealtfel cît se poate de corectă, că Eminescu este poetul nostru național din cauza poeziei sale însăși".

B. — Fraza e de-a dreptul antologică. E măreață. Dar să lăsăm amănuntele, în care orice om e supus greșelii.

A. — Și poate că V. I. ar fi putut face ceva, cît de cît, în eseistica literară. Dar înclinațiile i-au fost deviate de alte scopuri, în alte direcții. Vremuri grele, „pîinea amară a exilului" s-a transformat, în conștiința sa, într-o franzelă apetisantă căreia nu i-a putut rezista. Nu putem cere oricărui individ virtutea mucenicieí. Să nu exagerăm deci.

B. — S-a reprofilat și el, ce să-i faci? Victimă a sincronismului. Dar să nu uit: Cum ai putea caracteriza, succint, ghiveciul intitulat **Româneşte**?

A. — O încercare disperată a unui individ ratat de a se instala în cultură.

B. — Cum se manifestă disperarea? Scuză-mi pisălogeala, dar vreau să mă clarific.

A. — Cel mai adesea printr-un soi de narcisism, printr-o ostentație prodomistă.

B. — Firește, dacă toți te ignoră, te strecori pe ușa din dos, adică faci caz de propria persoană. Vechi obicei al trepădușilor, infirmilor intelectual, al celor incapabili de creație.

A. — Mersi de completare. Aș adăuga că specimenul se pretează, admirabil, la psihanaliză. A vrut, adică, toată viața, să fie „om de cultură" dar nereușind s-a refulat și, ajuns la pensie, privește în urmă „cu mînie" căci nu vede decît imensul vid. Reacția imediată: defularea violentă prin narcisism.

B. — N-am priceput mare lucru, așa că exemplifică-mi!

A. — O pildă: folosind subiectul Papini, însul ne spune cum ar fi vorbit cu el la Florența, că au discutat despre Sartre, cum el, V. I., i-a fost prezentat lui Papini, ca „existențialist" etc.

B. — Ce fel de existențialist? De galerie? A dat vreo lucrare, ceva, despre existențialism?

A. — Probabil un existențialist à la Jourdain, „malgré lui". Face apoi caz de întîlnirile sale cu Memling, Vermeer, Paul Klee, Giotto din care rezultă, limpede, că n-a înțeles nimic din arta și spiritul lor. De fapt vrea să spună că el, Memling, Vermeer etc. s-au întîlnit cu el, cu V. I. Pe Joe Bousquet îl consideră „un frate nu mai mare" (probabil numai ca vîrstă).

B. — Așa cum Caracudi se-ntîlnea cu toți membrii guvernului regal în... Cișmigiu. E un tip tare! Ce să spun?

A. — Să continuăm! Nu ezită să-și ia aere de martir, de victimă.

B. — Ipoteza de victimă îi prindea bine la... carier. Căci, întoemindu-l pe al altora, V. I. de fapt își aranja propria-i stare pecuniară, pe cale politică.

A. — Am mai spus: vremuri grele, pîine amară... Să fim toleranți!

B. — Nu mai continua. M-am edificat. Mă interesează tonul ghiveciului, acum după ce compoziția mi-e clară.

A. — Aidoma emisiunilor „culturale" pe care le face: înfatuat, belicos, congestionat, pedant și sec în idei ca un eunuc intelectual.

B. — Voce de führer, parcă î-am spus data trecută. Tot o refulare, adică o defulare. Să vezi, domnule, cum se rățoiește la Occidentul îmbătrînit că nu e suficient de sever cu comunismul, ca un profet propagînd în pustie. Desigur un profet prosper, bine hrănit încă de pe vremea răposatului Dulles. Un caraghios lamentabil și agresiv, o voce hodorogită din alte vremuri. Un individ care răcnește la cultură ca Moș Teacă la răcani. Prin urmare, cum am anticipat: un **Moș Teacă în literatură**. Quod erat demonstrandum. La revedere. Dar stai puțin. Nu mi-ai spus nimic de madam' Teacă, consoarta.

A. — Așteptăm „docomentul". Trebuie să fie palpitant. Pa!

SPORT

Regrete

● Insuccesul în partida din „Cupa Davis" cu Suedia era de așteptat din momentul în care Borg și-a confirmat participarea. Acesta este, incontestabil, la ora actuală, cel mai bun jucător de tenis din lume, după părerea specialiștilor aproape imbatabil. Și totuși am sperat, speranțele noastre fiind legate de Năstase. Obosit (deși s-a odihnit înaintea partidei aproape trei săptămîni), în formă slabă, dominat parcă de cei zece ani care îl despart de campionul suedez, acesta nu le-a confirmat, pierzînd categoric la Borg și fiind principalul vinovat al înfrîngerii la dublu, moment-cheie al partidei, care, în caz de victorie, ne-ar fi adus calificarea. Desigur, comportarea slabă a lui Ilie Năstase pe „centralul" de la Progresul ne-a dezamăgit și pe noi. Nu însă într-atîta încît să uităm marile sale performanțe, meritele sale în promovarea tenisului atît în țară, cît și în străinătate. Aflat către sfîrșitul unei cariere prodigioase, Ilie Năstase nu trebuie judecat fără a i se acorda circumstanțele unei vîrste la care alți tenismeni sînt deja antrenori. În mod obiectiv, din confruntarea între primul jucător al lumii, în prezent Borg (23 ani) și Ilie Năstase (33 ani) nu putea ieși învingător decît primul, după cum, acum cîțiva ani, într-o partidă dintre aceiași, învingătorul ar fi fost al doilea. Și, deși tenisul (ca oricare sport, de altfel) nu se conduce numai după legi obiective, lăsînd loc și surprizei, trebuie, deși am sperat atîta, să acceptăm această înfrîngere cu gîndul că este absolut necesar să se facă tot ce se poate face pentru descoperirea și afirmarea unor jucători tineri care să-l urmeze în performanțe pe Ilie Năstase. Acesta, și Țiriac, și-au făcut datoria (să ne reamintim numai prezența lor în finalele „Cupei Davis"), acum este rîndul altora, mai tineri, să și-o facă. Altfel, regretele noastre se vor eterniza.

Ulise

atelier literar
poșta redacției

M. ARSENE MITRAN : Încă tulburi, evazive, șovăitoare, dar nu lipsite de unele semne ale poeziei („Plopii", „Să ajungem păsări", „Plîngeau caii"). Să vedem ce mai urmează.

M. ILIAN : O serie de pagini sub auspiciile poeziei (chiar dacă, uneori, nițel prea vorbărețe...) : „Din struguri", „O ce femeie", „Rost", „Această tăcere", „O tu cel ideal", „Periferia", „Într-o singură". Sînt de așteptat lucruri din ce în ce mai bune.

E. HAINAL : Prea puține semne îmbucurătoare. În cele două plicuri (adresa de la Sinaia nu mai e de multă vreme valabilă : folosiți adresa redacției). Ceva, în „Adevăr", „Hei, oare nimeni".

IOANA IONESCU : Lucruri dezamăgitoare — vorbe fără sîr, locuri comune, banalități, nici un licăr de poezie, ci doar un fel de „cînd nimic nu ai a spune". Nu, n-are rost să continuați astfel.

A.B.C. : Nu sînt noutăți deosebite. Cîteva pagini ceva mai răsărite : „Cuvintele", „Un cerc", „Cel mai dușman", „Ca pe o bufnită", „Cu o morală", „Cu genunchii". (Vă rugăm să vă alegeți un pseudonim pentru „poștă", — inițialele produc confuzii și încurcături. E bine să adăugați și semnătura adevărată, pentru eventualele publicări).

BIBI G. : Ne întrebați — vă răspundem : „uluirea" dv. nu e justificată, iar faptul că ați fost „repezit" — cum ziceți — nu era cu totul lipsit de temei. Există oameni care răspund mai puțin indiferent și „filosofic" manifestărilor, atît de frecvente și grave, ale unei anumite crize a civilității și bunei cuviințe. Maestrul căruia v-ați adresat (un nume intrat de mult în istoria literaturii și, oricum, un „vîrstnic", față de dv. !...) era în drept să se simtă iritat de salutul dv. — „cu prețuire" — și să vă declare pe șleau că nu duce lipsă de prețuirea dv. înfatuată, etc. etc. (e mai cuviincios, în asemenea situații — și mai prudent, cum se vede !... să folosiți convenționalul **cu stimă**, dacă nu e cazul de **admirație, respectuoasă afecțiune**, etc.). Ne spuneți că ați mai înțilnit, destul de des chiar, formula „cu prețuire", folosită în corespondență — n-ați observat, însă, firește, că ea e folosită deobicei, de sus în jos (sus însemnînd vîrstă, valoare recunoscută, poziție socială, etc.). În ce privește versurile pe care ni le trimeteți, maestrul dv. avea dreptate : sînt slabe și ele !

S. A. LUPU : Din nou, avalanșă neselectată de plicuri, care dovedește că dialogul pentru pare să nu fie profitabil nici uneia din părți. Ne spuneți că n-aveți timp să vă „cizelați" versurile și să le dați „o formă mai frumoasă" („aveți timp, însă destul, pentru a umple zeci și zeci de pagini [illegible] nal ! ?...) — dar aici nu e vorba de „cizelare", de o operație formală, de finisare, ci, în primul rînd, e o problemă de concepție, de substanță, care [illegible] ne meditație, acumulare, [illegible] tie, inspirație, etc., lucruri care nu se împacă deloc cu [illegible] rarea cantitativă, cu improvizația grăbită, lipsită de control și spirit critic. Ne mai spuneți că „procesul de creație este o muncă nobilă și nu trebuie precupețit nimic atunci cînd ai ceva de spus, atunci cînd poți și tu să aduci o cît de mică contribuție la edificiul luminos care este poezia română". Lucru perfect adevărat, dar, în ce vă privește, numai în teorie ! Pentru că felul în care lucrați nu se poate numi muncă, pentru că dv. precupețiți exact ceea ce e mai important, și anume **calitatea** și pentru că, în acest mod, o toarce puțin probabil ca „edificiul luminos" să aibă ceva de cîștigat !... Menționăm, din puzderia de pagini primite în ultima vreme, doar cîteva, care par să se apropie de poezie : „Ecoul", „Sisif", „Să scrii cu sînge", „Cercuri", „Inițiere". Ne pare rău, dar, pe viitor nu vom mai putea citi toată cantitatea de pagini pe care ne-o trimiteți (aveți și asa, mult prea multe obligații, greu de îndeplinit, față de atîția corespondenți ai noștri, care merită mai puțin tot atîta atenție ca și dv.) — vom lua în considerare doar primele 10—15 pagini [illegible]

SUFIX : Aceeași lipsă de cultură de concepție, înlocuită cu un fel de metaforită artificioasă, fragmentară, cu exerciții formale lipsite de noutate și interes. Ceva mai bine, în „Atelier", „Gudron", „Palid rămîi", „Secs" și, parțial, în „Iposfaze".

E. RADU : Scrisoarea a sosit mult mai tîrziu. Revenim.

D. CORBU : Lucruri slabe și acum, manufactură ușoară, de serie, plină de locuri comune, un soi de clăbuc metaforic care nu prea reușește să mascheze lipsa de substanță, de idei, de fantezie și freamăt liric, etc.

NICOLAE DOBRE : Ar fi ceva, pe ici-pe colo, prin paginile tulburi, învălmășite, uneori de un gust îndoielnic. Mai aproape de poezie, „Adaptarea la glonț", „Războinică".

Geo Dumitrescu

N.R. Manuscrisele nu se înapoiază.

Cîntec

Foaie verde de mohor
Cînd oi vrea prieteni să mor,
Cînd oi vrea să nu mai fiu
Să tot merg, să nu mai viu,
Să tocmiți nouă tîmplari
Care credeți că-s mai mari
Care credeți că-s mai buni
Meseriași din buni străbuni
Și-mpinte de-a le spune
Ce vor face ei anume
Să îl sloboziți în beci
Să bea vinurile reci
Pînă ce s-o îmbăta
Și-or începe a cînta
Și-apoi prindeți patru fete
Care-s mai puțin șirete
Dară musai fete mari
Și cu sînii musai tari
Cu sprincenele prelungi
Și picioare musai lungi
Și iar verde de mohor
Dați-le tîmplarilor
Să le deie la rîndea
Pin-or scoate scîndurea,
Și din ea facă-mi sicriu
Colorat trandafiriu
Ca fetele prea curate
Să mă poarte-nsărcinate
Spre capăt de veșnicie
Foaie-verde-așa să fie...

Fereastra

În preajma fiecărei sărbători
Mama șterge fereastra cu ziar
Cu cîrpă cu piele de căprioară
Cu spray în ultima vreme dar
Fereastra rămîne mereu
Prost ștearsă
Atîta vreme cît prin ea
Nu mă vede
Venind.

Experiență

Decupați din revistă aceste rînduri
Și-n revistă va rămîne
Un loc gol.
Dacă experiența va ține
Fiți vă rog convinși
Că universul nu-i decît
Locul unui mare poem
Decupat.

VĂ PROPUNEM UN NOU POET: TRAIAN FURNEA

Scrisoare Anei-Livia

Eu sînt plecat, iubito, călător
Să caut rimă și la alte nume
Dară de tine, prea pribeag prin lume,
Prea-bună Ana-Livia mi-e dor,

Din cîte-un pat, emancipat de dor
Și-mbălsămat în spray-uri mult prea fine
Plec călător spre altul, dar de tine
Prea-dulce Ana-Livia mi-e dor,

Femeile frumoase mă mai vor
Și mă vor vrea în veci, dară de tine
Poate prea-ndestulat de-atîta bine
Prea-simplă Ana-Livia mi-e dor,

Și te mai rog, scriindu-ți despre mine
Să mă salvezi de-atîta-amor de bine.

Ujj Martin : „Înainte de furtună"

Vînătoreasa cea fricoasă

Într-o nu știu care seară
Într-o nu știu care țară
Într-un nu știu care sat
Sub un nu știu care pat,

Mititel cît un cercel
Stă pitit un șoricel
Tremurînd bietul de el
Fiindcă-aflase dintr-o carte

Că-ntr-o nu știu care seară
Într-o nu știu care țară
Într-un nu știu care sat
Sub un nu știu care pat

Nici prea mare dar nici mică
Stă ascunsă o pisică
Tremurînd și ea de frică
Fiindcă-aflase dintr-o carte

Că-ntr-o nu știu care seară
Într-o nu știu care țară
Într-un nu știu care sat
Sub un nu știu care pat

Terminînd de ros un os
Șade-un cîine zdrențuros
Tremurînd de foșt virtos
Fiindcă-aflase dintr-o carte

Că-ntr-o nu știu care seară
Într-o nu știu care țară
Într-un nu știu care sat
Sub un nu știu care pat

Fără vre-un dinte ros
Șade-un lup foarte nervos
Tremurînd și el, fricos,
Fiindcă-aflase dintr-o carte

Că-ntr-o nu știu care seară
Într-o nu știu care țară
Într-un nu știu care sat
Sub un nu știu care pat

Cu piedica puștii trasă
Șade o vînătoreasă
Tremurînd cu tot cu casă
Fiindca-aflase dintr-o carte

Că-ntr-o nu știu care seară
Într-o nu știu care țară
Într-un nu știu care sat
Sub un nu știu care pat

Mititel cît un cercel
Stă pitit un șoricel

FESTIVALUL NAȚIONAL «CÎNTAREA ROMÂNIEI»

O adevărată atmosferă a creativității

Ocupîndu-mă, recunosc, cu pasiunea unui colecționar de timbre poștale, de multiplele și întortochiatele probleme de creație, urmărind deci atît „aparițiile noi" cît și toate informațiile pînă la cea mai neînsemnată știre, am pledat și pledez în continuare pentru dreptul fiecărui cetățean al acestei țări, de a se autotesta în toate domeniile creației. Căci dacă experiență, în sensul cel mai larg al cuvîntului, înseamnă tot ceea ce i se întîmplă omului la modul conștient, atunci — într-o societate care tinde spre o dezvoltare multilaterală, de o personalitate clar definită — orice participant la făurirea acestei societăți trebuie să aibă și are dreptul profund uman de a se „trăi", de a se experimenta chiar și pe sine însuși, adică de a-și încerca toate aptitudinile potențiale, toate predispozițiile posibile și de a vedea, deci, în practică „cît îl țin curelele". Festivalul Național „Cîntarea României", prea nou încă pentru a-și demonstra de pe acum toate efectele de durată asupra dezvoltării și autorealizării omului ca om, s dobîndit — prin larga sa deschidere — meritul de a fi creat, pe lîngă condițiile concrete pentru acest deziderat, o adevărată atmosferă a creativității care, dacă ne gîndim bine, face parte din însăși componentele creativității. Reașezînd noțiunea pe locul ce i se cuvine, mai ales cea de-a doua ediție a festivalului ne-a amintit vechiul, dar des uitatul adevăr, după care intuiția, inspirația, imaginația creatoare nu sînt (și n-au fost niciodată !) un monopol exclusiv al artiștilor de profesie, ci au stat în postură de nași la realizarea tuturor invențiilor de la roată la computer, extinzîndu-se de fapt asupra tuturor oamenilor care — spărgînd corsetul rutinei — introduc ceva nou în munca lor de zi de zi, găsind cu totul alte căi de rezolvare a problemelor, decît cele bătătorite, bune și ele cîndva, dar devalorizate cu timpul. Consider că cea de a doua ediție a festivalului a avut darul să clarifice în practică aceste interdependențe.

Ca membru în juriul central pentru lucrările de proză am avut ocazia să citesc numeroase lucrări literare, mai ales de proză scurtă, foarte diverse în ceea ce privește aria lor tematică — lărgirea cercului tematic fiind un bun de preț cîștigat în ultimii doi ani —, foarte inegale în ceea ce privește substanța și calitatea lor artistică — începînd cu încercări stîngace, care în afară de buna lor intenție nu reprezintă nici o valoare, pînă la o proză pe cît de modernă, pe atît pe substanțială, scrisă cu un talent autentic și chiar într-un limbaj impunător. În general cred că cea de a doua ediție s-a soldat cu o recoltă mai bogată decît cea anterioară, micșorîndu-se totodată numărul „faimoaselor" lucrări de proză, scrise cu mulți ani în urmă, cu o viziune de mult depășită și semnate de grafomani incorigibili, care confundă un festival de detectare a forțelor de creație cu un fel de bursă pentru vechituri naftalinoase. Ori, sporul de calitate, la care m-am referit mai înainte, constă în primul rînd în prospețimea schițelor și povestirilor sau, ca să mă exprim altfel, într-o apropiere mai curajoasă a autorilor de acele sfere de preocupări, în care ei se simt „mai acasă", îmbogățind — în unele cazuri — tematica prin acele elemente ale cotidianului care derivă din întinerirea structurilor de participare, din raportul înnoit (și nu ligait de problème) dintre libertate și responsabilitate socială.

Personal, am putut constata anumite efecte ale festivalului încă cu mult timp înainte de a mă intrui juriul, și anume cu ocazia unor întîlniri cu cititorii mei sau cu ocazia unor manifestări dedicate poeziei. Cred că poezia se bucură — spre deosebire de alte sectoare literare — de un „prestigiu" de care, de un public în care se regăsesc pe cît de „inteligent" și de cît de „pasionat" de alte lucruri. Articole, interviuri [illegible] în [illegible] altor arte, interesează [illegible] poezia [illegible] — și cu [illegible] cei pentru care se scrie literatura. [illegible] — și cu [illegible]

Pentru [illegible] ediții ale festivalului s-ar [illegible], cred eu, [illegible] sau de „rodaj", dacă vreți. Nu [illegible] au fost [illegible] fără prea [illegible] popularizare. Pînă la o [illegible] de [illegible] sau [illegible] pentru [illegible] au fost [illegible] în repetate rînduri, pentru ca participanții [illegible] la [illegible] pentru trimiterea lucrărilor. În cadrul festivalului, acest [illegible] în apreciată [illegible] este lăsat pe [illegible] rezolvare [illegible], care în ale literaturii nu poate [illegible] și pe departe pe toți participanții. Nu poate fi vorba de cerculi [illegible] literare, pe cînd una din menirile principale ale festivalului este să se adreseze tuturora, fără nici o excepție, ridicînd și prin aceasta gradul de democratizare a culturii.

Franz Storch

Ujj Martin : „Culorile pădurii"

Ujj Martin : „Crizantema"

Constelație de frumuseți

Urmare din pag. 1

luat parte la aceste manifestări de la diferite nivele — încît uneori abia îți mai puteai trage sufletul, cum se spune, de atîta frumusețe. Dacă într-o seamă de cazuri ele proveneau din zone sau de la formații cunoscute prin performanțele lor anterioare — e cazul dansurilor populare de la Bilca sau Iaslovăț — Suceava, Conțești-Bragadiru — Teleorman, Crihalma — Brașov sau Căpîlna — Alba, al corurilor dimbovițene sau timișene, al unor teatre populare ca acelea de la Hunedoara, Buzău, Vîrcea, al citorva brigăzi și estrade bucureștene etc — s-au putut admira și prezențe cu totul insolite, unele dintre ele cu spectacole de folclor recreat („pe rouă nescuturată", căminul cultural din Făget — Timiș, grupul vocal-instrumental de la Slobozia — Ialomița) sau creații de artă modernă reușite (dansul cu temă „Slavă eroilor", al unei formații ostășești din Buzău sau spectacolul de muzică al grupului folk T al Casei tineretului din Tîrgoviște). Spectacolul la nivel național — gală a laureaților — care se pregătește și va avea loc nu peste mult timp, va fi o veritabilă constelație de frumuseți pe cerul patriei, o explozie de talente care au îmbogățit în mod impunător patrimoniul nostru de spiritualitate revoluționară.

N-aș putea încheia aceste cîteva scurte considerații fără a sublinia încă o dată necesitatea ca din această bogată experiență a desfășurării celei de-a doua ediții a Festivalului Național „Cîntarea României" să se desprindă neîntîrziat concluziile principale și practice privind absolut toate aspectele: cadrul organizatoric, îndrumarea de specialitate, inclusiv fondul de dansatori și instructori, repertoriul și, nu în ultimul rînd, criteriile de apreciere, selecție și promovare a formațiilor și talentelor individuale prin concursurile de la diferite nivele. Este evident, de pildă, că mișcarea literară a cenaclurilor nu beneficiază în prezent nici de un cadru adecvat al îndrumării competente și nici de o punere în valoare, cu discernămînt, a realizărilor. Cum, de asemenea, ca să mai mă refer la unul din aspectele vizate, sistemul de apreciere folosit de jurii apare în multe privințe depășit de mișcarea artistică. Un singur exemplu: categoria de „dans inedit", numind în fapt dansurile sută la sută autentice, necontrafăcute și stilizate. Ce ne facem însă cînd, așa cum s-a văzut în mod imbucurător chiar la etapa republicană sau, mai ales, alci — tocmai un asemenea gen de dans să domine întrecerea ? Cum vom departaja o formație de alta ?

Facem asemenea observații pentru că, păstrîndu-ne în limitele metaforei, dacă am declanșat și vom declanșa în continuare aceste energii creatoare trebuie să și știm să le captăm cît mai bine și mai cu folos.

Întoarcerea la miturile și mitologia națională

Se scrie multă poezie — este o impresie (sau o temere) pe care cîțiva comentatori grăbiți o cultivă reținînd din „noianul" de cărți apărute ale unor autori tineri sau foarte tineri doar acelea care le spun lor „altceva" decît cărțile poeților de azi consacrați. Și acest „altceva" vizează mai ales o poezie care-și asumă livrescul, efectele fiind în cîteva situații de bun augur. Renunțînd, însă, la canoane, citeodată și la logică, astfel de poezii tind să devină o modă (dacă n-au devenit încă). Spun aceasta, deoarece (nu vă speriați !) în cele aproape 7 000 de pagini pe care juriul de poezie a trebuit să le parcurgă la încheierea celei de a doua ediții a Festivalului „Cîntarea României", unele aparțin acestui „altceva", de fapt aducînd a proză anostă, discurs sincopat, eseu transcris cît mai „ingenios" posibil. Manierismul lor nu-i mai puțin steril ca al unora dintre cei care au debutat deja editorial, întrucît nu se sprijină pe nimic, nu incorporează o obsesie, o frămîntare autentică, nu conține o idee care să comunice într-adevăr ceva. Și cum astfel de poezie este [illegible] de unii recenzenți grăbiți care s-au „[illegible]" de „miturî și mitologii paradoxal, ei [illegible] teama de care aminteam, fără a [illegible], însă, că între aceste producții prea puține atîng reflecția poetică veritabilă.

S-am [illegible] deloc o asemenea „spaimă" [illegible] în lucrările noilor veniți [illegible] de vitalitate [illegible] de caracteristice [illegible]. Am [illegible] asupra celor de mai sus — [illegible] — pe care noi insine, cei din parte, avem ori le [illegible] cu prețuire și respect pentru [illegible].

Și [illegible] s-o [illegible] de [illegible] ori. Deși [illegible] importante care s-au acordat [illegible] în această ediție. Deși cărțile unor autori tineri prezintă în concurs și care arată prezența unor voci lirice [illegible], [illegible]. Inconfundabile. Colegii — poeți și critici cunoscuți și apreciați — care au citit și selecționat creațiile tinerilor, au remarcat spiecerea multora dintre ei care problemele omului, astfel încît versurile lor devin meditații profunde și grave asupra condiției umane, ridică întrebări și caută răspunsuri la tot ce frămîntă omenirea azi.

Am descifrat în multe grupaje de versuri o metafizică proprie, o viziune poetică nouă clădită pe înțelegerea adevărată, nuanțată și profundă a mutațiilor care au loc în lumea contemporană. Nu spiritul dezolant, nu sentimentul neîncrederii, ci idealul de armonie, ci implicarea în lume, iată pe ce se sprijină forța expresiei în poezia celor mai tineri. Ei, acești autori, nu se sfiesc să cînte patria și să descindă în mitologiile naționale, dar o fac așa cum simt ei, fără emfază și gratuitate, fără discursivitate și evitînd locurile comune. Versul lor urmează cadența firească a lucrurilor. Metafora lor transfigurează echilibrat un sentiment înalt, o idee. Și ne-am bucurat citind creațiile acestor tineri și talentați poeți care se numesc Marin Lupșanu, Constantin Dracsin, Ion Tălmaciu, Ana Anton, Ion Davideanu, Elisabeta Novac, Lelia Munteanu, Octav Berindei și încă mulți alții. Ei, cei mai tineri poeți, au într-adevăr ceva de spus. Dincolo de modele și mode efemere, versul lor ascultă glasul de taină al Poeziei. Al poeziei care, înainte de toate, a fost și a rămas cîntec, ascultînd pulsul acelor inimi care se bucură și suferă împreună cu lumea de care țin.

George Chirilă

LOCURI CARE AU DEVENIT ISTORIE

Pe Mureș și mai departe...

Urmare din pag. 1

— Ești obosit, nene Iosife.. / — De.. m-o fi ajuns și pe mine... / — La Otopeni ai început ? / — Țineam de compania 5, comandant locotenent Atanasiu, din batalionul 2 motomecanizat, comandant căpitan Niță, și am început unde spui, pe 24 august, 1944. I-am luat prizonieri după cinci zile, 124 de camioane cu muniții și nemți, au vrut să fugă, dar noi am făcut cap de pod pe Ialomița, așa i-am luat. La Obor i-am băgat în lagăr și am văzut neamț mușcîndu-și mîna ca un cîine, stringea și curgea sînge și urla de necaz. La Cîmpina am dat lupte puține, batalionul a avut numai doi răniți. Nici la Sinaia și Predeal n-au pus rezistență, erau nepregătiți, nu se așteptau la insurecția armată. Abia pe linia Întorsura Buzăului — Brașov — Sf. Gheorghe s-au hotărîcit de luptă. Ne-au măcinat, gîndeau să ne răstoarne de unde am venit. Am ieșit în refacere și ne-a luat locul divizia „Tudor Vladimirescu". Acolo și-a făcut ea botezul focului. Cu forțe proaspete, batalionul meu a intrat din nou în luptă pe linia Mediaș — Tîrnăveni — Tg. Mureș — Turda. Fasciștii se întăriseră pe malul drept al Mureșului. Aveau fier să acopere pămîntul, fier și foc cît nu s-a văzut de la Mărășești. I-am bărîuit și împins pînă pe dealurile Sîngeorgiului, astea care le vezi ripoase și bîciulite de arsuri. Ținta noastră era cota 495, de la Oarba spre nord. Agățaseră megafoane în copaci și ne sfătuiau să stăm la locul nost, că e păcat să murim degeaba... / — Vă aveau ca-n palmă. — Ne aveau ca-n palmă... Cînd îi bătea soarele, le sticleau lunetele de la puști. Mereu cădea cîte unul din senin lîngă mine. Trăgeau S.S.-știi, glonțul și omul... / — Nene Iosife (îndrăznesc mai încolo), pe cine porți dumneata în suflet ? / — Cum pe cine ? Morții de lîngă mine, flăcăii care treceau Mureșul și ațipeau domol în partea aliată cu capul pe țară. / — Cît a durat lupta pentru cotă ? / — O lună și jumătate, de-au rămas mîile de flăcăi prefirați prin curți și uri numai cioburi de carne, și prin fîntîni și în dos de pomi. Că noi îndărăt nu mai puteam da, că ne obîjnim răniții, ne ținea Mureșul în care se oglindeau mitralierele fasciste. Ași, sub apă, rămăsese căpitanul Drăghici, subloceotenentul Maghiaru, rămase unu Miron cu mine în grupă, căzu unu Trifu cu trei copii acasă, căzură 274 din 300 cîți eram în batalion, mulți luați de apa și îngropați în ea fără vreo știre vreodată... / — Nene Iosife, la ce te gîndeai în timpul luptei, le gîndeai la ceva ? / — Cum nu, bătrînule. Mă gîndeam că de ce i-a fost dat acestei țări să sufere tot de talpa străină ? Și mă mai întrebam dacă mai sînt dimineți pentru mine și pentru batalion, dacă vine lumina să ne trezească, ori întunerie să ne îngroape... / — După Oarba, ai mai intrat în luptă ? — Am mers pînă la terminare, aveam de plătit vițele flăcăilor. Puteam să și mor, mi-era tot aceea. Așa că m-am lăsat în stînga frontului, la Tîrnăveni, unde s-a format un alt batalion, de voluntari, un batalion de asalt înzestrat cu 11 tancuri, 3 tanchete, 128 de ingrijitori și 76 de mitraliere. Am spart frontul la Turda, la Apahida, la Jucu. Am trecut Tisa pe la Debrecsin, aparțineam de armata a IV-a, și am continuat înaintarea pe ruta Tokay — Kaszay — Munții Tatra — Banska-Bistrica. / — Cum vă primea populația din localitățile eliberate ? / — Era spiritul dus de bucurie în ei, că îi eliberăm. / — În munții Cehoslovaciei v-a prins gerul ? / — În Munții Bucovățului, în Tatra Mică, s-a lăsat un ger de 40 de grade sub zero. Cînd lăsam armele din mîini, ne zăcea pielea pe fier, arsă, uscată. / — Ați urcat pe creste, acolo erau pozițiile fasciștilor. / — Acolo. Dar cum să urci pe luciul zăpezii ? Ne trebuiau scări și le-am făcut, am săpat în zăpadă 2 000 de trepte, două mii ! Înainte vedeai alb, dar în urmă hăltea roșeață de sînge, pe treptele săpate se odihneau, pe fiecare, tot cîte un camarad de-al nostru. Să ți văzut dumneata cum se sfărîmau oamenii sub obuze ca bulgării. Mulți plîngeau cu gîndul acasă și-i afla moartea cu apa în ochi, de îi se înțărea sub pleoape în sloiuri, ca sub streșini... / — Cît a durat asaltul muntelui ? / — Douăsprezece zile. Nu i-am lăsat nici să tragă o țigară pe fasciști, una cu nimica i-am făcut. Că ei ne-or omorît, dar noi eram mai tari decît omorul.../ — Ai luptat la Banska-Bistrica ? / — Luptat. Acolo am văzut tancurile noastre lipite cap în cap de cele inamice. Scrîșneau din șenile și se împingeau la deal și la vale, ca faurii. Se împingeau și mugeau din țevi, era ca o luptă la baionetă. Acolo au rămas și o parte dintre ale noastre, cu flăcăi cu tot. / — Și-a venit ziua de 9 Mai, nene Iosife... / — Atunci am crezut că pleznim de bucurie. Numai că niște trupe SS ne-au mai dat de furcă vreo zece zile, într-o vale din Munții Bucovățului. Polemoteau în megafoane că războiul e al lor, că să ne predăm. Noi, unii, nu ne mai țineam rîsul. Pînă cînd un camarad a luat o mitralieră și hinișor le-a spart megafoanele. Pe noi, cînd am văzut, iar ne-a apucat rîsul...

m a p a m o n d

spectacolul lumii

văzut de
Ioan Grigorescu

Ca o logodnă promisă, Palmyra...

(I)

N-am dormit toată noaptea de teama să nu scap răsăritul soarelui. În camera hotelului „Zenobia", am citit tot ce-am putut găsi despre Palmyra. Un bec lăptos cădea din tavan spinzurat chiar de firul care-i aducea lumina. Era frig, acel frig al deșertului de ianuarie, vinăt, umed, care făcea pledurile de pe pat jilave, iar cearceafurile păreau abia scoase dintr-un cazan înghețat. Igrasia se cățăra pe peretele dinspre nord desenind hărțile fantastice ale unor oceane încremenite. Sarea ieșită din zid înălța aisberguri sfărîmicioase pornite într-o lentă derivă către plafon.

Băusem arak sirian, ca să birui frigul. Sosisem la Palmyra noaptea, și n-aveam la dispoziție decît vreo opt ore de lumină, de la răsărit pînă după prînz, cînd trebuia să ne întoarcem la Homs. Îmi pregătisem aparatul de filmat, bobinele cu peliculă, filtrele. Nu văzusem nimic din fascinantul peisaj pe care-l cunoșteam din fotografii. O lună chioară desena pe nisipul deșertului umbre spectrale, estompate de umiditate. Coloanele, cu entravele lor, cadrilau solul pierzindu-se în beznă. Lătrau cîinii deșertului. Poate șacalii. De afară, la fiecare adiere a vîntului, un palmier pitic îmi bătea în fereastră cu degete vegetale. Partă n-avea frunze, ci oase. Trăiam nerăbdarea întîlnirii cu Palmyra ca pe o logodnică îndelung promisă, fîntată cu osîrdie de către pețitori, dar pe care n-o cunoșteam decît din povești.

De la Homs, pînă aici, s-a întins deșertul. Și de-aici, pînă la valea Eufratului, în pragul fabuloasei Mesopotamii de altă dată, tot deșert va fi. La cumpăna nisipurilor — Palmyra. Șapte zile-cămilă pînă la Homs, alte șapte zile-cămilă pînă în Mesopotamia... Cu automobilele, doar cîteva ceasuri. Cu carul istoriei... vreo două milenii și mai bine. Îmi amintesc că, la Ouarzazat, în marginea văii Draa de unde începea Sahara, un panou rutier plictat de un beduin anunța: „Pînă la Tombuktu, 54 de zile-cămilă...". Aici, distanțele sînt mai mici. Deșertul sirian nu e Sahara.

Mă întreb tulburat: Ce legi neînțelese de noi, dar atît de severe, atît de neînduplecate, au făcut să răsară în spații deșertice — de unde omul pare mai curînd tentat a fugi decît a rămîne —, orașe-cetăți menite să dăinuie veacuri peste veacuri întru atestarea că Pămîntul, în integritatea lui, nu poate aparține decît oamenilor? Ce vise exaltate, ce pofte de glorie și de măreție prin dominarea asupra neantului, au făcut ca astfel de orașe să nu fie doar niște aglomerări precare, ușor de șters de pe fața Terrei, ci vetre adînc înrădăcinate, urbe prospere, de o nebănuită și greu explicabilă amploare citadină?

Palmyra este visul întruchipat al deșertului sirian. De peste două ori milenară, ea a apărut pentru a demonstra că imposibilul nu există, și că omul n-a cunoscut niciodată opreliști în calea izbîndirii visului sale. O știam de la asirieni și chaldeeni, o știam după vechiul ei nume sirian — Tadmor. Romanii au fost cei care au botezat-o Palmyra, în uimirea pe care au avut-o în fața palmiriei — oaza uriașă plină de palmieri din inima deșertului. Sub cei dinți scribi ai imperiului care au menționat existența și înflorirea Palmyrei, aici se aflau mai puțin de 2 000 de romani și peste 20 000 de sirieni, dar cronicile vorbesc cel mai adesea despre cuceritori, și nu despre localnici. Au rămas, atestînd reala apartenență a acestora la pămîntul lor, mormintele din Valea Morților, cu nume și epitafe arabe. Va trebui să le văd, să le scotocesc și să le filmez. Dar cînd? Noaptea e adîncă și am uitat să întreb gazdele de unde se ridică soarele?

Roma imperială trebuie să fi cunoscut bine și să fi suportat pe propria-i piele eficiența arcașilor palmyreni dacă, în cel de-al doilea secol, sub Atonius, și apoi sub Commodus, a alăturat cohortei a I-a, Chalcidenorum — formată în Siria și detașată în Africa, — un corp auxiliar de „sagittarii palmyreni", liberi să adopte în războaie o strategie și o tactică proprii artei lor militare, și deci să lupte conform tradițiilor lor, păstrîndu-și echipamentul autohton, limba și moravurile, cu condiția doar să învingă dușmanii imperiului, oricare ar fi fost ei. Traian a încercat să-i folosească în războiul cu parții, și numai moartea lui, în anul 117, survenită pe cît de brusc, pe atît de lamentabil pentru sfîrșitul campaniei, a dus la integrarea palmyrenilor în corpul de apărare a propriului lor oraș-cetate. Aceștia se închinau zeului lor, Malagbel, convertind la credința lor pe mulți legionari romani, și aducînd astfel în Pantheonul Romei încă o divinitate, pe lîngă atîtea altele, care supra-populau cerul unui imperiu pe cît de heteroclit, pe atît de difuz în răspîndirea sa, din Persia pînă în Spania, și din Dacia pînă în Sahara.

Palmyra, cu grandioasele ei monumente ridicate de generația marilor constructori în fruntea căreia se afla celebrul Abul Dur el-Dimachqui — cunoscut în imperiu sub numele de Apolodor din Damasc — își păstra originalitatea urbanistică strălucind prin exuberanța ornamentației, prin originalitatea amplasamentului, prin soliditatea fortificațiilor sale dar, mai ales, printr-un stil propriu de viață pe care Eterna Cetate nu l-a putut nici anihila, și nici anula, terminînd prin a-i recunoaște dreptul la sine, și respectîndu-i refuzul ingerințelor în treburile interne.

Pentru palmyreni, Baal era zeul suprem, stăpînul uraganelor, al tunetului și al ploii. Dar mai des decît cu ploaia, îi fericea pe dreptcredincioșii lui cu furtuni de nisip și arșițe cumplite. Fiul său, Alyan Baal, stăpînea izvoarele și apele subterane. Firesc ca, într-o Palmyra răsărită în inima deșertului, atotputernicii să fie cei ce aduceau ploaia, fie și rară, făcînd să țîșnească din pămînt unicul izvor pe viața căruia s-a clădit cetatea. Dagon era zeul grînelor, Mot cel al recoltelor de curmale. Astarte zeița fecundității. Ei mureau unul după altul, la venirea „iernii", pentru a reînvia odată cu noul ciclu agrar. Mitul Demetrei și al fiicei sale, Ceres, se reproducea în variantă beduină, dacă nu cumva zeițele din Olimpul grec descindeau din mitologia Orientului. Ceea ce este absolut plauzibil.

Panayotis Tsoutakos

ÎN ROMÂNEȘTE DE ION BRAD

Hotărîre

Te cunosc, tovarășe.
Ne-a unit chemarea datoriei.
N-ai cum s-alegi.
Auzi pașii tiranilor
prin ropotul ploii?
Vin cu sînge și groază.
Să rămînem în picioare și să strigăm:
În noaptea asta te-așteptăm, moarte!

Lumina mea

Sufletul meu,
ține-ți flacăra sus
să lumineze-mprejur și să ardă.
Toate-s conștiință ce curge
și ne neacă!
Sînt pline drumurile de tiritoare.
Sînt pline de gropi.
Sculptatul viermilor,
dinții jivinelor otrăvitoare
aduc tremurul morții.
Sufletul meu,
acum cînd sirenele refuzului urlă,
cînd lacrima-mpălenjenește ochiul,
aruncă-ți lumina să trec.

Vestea

Voi aștepta ceasul marii vestiri.
Ca iarba adînc sub zăpadă
așteptînd primăvara!
Ca tot ce sub glie rodește
schimbîndu-se-n pomi și în crini.
Am s-aștept.
Dincolo de granița oftatului,
dincolo de pădurea arsă,
o lumină există.
Și vestea care se-apropie.
Acum tăcere.
Să plece și urletul vîntului,
să nu mai răstoarne acoperișul.
Ceasul marii vestiri
mai există!

Numai mort...

Foc și fiere
gura ocupantului.
Fierul e-ncins
și mă arde!
Totul în jur e-ntuneric
care mă frînge!
Îmi răscolește adînc în inimă.
Vrea să-mi găsească tovarășii.
„Pînă la miezul nopții o să te lepezi..."
Pînă la miezul nopții!!...
Dar în zadar va s-aștepte
ca să primească răspunsul!...
În mîinile-i pline de sînge
o să mă țină doar morții!...

REVISTA STRĂINĂ

● **ÎN TRADUCEREA HELENEI LANE,** editura americană Harcourt Brace Jovanovich publică o culegere de schițe și un roman al scriitoarei argentiniene Luisa Valenzuela, STRANGE THINGS HAPPEN HERE: TWENTY-SIX SHORT STORIES AND A NOVEL (Ciudate lucruri se întîmplă aici: Douăzeci și șase de nuvele și un roman). Cu toate că în „Clara", prima culegere apărută, povestirile par niște parabole magice al căror înțeles este dezlegat de „cheia" furnizată de autoare, în acest al doilea volum „cheile" sînt aruncate și ne găsim în fața unor viziuni fragmentare care ar putea fi asociate cu un Kafka sau Burroughs. Primele 26 de povestiri — uncle nu mai lungi decît o pagină — par ca un „hors d'oeuvres" ce pregătește romanul „He who searches" (Cel care caută) în care eroul analizează viața în mahalalele din Barcelona, obsedat de viziuni similare cu ale lui Gaudí sau Goya.

● **ÎN AJUNUL FESTIVALULUI CINEMATOGRAFIC INTERNAȚIONAL, LA MOSCOVA** se va deschide expoziția „60 de ani ai cinematografiei sovietice", unde se vor putea vedea o iurtă cazahă, o căsuță tadjikă, un colț al unui oraș uzbec medieval, o tabără bielorusă de partizani și alte decoruri care au fost folosite pentru realizarea a numeroase filme. În cadrul studiourilor cinematografice se pregătesc pentru această expoziție cele mai bune decoruri și costume, iar în muzee se caută fotografii, documente, relieve, se aleg filme din arhive și depozite pentru a fi prezentate vizitatorilor, care vor avea posibilitatea să asiste și la unele filmări.

● **CEA DE-A VIII-A ACADEMIE INTERNAȚIONALĂ DE MUZICĂ VECHE** va avea loc la Innsbruck între 18 și 28 august anul acesta. „Festivalul de Muzică Veche" la care participă artiști de reputație internațională este organizat în paralel cu Academia de vară. Festivalul, girat de profesorul Otto Ulf, director muzical al manifestărilor, va prilejui o serie de concerte, care vor avea loc în curtea hanilor iulie și august la sala spaniolă a Castelului Ambras din apropiere de Innsbruck.

● **PRESA FRANCEZĂ** discută cu aprindere, în ultima vreme, apariția revistei care exprimă punctele de vedere ale unei așa-numite „noi dreptre". Ziarul „Le Monde" a dedicat, timp de mai multe săptămîni, pagina a doua, în mod obișnuit rezervată opiniilor semnate de mari personalități, — acestui curent reprezentat de Louis Pauwels, binecunoscut cititorilor din întreaga lume — pentru colaborarea la celebra carte **Le matin des magiciens** și la revista **Planète**. Apelativul de „nouă" părut celor mai mulți dintre intelectualii francezi drept un arhaism menit să ascundă aceeași veche sălbătăcie a raportelor extremiste de prietenie reputație în istoria destul de recentă a continentului. Impresionantă a fost, de asemenea, huarea de poziție a unor scriitori germani, care au refuzat rolul propus de reprezentanții „noii dreapte" tărîți de aceștia cărora s-au legat atîtea aburoiri idealiste și rasiale. Este bănuitor rolul pe care-l joacă azi Pauwels, care a evoluat de la speculația incertă și [illegible] mul adiacent la rasismul abia voalat și extremismul de dreapta.

● **HENRI DE MONTHERLANT** trăește o perioadă glorioasă. Romanțierul celebrat între cele două războaie pentru viața sa încărcată de mit sportiv și de eroism transcris cu îndîrjire în lucrări de circulație europeană este unitar de un dramaturg a cărui teatrare idealică și forță expresivă par mai strălucitoare spectatorilor și criticilor de azi. Cu toate acestea, [illegible] recurgerea [illegible] erența idealurilor din [illegible] și romane. [illegible] de a crea o imagine vizibilă a [illegible] inteles mai puțin ca un [illegible] în spiritul [illegible] culturilor mediteraneene, de [illegible] și a înțelegerii [illegible] legături sociale și [illegible] critic citează, în acest [illegible] dintr-o piesă de Euripide [illegible] Să nu considerăm [illegible] odată că este crud ceea ce apare în [illegible]

● **GABAY GABOR** este un poet maghiar care se bucură în mod constant de atenția [illegible] semnificînd împlinirile pe linia [illegible] de la lirismul tradițional, de [illegible] amplă, la poezia încărcată de intelectualitate, cu meditație tîzind spre abstractizare, cu expresie nervoasă și percutantă. Tradus adeseori și în limba română, Garay Gabor este considerat de critica din R. P. Ungară drept una din cerdutiduinile poeziei de azi.

● **SITAKANT MAHAPATRA,** cunoscutul cercetător al ritualurilor din Orissa, care a publicat poemele legate de sacrificiile umane din comunitățile montane ale țării sale, este și un poet de rezonanță puternică, aderent la innoirea radicală a lirismului indian de azi. Împreună cu Shrikant Varma, cu Lokenath Battacharya și cu alții, poeți de expresie diversă, în limbi diferite, cu audiență largă în subcontinentul indian, ei reprezintă, în același timp, o deschidere față de poezia europeană și de modalitățile de expresie actuală. În acest context, se poate afirma că opera lui Sitakant Mahapatra reprezintă o punte între rafinamentul și cruzimea expresivă a poemelor orissi tradiționale și disonanța și nervozitatea poeziei de azi.

● **GOTTFRIED BENN** este poetul german cu opera cea mai controversată în acest secol. Reprezentant al [illegible] val de artiști care s-au impus în poezia de după primul război mondial, el a cunoscut o germinală de încetoșare și derută, în care a aderat pentru scurtă vreme la național-socialism și la alte forme de alunecare anticulturală, fapt care a pus o amprentă nedorită asupra operei sale și a aruncat o umbră asupra imaginii pe care o avea el în rîndurile numeroșilor cititori de limbă germană. Publicarea unui text din 1941 care [illegible] spiritul european ce a prezidat cultura modernă, [illegible] artistic și generozitatea societății din „la belle époque", i-a dat prilejul de a atenua o parte din efectele morale pe care le acumulase în perioada de colaboraționism. Este vorba de o meditație pînă de amărăciune asupra inevitabilei brutalități în viața publică, o concluzie riguroasă în [illegible] arte de plastic de către He[illegible] „[illegible] există fascism, nu poate exista cultură". [illegible] artistului, ei rămînînd [illegible] a fost [illegible] puternic decît [illegible] și al [illegible]

● **CARLOS FUENTES,** [illegible] din statele care [illegible] procesul [illegible], sugerînd că absurul de standardizare și cantonizare în mecanismele [illegible] ce conduce spre micșorarea facultăților imaginative și a efortului creator al generațiilor [illegible]. Este o problemă pe care o consideră de importanță capitală, deoarece ea constituie semnul de scleroză al societăților celor mai avansate. Rolul [illegible] și al percepțiilor cu funcția artistică scade [illegible] asemănare [illegible] caracterizată, ceea ce îșI poate amprenta asupra întregii personalități umane. O analiză a romanelor scrise într-un asemenea spirit, de exemplu, sugerează faptul că bagajul [illegible] se reazimă la un număr de pînă la [illegible] de cuvinte, în timp ce un scriitor clasic [illegible] folosea cîteva zeci de mii de cuvinte.

● **CUNOSCUTUL EGIPTOLOG** de la British [illegible] E.A. Wallis Budge, a publicat mai demult, sub titlul: „Cartea egipteană a morților", un papirus [illegible] care [illegible] în călătoria lor [illegible] pămînt. Valoarea textului constă, în primul rînd, desigur, în bogăția informațiilor asupra [illegible] funerare. Cu toate acestea, este de remarcat frumusețea neobișnuită, lumina poematică ce [illegible] descripțiile tărîmurilor pe care avea să le străbată sufletul pe lumea realată. Frumusețea [illegible] și luxuriantă a atributelor poate fi contemplată [illegible], iar textul trebuie adăugat la marile [illegible] ale antichității, a căror semnificație [illegible] pentru cititorul modern un [illegible] de [illegible] estetică artistică, cum probează o recentă [illegible].

● **ÎN SEPTEMBRIE** se va deschide, la Leipzig, în R. D. Germană, o expoziție specială de cărți [illegible] apariției celor mai reușite din punct de vedere tehnic și cele mai substanțiale din punct de vedere al conținutului. În cadrul manifestărilor, dedicate Anului internațional al copilului, această expoziție va prezenta apariții semnificative în acest domeniu, acordînd distincții și evidențiind cele mai frumoase cărți pentru copii.

din lirica poloneză

HELENA RASZKA

* * *

Îmi zici
— a mea —
și sînt a nimănui,
ca primăvara,
care dezmorțește
privighetorile și zăpada,
Ca steaua,
care seara se umezește în ceața deasă.
Și ca umbra tristă a mesteacănului,
care mi-acoperă fereastra.
Mă găsești oglindită
în toate apele de pe lumea asta,
dar cînd vrei să mă prinzi
în mînă —
îți alunec printre degete
cum o rază de lună.

WLADYSLAW BRONIEWSKI

Picătura de sînge

Ca o picătură de sînge să fii,
versuri de vrei să scrii,
cînd gustul pe beregată îl simți,
cuvintele rostite sînt vii.

Cuvintele se-nalță ca niște ziduri,
ziduri ce-nconjoară țara...
Polonia — înseamnă orașe, codrii, rîuri,
tramvaiul ce străbate strada.

Polonia — înseamnă a făuri,
Polonia — înseamnă a trăi
în sudoarea frunții.
Polonia să se și bată e-n stare,
dar pacea și-o dorește mai tare.

ANNA SWIRSZCZYNSKA

Să tragi în ochii omului

În amintirea lui Wieska Rosinski

Avea cincisprezece ani,
era cel mai bun la limba polonă,
Alerga cu pistolul
asupra inamicului.

A văzut ochii omului,
trebuia să-i tragă în ochi.
Nu s-a încumetat.
Zace pe caldarîm.

Nu l-au învățat
la lecțiile de limbă polonă
să tragă în ochii omului.

În românește de
Nicolae Mareș

JAN BOLESLAW OZOG

Cercul

Drumul întotdeauna mi-a așteptat ca o viperă lîngă casă.
Aproape de ea în fiecare zi
zăcea războiul pe înfloriții trandafiri.
Deci zilnic mergeam la măcel cu ochiul orb.
Nu era întunecat cercul cînd treceam prin el,
Mergeam pe vipere,
Strigam păsările cu limba tăiată.
Atingeam zeii cu ciotul brațelor.

Muzeul Chopin de la Zelazowa Wola

ANA NASILOWSKA

Străbunica mea Ofelia

Străbunica mea a fost Ofelia,
mi-a lăsat în lacră
lenjerie moale
plină de cafarame din guma și metal
în care mai poți găsi scîntei strălucitoare,
strîns m-a legat cu ceața
și în păr mi-a pus cîteva sunete vesele
să le pot presăra atunci
cînd va trebui poate capul să-mi aplec
le-a făcut pe toate intenționat
știa bine că-mi voi apleca uneori capul,
mi-a prevestit și mi-a determinat mișcarea,
grație darurilor ei
voi putea s-o sfîrșesc liniștită
după voalul plăcutei feminități.

În românește de
Maria Urbanovici

LITERATURA ROMÂNĂ ÎN POLONIA

În condițiile creșterii aproape nelimitate a posibilităților de difuziune și, de asemenea, ale dezvoltării fără precedent a literaturii comparate ca disciplină de sine stătătoare, afirmația potrivit căreia valorile artistice depășesc perimetrele naționale, devenind bunuri universale, este un adevărat loc comun.

Apropierea teritorială a înlesnit relații istorice nemijlocite din cele mai vechi timpuri, pe meleul cărora s-au închegat și schimburile culturale reciproce. Prinzînd ființă încă din evul de mijloc, s-au extins cu încetul, cunoscînd în unele epoci o intensitate deosebită. Unul dintre momentele de vîrf se situează în secolele XVI și XVII, cînd între casele domnitoare și familiile nobiliare moldovene și polone se cimentează alianțe matrimoniale nu o dată cu subînțelesuri politice. Acum studiază la universitățile din Polonia o seamă de tineri, dintre care unii vor lăsa în urmă poziții statornice în literatura veche românească și în cea polonă; cronicarul Miron Costin, de pildă. Mai tîrziu, în veacul al XIX-lea legăturile iau amploare în timpul revoluțiilor de la 1848 și după aceea, revoluții însuflețite de patosul libertar al romanticilor. În sfîrșit, o creștere și o diversificare substanțială a relațiilor dintre cultura românească și polonă — cu simptome prefigurative în perioada interbelică — se realizează după ultimul război. Direcția restructurării sociale cu răsfrîngeri corespunzătoare în fenomenele de suprastructură întemeiată pe ideologii și finalități identice, a creat un cadru propice colaborării. Înființarea catedrelor de specialitate în ambele țări, printre altele, prin urmare, înmulțirea specialiștilor, a cunoscătorilor de limbă, a lărgit posibilitățile practice ale transferului de valori, în această perspectivă literatura situîndu-se pe unul din locurile de frunte.

Schimburile literare se înfăptuiesc pe canale și în forme multiple, mijlocul fundamental, cel mai frecvent folosit și cu cea mai mare eficiență, rămîne însă traducerea. Din literatura română s-a tradus destul de mult în limba polonă, cresteri bruște înregistrîndu-se mai ales după 1944.

Operele românești tălmăcite în polonă în ultimele trei decenii și mai bine, aparțin, în marea lor majoritate, literaturii române moderne și contemporane. Atenția cea mai mare se acordă firește marilor noștri clasici M. Eminescu, I. Creangă, I.L. Caragiale, L. Rebreanu, Mateiu Caragiale ș.a. — ale căror creații sînt puse la îndemîna cititorului polonez în mai multe rînduri în perioada amintită, versurile mai noi întrecîndu-le pe cele vechi în ceea ce priveste fidelitatea față de original și calitatea artistică a transpunerii. Cantitativ, urbe domina însă scriitorii epocii contemporane, prozatorii în primul rînd, Z.Stancu, G. Călinescu, M. Preda, E. Barbu, G. Bogza și atîția alții din cei mai vîrstnici sînt cunoscuți în Polonia prin ce au scris mai reprezentativ. Unii dintre ei se bucură de o apreciere deosebită în țara vecină: dintre operele lui Z. Stancu au fost traduse **Descult, Dulăii,** și **Ce mult te-am iubit**, G. Călinescu figurînd cu **Bietul Ioanide, Scrinul Negru** și **Viața lui M. Eminescu.** Imaginea prozei românești din anii noștri se întregește sugestiv prin creațiile generațiilor tinere și foarte tinere — Al. Ivasiuc, Dana Dumitriu ș.a. Dacă dramaturgia contemporană este și ea suficient de familiară publicului polonez prin tălmăciri și reprezentații numeroase — I. Băiesu, A. Baranga, D.R. Popescu, M. Sorescu, V.Em. Galan, I. Naghiu ș.a. — nu tot așa se întîmplă cu poezia, contribuția ei rămînînd încă neîndestulătoare.

Cunoștințele despre literatura română veche, modernă și contemporană se încheagă într-un tablou de ansamblu și cu ajutorul studiilor de specialitate. Notele și prefețele, oricît de concise, care însoțesc mai fiecare carte recomandă în puține cuvinte opera și scriitorul noului public, explicitînd geneza și încercînd să desprindă semnificațiile majore prin analiza structurii și încadrarea într-o viziune literară mai amplă. De un folos în afara oricărei discuții sînt și studiile istorico-literare care intenționează să prezinte sinteze generale sau parțiale asupra fenomenului artistic românesc. O bună cunoscătoare a realităților culturale de la noi, D. Bienkowska, publică încă în 1953 **România de la Traian pînă la democrația populară,** în care informează succint despre geografia și economia patriei noastre, despre istoria și cultura ei, literaturii acordîndu-i-se un capitol special. Tot ea va publica într-un volum de **Literatură universală** (1977) partea referitoare la literatura română — o expunere densă asupra evoluției literaturii române de la origini pînă în prezent. În sfîrșit, se cuvine amintit, nu în ultimul rînd, **Dicționarul scriitorilor români** (1975) alcătuit de H. Mirska-Lasota, un indispensabil instrument de lucru pentru comparatiștii polonezi. Prefețele numeroase, studiile pe probleme și sintezele istorico-literare alcătuite de buni specialiști, al căror număr crește de la an la an, contribuie substanțial, la asamblarea elementelor constitutive — operele traduse — într-o frescă dinamică ce sugerează desfășurarea istorică. Comentariile temeinice, situarea în contextul specific și, deseori, relaționarea cărților și a scriitorilor noștri cu patrimoniul universal aprofundează și întregesc cunoașterea literaturii române în Polonia fixîndu-i contururile adevărate și vîrfurile valorice într-o ierarhie a valorilor culturale ale lumii.

Stan Velea

„Somn într-un cuib de flăcări"

REPERE

Poetul, un [illegible] odată statornicit [illegible] o lumă altă decît a [illegible] cum ar spune Rimbaud, „deș[illegible] în românește" prin [illegible] și [illegible]. „Glasurile nu-i mai aparțineau. Desăvîrșită ilurie cu [illegible] de cum fusese în pagina care tălmăcirea lui Tașcu Gheorghiu au bănuțea revenirii (sau chiar [illegible]) pentru un necunoscător al limbii de origine și tristețea apusului nevăzut la timp.

Rimbaud nu este un necunoscut în România și nici tradus pentru întîia dată. Dar „reintocmirea" merită reluată la infinit temerar de fiecare dată, fiindcă orice recitire este doar un început și fiindcă semnele unui text nu se pot epuiza. Nici imaginile simbol, nici „mitul personal" al creației, nici „metaforele obsedante" — termenii aparțin lui Charles Mauron — nu pot rămîne închistate într-o interpretare. Și orice nouă versiune este altă interpretare. Un poet circulă în lume dincolo de călătoria spiritului său mai întotdeauna inepuizabilă, prin exegeze și tălmăciri. Non multa sed multum.

Două cicluri ne oferă această din urmă variantă românească *), „Un anotimp în infern" și „Iluminările". Nu știu dacă se pot stabili diferențe valorice între ciclurile rimbaldiene. Nici nu contează. Fiindcă un poet își conține universul dintr-un singur poem sau deloc. Sigur sînt genuri și genuri poematice. Într-un ciclu de versuri de Rimbaud ai cîteva lucruri sigure de căutat. Și de găsit. Mai întîi paradoxul instalat la rang de credință. Prea-copilul și prea-maturul Rimbaud avea o imagine probabil exactă în imensele ei aspecte despre relativitatea confruntărilor dintre individ și univers. Evident, nu l-a aparținut doar lui o asemenea idee, ci rezolvarea ei verbală. Între 'antul de rugăminți și damnări, poetul, o pasăre de foc, se ridică și coboară mereu, sisific și singura cădere definitivă e tăcerea. (Profit aici să subliniez inteligenta prefață a Irinei Mavrodin, și nu numai atît). Între ridicări și coboriri conștiente de valorile cu totul altele deținute de limbajul poetic se instaurează „viziunile": ele se numesc „vis" sau „somn" iar la Bachelard reverii. Singura realitate a poeziei, „restul e literatură". Viziunile la Rimbaud se alcătuiesc, de obicei, pe o opoziție fundamentală: înger și demon, icoană și mincinună, lumină și negru, rugăciune și blestem, roșu și negru, alb și cenușiu, prinț și geniu, copil și bătrîn înțelept, sicriu și infinit. Și nu [illegible] singurele. Dedublări și răsturnări infernale, timpul nici pierdut și nici avut și peste toate evadarea. Zborul păsării Rimbaud. Evadarea este ea însăși a lui și a nimănui, a lumii, a timpului, a spațiului, a nesupunerii, a revoltei. Evadarea va fi tăcere. Oglinda nu mai există, flacăra s-a pierdut, pasărea nu mai zboară și restul e tăcere.

Și totuși focul rămîne. De la „mărăcinii roșietici pe care calcă Isus", de la pilpîirea „luminării" și lumina „făclei funerare" pînă la „soarele zeitate de foc" și „somnul într-un cuib de flăcări" se vor petrece retragerile, tăcerile, iluminările. Timpul împărțit între „jucării" și „tămîie" nu poate fi găsit pentru că este timpul ars în vocabulele unui poet care s-a războit deopotrivă cu sine și cu lumea, de fapt cu nimeni, doar cu verbul care poate instaura și distruge o lume. Damnatul crede întotdeauna în cuvînt și poeții au făcut din acest lucru o lege. Damnatul se joacă cu fantome și prima este el. Damnatul se surpă și lasă în urma lui silabele. Damnatul este regele norocului și al rubinului pînă într-o zi cînd nu mai vrea să vadă nimic pentru lume.

Am regăsit toate aceste metafore esențiale ale poeziei lui Rimbaud în poemele traduse de Tașcu Gheorghiu nu o dată încercat în respuneri românești de prestigiu. Dincolo de iubirea pentru cuvînt și pentru Rimbaud, pe care o redescoperă necîntitată, Tașcu Gheorghiu are acea deschidere aproape magnetică pentru poezia modernă și restituirile sale sînt adevărate creații.

Ioana Crețulescu

*) „RIMBAUD", traducere de Tașcu Gheorghiu, prefață de Irina Mavrodin, colecția „Cele mai frumoase poezii", Editura „Albatros", 1979.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Nicolae Dragoș,
Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), Teodor Balș (secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA: București, Piața Scînteii Nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei Nr. 115, tel. 50 74 96
ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la:
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator Dobre Marian